

Серія ДНЗ. Вихователю

Розвивальні прогулянки в ДНЗ

Книга скачана с сайта <http://e-kniga.in.ua>

Издательская группа «Основа» —
«Электронные книги»

Харків
Видавнича група «Основа»
2011

УДК 373.2
ББК 74.102
Р64

Серія «ДНЗ. Вихователю»

Розвивальні прогулянки в ДНЗ. / уклад. Ю. М. Черкасова. — Х. : Вид. група «Основа», 2011. — 223, [1] с. — (Серія «ДНЗ. Вихователю»).

ISBN 978-617-00-0854-1.

Методичний посібник містить планування прогулянок для дітей середнього та старшого дошкільного віку в різні пори року. План-конспект кожної прогулянки містить ігри, тематичні бесіди, творчі завдання та досліди, вірші, загадки, рухливі ігри та інше.

Матеріал посібника допоможе вихователям зосередити увагу дітей на предметах навколишнього світу, навколишньої природи, навчити аналізувати, порівнювати, фантазувати та досліджувати.

УДК 373.2
ББК 74.102

Навчальне видання

Розвивальні прогулянки в ДНЗ

Укладач **ЧЕРКАСОВА Юлія Миколаївна**

Головний редактор *Н. Ф. Юрченко*
Технічний редактор *О. В. Лебедева*
Коректор *О. М. Журенко*
Верстка *Ю. О. Неджеря*

Підп. до друку 25.02.2011. Формат 60×90/16.
Папір газет. Гарнітура Шкільна. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 14,00. Зам. № 11-03/25-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-33
e-mail: office@osnova.com.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

ISBN 978-617-00-0854-1

© Черкасова Ю. М., укладання, 2011
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2011

ЗМІСТ

Передмова	4
Організаційні умови ефективності проведення прогулянок	5
Структурні компоненти прогулянки	9
Орієнтовні конспекти прогулянок	13
Осінні прогулянки	13
Вересень	14
Жовтень	27
Листопад	42
Зимові прогулянки	52
Грудень	53
Січень	68
Лютий	83
Весняні прогулянки	95
Березень	96
Квітень	114
Травень	134
Літні прогулянки	152
Червень	153
Липень	165
Серпень	177
Художнє слово	191
Вірші	191
Народ скаже, як зав'яже	208
Осінь	208
Зима	208
Весна	209
Літо	209
Загадки	211
Явища природи	211
Овочі, фрукти, ягоди	213
Рослини	214
Свійські тварини і птахи	215
Дикі тварини	216
Птахи, комахи	218
Рухливі ігри	220
Література	224

ПЕРЕДМОВА

Кожен вихователь дошкільного навчального закладу знає, яку унікальну можливість в роботі з дошкільниками надає прогулянка. Адже вона сприяє оздоровленню малят, збагаченню їх знань про природу та різноманітні явища, проведенню дослідницької діяльності, де матеріал надає сама матінка-природа, а також сприяє розвитку уваги, пам'яті, уяви.

Згадуючи слова В. О. Сухомлинського: «Дитина за своєю природою — допитливий дослідник, відкривач світу, тож нехай перед нею відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, в казці, грі, творчості, красі», — можна зробити висновок про те, що саме прогулянка допоможе дитині пізнати світ у всій його красі.

У посібнику надаються рекомендації щодо проведення спостережень, бесід в різні пори року, а також зразки організації простих дослідів та творчих завдань з дошкільниками. Жодну прогулянку неможливо провести без спостережень, які може засвоїти дитина у віці 4–6 років. А якими методами та прийомами можна цього досягти — рекомендовано у посібнику. Для організації сезонних прогулянок вихователям запропоновано по 20 орієнтовних конспектів, які передбачають спостереження, досліді, проведення рухливих та дидактичних ігор та вправ, індивідуальну роботу. При цьому кожен із запропонованих конспектів не є догмою, а дає можливість вихователям проявити творчість відповідно до умов дошкільного навчального закладу, регіональних та місцевих умов тощо. В додатках запропоновано вірші, загадки, прислів'я та приказки, ігри, які допоможуть провести цікаву та захоплюючу прогулянку для малят. Кожен вихователь, який працює з дошкільниками, є творцем, фантазером, а тому матеріал може бути використаний як для дітей молодшого дошкільного віку, так і для старших дошкільників.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРОГУЛЯНОК

Кожна дитина дошкільного віку сприймає навколишній світ по-своєму. Цей вік називають віком «чомучок», тому що для малят світ — це загадка, таємниця, а їх допитливість вражає своєю нескінченністю. Щоденно дорослі чують від дітей численні запитання: «Як? Чому? Навіщо?»

Зважаючи на те, що процес виховання дітей безперервний, перед вихователем відкриваються унікальні можливості для всебічного гармонійного розвитку особистості дитини, закладені в процесі освітньої роботи з дошкільниками в умовах прогулянки. А завдання дорослих — і вихователів, і батьків — полягає в тому, щоб не давати готову відповідь, допомогти дитині пізнати навколишній світ, зрозуміти, що всі явища можна вивчити, розгадати самостійно.

Організуючи життєдіяльність дошкільників, вихователь перш за все повинен орієнтуватися на вимоги Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», де зазначено: «Життєдіяльність дитини — це різні аспекти її життя, форми активності, всі види діяльності, у яких проявляється її енергійність, життєва сила, прагнення заявити про себе іншим та самій собі. Дошкільник є суб'єктом пізнавальної, предметно-практичної та комунікативної діяльності, завдяки чому задовольняє свої потреби у фізичному, психічному та соціальному зростанні. Як суб'єкт життєдіяльності він активно орієнтується в довкіллі, пристосовується й впливає на нього, розвивається, вчиться чинити опір зовнішнім негативним впливам» [1, с. 312].

Під час організації життєдіяльності дитини педагогічним працівникам дошкільних навчальних закладів необхідно брати до уваги вікові та індивідуальні особливості дітей, побажання батьків, новітні освітні технології щодо змісту дошкільної освіти. При цьому необхідно забезпечити педагогічно правильне керування діяльністю дошкільників, головною метою якого є створення умов для розвитку можливостей, творчих здібностей кожної дитини, щоб

задовольнити живий дитячий інтерес, не згасити іскорки дитячої допитливості.

Пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку під час прогулянок потрібно спрямувати на формування в них правильних уявлень про явища природи та суспільного життя, удосконалення почуттів та відчуттів, розвиток уваги, уяви, мислення, пам'яті і мовлення. На прикладах причинової залежності явищ природи вихователь під час прогулянок повинен забезпечити умови для логічного мислення дітей, привчати терпеливо спостерігати, досягати мети, робити перші власні висновки.

Інтерес є могутнім засобом успішного розвитку дитини, необхідною умовою досягнення позитивних результатів.

«Буття дитини в дошкільному закладі — це послідовний перебіг певних його складових, які нормують чергування активної діяльності та відпочинку» [1, с. 312].

Серед основних видів активної діяльності дошкільників протягом дня є ранкові, денні та вечірні прогулянки. Саме під час прогулянок діти мають змогу задовольнити свою потребу в активних рухах, самостійних іграх з улюбленими іграшками та предметами, у спілкуванні, дослідницьких вправах, яскравих враженнях.

В режимі дня дошкільного навчального закладу, відповідно до завдань основних ліній розвитку, передбачено достатньо часу для перебування дітей на свіжому повітрі. Тривалість щоденної прогулянки дітей 4–6 років повинна складати не менше ніж 4 години. У кожній віковій групі прогулянку організовують двічі на день: до обіду і після денного сну, відповідно до Санітарних правил влаштування та утримання дитячих дошкільних закладів (20.03.1985 № 3231–85).

Залежно від погодних умов та попереднього навантаження дітей вихователь змінює і послідовність різних видів діяльності на прогулянці.

У дошкільному навчальному закладі прогулянки не повинні бути спонтанними. Для того щоб вони були цікавими, пізнавальними, необхідно продумувати перспективний план проведення кожної прогулянки.

Перспективне планування прогулянок дасть можливість вихователів:

- добирати різноманітні види роботи педагога з дітьми під час розв'язання певних освітніх завдань;
- використовувати накопичений матеріал, коригуючи його;
- моделювати освітній процес з дітьми.

Плануючи окремо кожну прогулянку, педагогічні працівники повинні використовувати широкий спектр інформаційного матеріалу, щоб досягти основні цілі, а саме:

- розширити кругозір дітей;
- навчити використовувати набуті знання в іграх та самостійній різноманітній діяльності;
- навчити дітей робити самостійні висновки під час спостережень за погодними умовами;
- розвивати творчу уяву, фантазію, пам'ять, увагу, мовлення дітей;
- підтримувати інтерес до природних явищ, соціуму;
- виховувати вміння уважно слухати однолітків та дорослих;
- виховувати любов до рідної природи;
- формувати перші уявлення про екологічний світ.

Ефективність формування загальної компетентності дошкільника залежить здебільшого від середовища, в якому проходить її життєдіяльність.

Які ж умови повинен забезпечити вихователь для проведення прогулянки?

Основним середовищем, де діти дошкільного віку отримують перші уявлення про природу, є територія дитячого садка. І саме від стану її озеленення, різноманітних природних об'єктів залежить якість знань дітей. А тому адміністрація дошкільного навчального закладу спільно з педагогами повинна подбати про створення об'єктивних передумов для проведення прогулянок.

Для кожної вікової групи на території дитячого садка мають бути групові ділянки, сад або фруктові дерева, город, квітники, куточки лісу і луку. Склад декоративних дерев і кущів повинен бути різноманітним: береза, ялина, клен, каштан, тополя, липа, горобина, черемха, дуб. Важливо, щоб ділянку прикрашали квітучі кущі: бузок, калина, гортензія, айва.

Для облаштування куточку лісу необхідно виділити площу 2–3 м², де висаджують лісові кущі (*глід, ліщина*) та під ними — дзвіночки, суниці, папороть, мати-й-мачуха, первоцвіти тощо.

Куточок луку можна створити на відкритому місці ділянки, де висаджують різнотрав'я (*конюшина, тонконіг, гвоздика, зозулин цвіт тощо*).

Створення квітників забезпечить затишок території закладу та прикрасить її. Саме в квітнику з ранньої весни і до пізньої осені вихователь може проводити цікаві спостереження за зростанням та цвітінням рослин, а також за комахами.

Прогулянку з дітьми проводять на ділянці кожної вікової групи, де є павільйон (*тіньовий навіс*), окремі елементи спортивного обладнання, встановлені стаціонарно, лавки, столики, атракціони тощо. Організуючи прогулянки, вихователь повинен створити розвивальне ігрове середовище: забезпечити набором іграшок, відомих дітям. Взимку це можуть бути персонажі знайомих казок: Вовк, Лисиця, Снігуронька, птахи, а влітку — Колобок, ведмідь, журавель та ін. Крім персонажів необхідно продумати використання допоміжних предметів — кошиків, коробок, торбинок тощо. Матеріал частково необхідно розмістити на території ділянки до виходу дітей на прогулянку, щоб створити елементи сюрпризності: на гілках, під кущами або на спеціально встановлених щитах. Весь цей матеріал використовують для закріплення, конкретизації нових знань дітей про навколишній світ, а також для тренування умінь порівнювати, узагальнювати, робити прості висновки.

Залежно від сезону тіньові навіси можна прикрашати гірляндами з листя, сніжинок, квітів. Також для цього можна використовувати різнокольорові кульки, стрічки, крижинки, дзвіночки, брязкальця тощо. Цей матеріал допоможе більш насичено й цікаво організувати проведення фізкультурних вправ, атракціонів та ігор.

Усі іграшки, які використовуються дітьми, потрібно добре надавати санітарній обробці.

Обов'язково на кожній ділянці окремої групи необхідно розташувати пісочницю. Це може бути ящик на підставках з прибитими по краях бортами, щоб діти мали можливість грати стоячи та вільно пересуватися уздовж нього. Пісок необхідно періодично замінювати, поповнювати і зволожувати. Для проведення різноманітних ігор з водою можна встановлювати невеличкий переносний басейн, який наповнюють водою самі діти.

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОГУЛЯНКИ

Кожна прогулянка передбачає різноманітну змістову діяльність дітей, до якої належать: спостереження, самостійна діяльність, індивідуальна робота, рухливі та дидактичні ігри, трудова діяльність.

Усі зазначені компоненти допоможуть зробити прогулянку цікавою, адже вони будуть не окремими педагогічними заходами, а частинами основного, заздалегідь запланованого. Виходячи з тривалості прогулянок в режимі дня будь-якої вікової групи, кожен із компонентів прогулянки забирає від 5 до 15 хвилин, а здійснюється на тлі самостійної діяльності дітей. Послідовність проведення окремих компонентів залежить від пори року, погодних умов, підготовки сюрпризних моментів та настрою дітей. Після занять, де переважали розумові навантаження, доцільно провести на початку прогулянки одну з рухливих ігор. Так необхідно розпочати і прогулянку в холодну зимову погоду з метою покращити емоційний стан дошкільників.

Під час прогулянок діти одночасно оволодівають і розумовими, і практичними діями. Для пізнавального розвитку дитини важливо не пройти повз незрозумілого, вчасно помітити, дати пояснення того чи іншого явища.

Тому саме вихователь повинен навчити дітей слухати, щоб почути, дивитись, щоб побачити. Все це можна досягти під час щоденних спостережень.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Можна організувати спостереження за живою і неживою природою, працею дорослих, за проїжджою частиною вулиці тощо. Розпочинати спостереження краще шляхом порівняння: «Що змінилося?» Це змушує дітей придивитися до того чи іншого явища природи і самостійно шукати відповідь або звернутися по допомогу до дорослого; дає змогу сформуванню в дітей чіткі уявлення про природні об'єкти. З дітьми молодшого дошкільного віку рекомендовано проводити порівняння, спрямовані на встановлення

відмінностей між об'єктами. Старших дошкільників слід залучати до порівняння і за подібністю, і за відмінністю.

Розвитку спостережливості дітей сприяють запитання-завдання: «Визначте, на якому дереві в яку пору року буває таке листя. Визначте, яке це насіння. Розкажіть про найцікавіше, що ви побачили в лісі». Це спонукає дітей до того, щоб придивитися, згадати, подумати. Таке спілкування дітей з природою збагачує знання, розвиває мовлення, робить його образним.

Пізнавальна активність дітей під час організованих спостережень залежить від включення різних аналізаторів у цей процес, від інтересу, емоційного проведення.

Виховувати в дітей уміння не лише спостерігати, але й використовувати щедрі багатства природи в самостійній діяльності — обов'язок кожного вихователя. Листя, шишки, жолуді, кора та інше — все це прекрасний матеріал для виготовлення іграшок-саморобок.

Безпосереднє спілкування з природою, систематичні цілеспрямовані спостереження та бесіди виховують у дітей уміння встановлювати зв'язки між змінами погоди та життям рослин, тварин; допомагають робити висновки; сприяють розвитку мислення, уваги та пам'яті, вихованню любові до рідного краю та бережливого ставлення до природи.

Враховуючи те, що в дітей дошкільного віку переважає конкретно — образне мислення, важливо побудувати спостереження так, щоб дитина більше спілкувалася з реальними об'єктами природи, щоб у неї формувалися чіткі, правильні образи про рослини, тварини, явища природи в їх взаємодії.

ДИДАКТИЧНІ ТА ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ, НЕСКЛАДНІ ДОСЛІДИ

Для того щоб прогулянка була цікавою для дитини, необхідно займати її різноманітною і корисною для її розвитку діяльністю. Одним із прийомів стимулювання дитячої активності є залучення різноманітних завдань, дидактичних вправ, дослідів з природним матеріалом. Вони короткотривалі й проводяться впродовж 3–4 хвилин. Залежно від спостережень такі завдання можна запропонувати дітям і на початку, і наприкінці прогулянки. Завдання повинні бути різноманітними, але доступними для виконання і зрозумілими кожній дитині. Необхідно подбати і про ігровий момент. Важливо під час виконання таких завдань дати можливість дітям пофантазувати («На що схожий? Звідки взявся?»), проявити власний творчий пошук, стимулювати їх розумову і дослідницьку діяльність.

ПОСИЛЬНІ ТРУДОВІ ДІЇ

Під час виконання трудових дій важливо сформувавши позитивне ставлення, повагу до праці дорослого, бажання залучатися до трудового процесу, проявляти ініціативу та самостійність.

Під час проведення прогулянок виконання трудових завдань триває 10–20 хвилин, тому дітям цікаво відчувати себе співучасниками захопливої справи. Слід пам'ятати, що для дітей виконання трудових дій — це трудомістка робота, яка вимагає багато терпіння, уваги, творчості дітей та педагога.

Прикладом навчання дітей трудовим діям може бути перенесення піску, води, збирання листя та гілочок, згрібання снігу лопатою, будівництво сніжних валів, будиночків тощо. Головне, щоб під час проведення такої роботи у дітей сформувалося уявлення про значущість власних зусиль для досягнення загального результату. Водночас важливо, щоб вихователь не розтягував час залучення дітей до тієї чи іншої трудової дії. Досягнутий спільними зусиллями бажаний результат підтримує впевненість дитини у власних силах та уміннях.

Таким чином, залучення дітей до виконання трудових доручень збагачує кожного з малят, бо вони вчаться поважати й цінувати працю інших людей, пізнають правила виконання трудових доручень, набувають навичок користування знаряддями праці.

РУХЛИВІ ІГРИ ТА ІГРОВІ ВПРАВИ

Гра для дітей дошкільного віку є провідною формою діяльності. Вихователю слід пам'ятати, що головне завдання під час організації ігрової діяльності полягає в тому, щоб навчити дітей грати активно і самостійно використовувати рухливі ігри та вправи, що є основою початкового етапу формування гармонічно розвинутої особистості і містить в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість. Добираючи рухливі ігри, необхідно пам'ятати про їх доступність для проведення самими дітьми під час прогулянок. Коли дошкільники організують такі ігри, вихователь повинен поступово надавати можливість проводити ігри на прогулянці самостійно, особливо старшим дошкільникам. При цьому педагог знаходиться неподалік, щоб допомогти в разі необхідності. Для цього потрібно заздалегідь підготувати місце проведення гри, надати необхідний інвентар та підказати, яку гру доцільно провести. Для зручності можна використовувати циклограму рухливих ігор та при цьому залучати дітей до підготовки їх проведення.

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Самостійна ігрова діяльність дітей займає основну частину перебування дітей на свіжому повітрі під керівництвом вихователя. Під час самостійної діяльності дітей вихователь допомагає організувати різноманітні рухливі ігри (за допомогою різних ігрових прийомів обирає ведучого, розподіляє дітей на команди, готує майданчик до проведення гри тощо). Вихователь може бути і ведучим, і учасником ігор. Важливо залучати дітей до використання під час самостійної діяльності різноманітного матеріалу: піску, будівельного та природного матеріалу, води, снігу тощо. Під час самостійних ігор дітей вихователь підтримує їх активність, ініціативу, радісний настрій, попереджує конфліктні ситуації, створюючи на прогулянці атмосферу доброзичливості і симпатії до однолітків.

Для ефективного проведення прогулянок вихователь повинен пам'ятати про значний вплив художнього слова: віршів, текстів для супроводу рухів, загадок, прислів'їв, приказок. Саме використання художнього слова під час прогулянок має особливе значення для розвитку дітей дошкільного віку та дає помітний ефект, знімаючи психологічну напругу, налаштовує на доброзичливе та позитивне ставлення до всього живого.

ОРІЄНТОВНІ КОНСПЕКТИ ПРОГУЛЯНОК

ОСІННІ ПРОГУЛЯНКИ

Планування прогулянок

№ з/п	Тема
Вересень	
1	Осінній передзвін
2	Що нам осінь принесла? (Подорож до городніх грядок)
3	Вітер-вітерець
4	У сонечка в гостях
5	Осінній букет
6	Хто в хустині червоненькій?
7	Туман
Жовтень	
1	Світ навколо нас (екскурсія до парку)
2	Спостереження за кущами винограду
3	З неба хмаронька спустилась
4	Світ неживої природи
5	Чарівний світ комах
6	До зустрічі, пташки!
7	Живі краплинки
Листопад	
1	Похмурий листопад
2	Про що розповів нам листочок
3	Спостереження за інеєм
4	Праця дорослих
5	Небо і зорі
6	Горобчики-стрибунці

ВЕРЕСЕНЬ .....

ТЕМА. Осінній передзвін

Мета: узагальнювати та систематизувати знання дітей про осінь, звернути увагу на сезонні зміни в природі; формувати естетичне уявлення; розвивати мовлення.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Діти в школу поспішають,
Пташки у вирій відлітають.
Листя жовте, небо синє —
Настає пора... (осіння).

Бесіда

- Яка пора року настала?
- Чому цю пору року називають щедрою, красивою?
- Які пори року ви ще знаєте?
- Яка пора року вже минула?
- Чи відрізняється сьогоднішній перший осінній день від учорашнього — літнього?

Вересень — перший осінній місяць, рум'янець осені. Його ще називають золотоцвітом, горобинником. Наші предки називали вересень «ревун», «дождедзвін», «хмурець», «листопадник». Як ще його можна назвати? Всі ці назви відображують погоду цього місяця. А назвали цей місяць вереснем тому, що у вересні цвіте вереск і починаються перші холоди.

Осінь золота прийшла
До нашого краю,
Всім нам радість принесла,
Добрі урожаї.
Одягла ліси, гайочки
В золотеньке листя,
А калині дарувала
Червоне намисто.

Народні прикмети

- Якщо на деревах з'являється в серпні багато жовтого листя — буде рання осінь.
- Багато ягід на горобині — осінь буде дощовою, мало — сухою.
- Якщо береза жовтіє з маківки — чекай ранньої осені, знизу — пізньої.

Прислів'я

- Як вересніє, то й дощик сіє.
- Осінь іде і за собою дощ веде.
- Восени і горобець багатий.

Вірш для заучування напам'ять

У далекому лісі
Осінь килим ткала.
На листок кленовий
Вербовий поклала.

Що ж буває восени?

Загадки

- Коли немає — чекають,
Коли придуть — тікають. (*Дощ*)
- Хоч водичка, та не річка,
На сонечку сяє,
Швидко висихає. (*Калюжі*)
- Уночі понад водою
Білий дим пливе рікою.
Тільки сонечко засяє —
Білий дим кудись тікає. (*Туман*)
- Він шепоче:
— Шу-шу-шу,
Листя обірвають спішу.
З ним я у осіннім гаю
У таночку покружляю. (*Вітер*)

Гра-хоровод «Жовта осінь»

Мета: вчити дітей супроводжувати слова вірша діями.

Хід гри

Діти водять хоровод і співають:

Жовта осінь тут ходила,
Жовте листя загубила.
Листячко кленове,
Листячко шовкове. (*Йдуть по колу*)
Того листя назбираєм,
У пучечки поскладаєм.
Листячко кленове,
Листячко шовкове. (*Збирають листочки*)
Хай із ними у садочку
Закружляє у таночку
Листячко кленове,
Листячко шовкове. (*Кружляють, підкидають угору листя*)

Рухлива гра «Фарби»

Діти обирають «Пензлика» і «Господаря». Інші діти — «фарби». Кожна фарба придумує собі колір і тихо говорить його господарю. Господар кличе Пензлика, Пензлик стукає:

— Тук-тук-тук.

— Хто там?

— Це я, Пензлик!

— Навіщо прийшов?

— За фарбою.

— За якою?

— За... (синьою).

— Иди по синій доріжці, знайди сині чобітки, поноси та назад принеси.

(Синя фарба тікає, а пензлик її наздоганяє.)

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати через калюжі.

Дослід (бажано провести до прогулянки)

Перед дітьми стоять дві склянки: одна — з водою, інша — з молоком. У ці склянки покласти палички або ложечки. В якій склянці їх видно, в якій ні? Чому? Перед нами молоко і вода, в склянці з водою ми бачимо паличку. А в склянці з молоком — ні.

Висновок. Вода прозора.

ТЕМА. Що нам осінь принесла?

(Подорож до городніх грядок)

Мета: закріплювати знання дітей про овочі; уточнити їх форму, величину, колір.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Дорослий пропонує всім сходити до городніх грядок і поспостерігати, чим зайняті там старші діти (збирають врожай).

Осінь-матінка прийшла,

Всім дарунки принесла.

Дуже добрий урожай,

Що завгодно вибирай.

Нумо, хлопці та дівчата,

Що вам треба для салату?

Для борщу та для компоту?

Всі швиденько за роботу!

— Що ж старші діти збирають? Спробуємо відгадати.

Загадки

- Її довгий жовтий ніс
Глибоко у землю вріс. (*Морква*)
- Я червоний і товстий,
Борщ без мене не смачний. (*Буряк*)
- Сидить баба на грядках,
Вся закутана в хустках. (*Капуста*)
- Червоненький і кругленький,
У салаті він смачненький. (*Помідор*)
- Заховались під листом
Зелені мишки із хвостом. (*Огірки*)

Бесіда

- Де ростуть помідори — на дереві чи кущі?
- Якого вони кольору?
- Якої вони форми?
- Порівняйте два помідори: який більший, який менший; легший або важчий?
- Відшукаємо огірочки — чому їх важко відшукати?
(*Напевно, бавляться, ховаються.*)
- Порівняйте огірочки: який довший, коротший, важчий, легший?
- Помилуємося капусткою. Всілася посеред грядки — відпочиває, гріється на сонечку, не хоче йти.
- Яка капуста?
- Що з неї можна приготувати?
- А є ще овочі, які зарилися в землю і сидять там в темноті, спробуємо відшукати. Це морквина — велика, помаранчева.
- А це буряки.
- Які вони?
- Який дрібніший і легший, який більший і важчий?
У нас на грядках підрастає
Все, чого душа бажає:
Огірки і помідори,
Буряків великі гори;
Є редиска, є томати,
Овочів смачних багато.
- Чи вживали ми сьогодні страви з овочів? Які саме?

Рухлива гра «Біжить до того, що назву»

Мета: вдосконалювати вміння дітей бігати зграйкою, уміти слухати команди дорослого; закріплювати назви овочів.

Хід гри

Розкласти овочі в різних місцях майданчика.

— Один, два, три — до морквинки біжи (*буряка, помідора та ін.*).

Діти біжать до названого овочу.

Сюжетно-рольова гра «Кухарі»

Мета: формувати вміння творчо розгортати сюжет гри; розширювати знання про овочі та їх користь.

Творче завдання «Кухарі»

Діти збирають на майданчику різний природний матеріал (*гілочки, камінці, листочки, травинки*), прикрашають страви, що приготували «кухарі».

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання про українські страви.

ТЕМА. Вітер-вітерець

Мета: систематизувати уявлення дітей про осінь за головними прикметами; розширювати знання про явища природи та їх значення в нашому житті; розвивати мовлення, мислення.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

З дерева листок зірвав,
В мами капелюшок вкрав,
Потім закрутив пісочок
І мені засипав очі. (*Вітер*)

Бесіда

- Чи є надворі вітер?
- Як ви про це дізналися?
- Яким буває вітер?
- Чи відрізняється осінній вітер від літнього?
- У який бік дме вітер?
- Якими словами можна описати вітер?

Він літав за голубами,
А тоді літав за нами.
Хусточку зірвав з Оленки,
Розкуйовдив чуб у мене.
А маленького Миколу
Навіть ухопив за полу,

В хату ми втекли від нього,
Від бешкетника такого.

Вихователь роздає дітям різнокольорові стрічки, пропонує підняти їх вгору, побігати з ними. Чому вони тріпочуть?

- Який сьогодні вітер?
- Чи колишуться дерева від вітру?

Вихователь пропонує подмухати сильно, як сильний вітер, а потім подути, як вітерець.

- Поміркуйте: вітер — це добре чи погано?

Вітер взяв сопілку в руки:
— Ду-ду-ду.
Хто зі мною потанцює у саду?
Захиталися листочки:
— Може й ми,
Тільки ти нас над землею підійми.
— Шкода часу, — вітер каже, — підіймать!
Видно, вам не доведеться танцювать!

Бесіда

- Чи схожий вітер на людину в цьому віршику?
- Що робив вітер?
- Чи може він потанцювати з листочками? Як?
- А як можна назвати вітер, який любить пустувати?
- Що ще може робити вітер, крім того що зривати листочки?
- А хотіли б ви самі стати вітром? Для цього нам знадобляться листочки з водою.

Дослід

В кожній мисочці своє «море». Діти — це вітер. Вони дмухають на воду. Що вийшло? Хвилі.

Висновок. Чим сильніше дмухати, тим вищі хвилі.

Фізкультхвилинка

Навкруги вітер гуляє
(руки на пояс, виставляти ногу на п'ятку),
Наші деревця хитає
(нахили тулуба в сторони).
Угору вони тягнуться
(піднятися на носки),
А йому не піддаються.
Тихше, тихше, вітерець
(присідання),
Вгомонися врешті-решт
(рухи руками вперед та назад).

Дослід (у груповій кімнаті)

Вихователь кладе на теплу батарею опалення пир'їнку і пропонує дітям поспостерігати, що відбувається (тепле повітря підіймається вгору, і пир'їнка підіймається разом із ним).

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей ходити по колоді.

Рухлива гра «Роздувайся, моя куле»

Мета: вправляти в умінні утворювати коло; вправляти у вимові звука [ш].

Хід гри

Роздувайся, моя куле,
Роздувайся велика.
І не лопайся.

«Лясь» — куля лопнула. Діти розбігаються в різні боки, промовляючи звук [ш].

ТЕМА. У сонечка в гостях

Мета: з'ясувати знання дітей про властивості сонця, вплив сонця на життя людей та потребу в ньому всього живого; розширювати словниковий запас, вводити в мовлення прикметники.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Воно потрібно для рослин,
Воно потрібно для тварин,
Воно потрібно для людини,
Без нього не прожити й днини. (*Сонце*)

Оздоровча хвилинка «Сонечко»

Встане вранці ясне сонце,
Вигляне в своє віконце.
Ми до нього потягнемось,
За промінчики візьмемось.
Будем разом присідати,
Сонечко розвеселяти.
Встали, сіли,
Встали, сіли.
Бачите, як звеселіли?
Стало сонце посміхатись,
Нас до танцю закликати.

Нумо, разом, нумо, всі
Затанцюєм по росі.

Сонячного теплого дня запропонувати дітям заплющити очі і стати обличчям до сонця.

Бесіда

- Чи так сонце гріє, як улітку?
  - Яке влітку сонце?
  - Яке восени?
  - Яке зараз повітря — тепле чи холодне? Чому?
  - Яку користь сонце приносить природі?
- Пригадайте, чи було вранці на небі сонце?

— Сонце вранці піднімалося з одного боку, потім удень світило і гріло нас, а тепер буде сідати, щоб до ранку відпочивати. Сонце встає на сході, а сідає на заході.

- Чи може світити сонце вночі? Чому?

Загадка

Він гріє і пече,
І як зайчик грається.
Схочеш взяти його —
Втече.

І мерщій сховається. (*Сонячний зайчик*)

— За допомогою чого утворився сонячний зайчик? (*Проміні сонця відбиваються у дзеркалі.*)

- Чи може з'явитися сонячний зайчик у похмуру погоду? Чому?
- Давайте пограємо із сонячним зайчиком.

Гра із сонячним зайчиком

Мімічна гімнастика «Промінчик»

Останні промінці дуже ласкаві — підставити личко до сонця.

Промінець залоскотав носик — зморщити носик.

Засліпив очі — кліпання віями.

Сів на брівки — рухи бровами.

На ротик — витягувати губи у посмішку.

Дослід

Намочити м'яч водою, покласти на місце, де добре світить сонце. Через деякий час з'ясувати, що м'яч сухий. Чому?

Висновок. М'яч висушило сонечко.

Рухлива гра «Сонечко й дощик»

Мета: удосконалювати навички бігу; формувати вміння правильно дихати під час бігу; виховувати організованість.

Хід гри

На слово: «Сонечко» — діти бігають. На слово: «Дощик» — ховаються під парасольку.

Рухлива гра «Чотири стихії»

Мета: закріплювати знання про чотири стихії: воду, землю, повітря, сонце; розвивати уважність, уміння чітко діяти за сигналом.

Хід гри

На сигнали: «вода», «земля», «повітря», «сонце» — діти виконують різні рухи.

Вода — знаходять свою пару.

Земля — присідають.

Повітря — піднімають руки вгору і кружляють.

Сонце — утворюють коло.

Індивідуальна робота

Мета: закріпити закличку.

Вийди, вийде, сонечко
 На бабине полечко,
 На дідове зіллячко,
 На наше подвір'ячко,
 Там тебе ждуть дітки,
 Дітки-малолітки.

ТЕМА. Осінній букет

Мета: вчити дітей розрізняти садові квіти (*айстри, жоржини, ротики, космею, нагідки*) за зовнішнім виглядом, запахом; ввести в словник слова, що означають колір, назви квітів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Пісня квітів**

Виростаєм в квітнику, зацвітаємо на сонці,
 Від водиці зеленієм, нашим діточкам радієм.
 Ви нас, діти, доглядайте і водою поливайте.
 Щоб могли ми воду пити, треба землю підпушити.
 Любі діти, час не гайте, нас постійно доглядайте.
 Для нас, квітів, найщиріші друзі — діти.

Бесіда

- Як називаються квіти, що ростуть на квітнику?
- Чи схожі між собою за будовою квіти?

- Чи потрібні їм горщики?
- Якого вони кольору?
- Який колір вам найбільше подобається?
- Пахнуть квіти чи ні?
- У якої рослини листок простий, а в якої — складний?
- Для чого їх посадили в квітнику?
- Чому треба берегти квіти?

Трудова діяльність

Вихователь навчає дітей складати букет. Чи вийде гарний букет з одних жоржин? Які кольори краще поєднати? Чому в букеті не повинно бути багато квітів? Пропонує дітям прикрасити букетом групову кімнату після прогулянки.

Творче завдання «Чудова квітка»

Діти кольоровими крейдами малюють квіти, оживляють їх. Проводиться гра на розвиток емпатії «Я квітка».

Рухлива гра «Садівник і квіти»

Мета: вправляти в рівновазі, розвивати уважність, зосередженість, дружні стосунки.

Хід гри

Діти — квіти. Садівник збирає квіти (*діти сидять, не рухаючись, хто поворухнувся — ту квіточку садівник і «зриває»*).

Рухлива гра «Вийся, вінок»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч, не наштовхуючись одне на одного, ходити по колу.

Хід гри

Діти вибирають обідок — вінок, називають квіти в ньому, їх забарвлення, сідають у коло. Подув вітер-пустунець, квіти розбіглися по поляні. Прийшла дівчинка Оленка назбирати квітів. Діти-квіти стають у купку, решта дітей стає навколо них, водять хорівод, приспівуючи: «Вийся, віночок, вийся». Діти у колі танцюють.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання про основні частини рослин (*корінь, стебло, листя, квітка*).

ТЕМА. Хто в хустинці червоненькій?

Мета: закріплювати знання про форму й розмір листів і плодів горобини, її цілющі властивості; вчити порівнювати

горобину і березу; формувати бажання любити і берегти природу, розвивати мовлення, активізувати увагу, пам'ять.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Взимку горобцям вона
І корисна, і смачна.
Добра й вітамінна
Червона... (*горобина*).

Вихователь пропонує дітям підійти до горобини, розглянути її в осінньому вбранні.

Хто в хустинці червоненькій
Став у лісі між дубів?
Може, дівчинка маленька
Назбирать прийшла грибів?
Ні, не дівчинка там стала —
Горобина виростала.
Ту хустинку дарувала
Щедра осінь золотава.

Бесіда

- Чому горобина красива?
- Що росте на гілках?
- Якого кольору ягоди?
- Якої вони форми?
- Чому не потрібно обривати ягоди горобини?
- Яке в неї листя?
- Чим корисна горобина?
- Порівняйте горобину з березою.
- Розгляньте й порівняйте листя. На що схожий листок берези, горобини?

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати природний матеріал для аплікації та гербарію.

Творче завдання «Чарівне дерево»

Діти малюють крейдою або паличками на піску або викладають з гілочок стовбури берізки і горобини, прикрашають їх листячком. Придумують назву («Щасливе дерево», «Горобинка посміхається», «Я люблю свої листочки» тощо).

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання про назви дерев і кущів, які ростуть на майданчику.

Рухлива гра «У ведмежому бору»

Мета: вправляти в ходьбі та бігу, вчити співвідносити рухи з діями, розвивати спритність, уважність.

Хід гри

Обирають ведмедя. Діти підходять до ведмедя зі словами: «У ведмежому бору гриби, ягоди беру, а ведмідь не спить і на нас ричить». Ведмідь ловить дітей, діти розбігаються. Кого спіймав — забирає до себе в барліг.

Рухлива гра «Горобинка»

Мета: розвивати уважність, уміння чітко повторювати рухи за ведучим; встановлювати дружні стосунки.

Хід гри

— Стук-стук-стук.

— Хто?

— Горобинка.

— Звідки?

— З парку.

— Що там роблять?

(Бігають, співають, стрибають...)

Діти роблять те, що каже горобинка.

ТЕМА. Туман

Мета: формувати розуміння дітей про туман як явище неживої природи; уточнити уявлення дітей про процес випаровування води й характерні властивості водяної пари; розвивати вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між явищами; виховувати інтерес до явищ неживої природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадки**

- На долину, на поділ
Ліг великий сивий віл.
Надійде теля червоне —
Геть того вода прогоне. (*Туман*)

- Сині воли усе поле залягли. (*Туман*)
- Сивий віл випив води цілий діл. (*Туман*)
- Сивий кінь на весь світ заліг. (*Туман*)
- Не дід, а сивий,
Не спить, а стелиться.
Вкриває землю й океан,
А зовуть його... (*туман*)

Бесіда

— Погляньте на дерева, кущі, предмети. Чому їх майже не видно?

— Що це за густа молочна завіса? Якої пори року туманів найбільше?

— Хто знає і розкаже, як утворюється туман?

Утворення туману пов'язане з охолодженням повітря. У процесі його охолодження водяна пара, що знаходиться в ньому, перетворюється на краплини. Вони зависають у повітрі. Їх можна відчутти диханням, обличчям. Краплинки-невесомки перетворюються на густу молочну білу завісу.

Де живе туман

Найчастіше думає Ромчик ось про що. У всіх є свій дім. Отже, є він і в туману. У того сивого туману, який уранці встає над землею.

Живе він на дні глибокої річки. Той туман великий сплюх. Спить цілісіньку довгу ніч і тільки перед ранком прокидається. Випливає з бездонної глибини, вилазить на спину тихої річки. Посидить, подивиться навкруги і йде в зелене поле попастися, бо голодний. Попасеться на запашній траві, доки сонце не вигляне. А потім знову лягає спати.

Бесіда

— Про що думав Ромчик?

— Чи є дім у туману?

— Як він живе?

— Яке почуття викликає туман?

— Який це стан води?

— Чому так говорять: «Жовтень плаче холодними слізками»?

Творче завдання «Щасливі предмети»

Діти знаходять різні предмети в доквіллі (*гілочки, листочки, камінці*). Щоб вони стали щасливими, їх треба погладити, пожаліти, розповісти віршик, казочку, затанцювати з ними.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей перестрибувати через гілочки.

Рухлива гра з ведмедиком

Мета: вдосконалювати вміння дітей ходити зграйкою один за одним; розвивати увагу, спостережливість.

Хід гри

Ведмежатко косолапе
 Підняло угору лапку.
 Помахало нею враз,
 Грати проситься до нас.
(Вихователь ховає ведмедика)
 Де ж ведмедик?
 Ведмедика знов нема,
 Не знайду його сама.
 Вітю, Таню, поспішайте,
 Ведмежатко відшукайте.
(Шукати ведмедика виходять тільки названі діти)

Рухлива гра «Карасі та щука»

Мета: закріплювати навички дітей бігати, присідати; розвивати спостережливість, рішучість, кмітливість.

Хід гри

Карасі вибігають з кола за сигналом. Щука й карасі не мають права бігати поза колом.

ЖОВТЕНЬ .....**ТЕМА. Світ навколо нас (екскурсія до парку)**

Мета: навчати дітей визначати прикмети осені, закріплювати знання про сезонні зміни, продовжувати вчити розпізнавати дерева (*березу, клен, каштан, горобину, липу*); розвивати вміння виражати свої почуття та емоції; виховувати любов та дбайливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

В парках і садочках на доріжки й трави
 Падають листочки буро-золотаві.
 Де не глянь — навколо килим кольористий,
 Віти напівголі й небо синє, чисте.
 Метушні немає, тиша й прохолода.
 Осінь золотава тихо, ніжно ходить.

Вихователь пропонує дітям подивитися на зміни, що відбулися в природі. За кожну «знайдену» прикмету збирає по одному листочку тих дерев, які є у парку.

Прислів'я

- Доглядай землю плідно, як матінку рідну.
- Зрубав одне дерево — посади три.
- Багато лісу не рубай.
- Ліс та вода рідні брат та сестра.

Бесіда

- Поверніть обличчя до вітру, який вітер?
- Погляньте на небо. Чому хмари рухаються?
- Погляньте на сонечко. Чи змінилося воно восени?
- На вулиці холоднішає, а як ми з вами відреагували на це?

(*Одягли теплий одяг.*)

— Ми з вами відкрили першу прикмету осені — прохолодну погоду. І щоб її не забути візьмемо, листочок з клену.

— Що сталося з рослинами? Чи змінився колір листя на деревах?

Вихователь підводить дітей до розуміння явища листопаду. Що означає слово «листопад», чому це відбувається? А з яких дерев опадає листя?

Загадки

- Біла, наче сніг, кора і тоненькі віти,
Що за дерево таке, відгадайте, діти. (*Береза*)
- Діти на його гілках
У колючих кожущках. (*Каштан*)
- Бджоли прилітають,
З квітів мед збирають,
На початку літа
Зацвітає... (*липа*).
- Дуже довга і худенька,
Знизу ширша, вверх гостренька.
Вгору тягне довгі віти,
Що це? Відгадайте, діти! (*Тополя*)
- Пада сніг, мороз тріщить,
А вона мов жар горить.
Прилітайте, пташенята,
Ягодами ласувати. (*Горобина*)

— Отже, листопад — це друга прикмета. І візьмемо ми для неї березовий листочок.

— Чи помітили ви, коли ходили по парку, яких-небудь комах: жуків, метеликів?

— Де вони могли подітися?

Усі комахи ховаються: хто під кору дерев, хто в землю, щоб не замерзнути. Зникають комахи — це третя прикмета. Для неї ми візьмемо листочок горобини.

— Чи помічали ви колись у небі зграї птахів?

— Куди вони летять? Чому?

— А чи всі пташки відлітають?

— Які залишаються?

— Як слід допомагати цим пташкам?

— Пташки відлітають у вирій — це четверта прикмета. Для неї у нас є листочок з липи.

— Скільки всього прикмет в осені? Порахуйте. Хто запам'ятав усі? Назвіть.

В таночку листя закружляло

І враз осипалось з гілок.

А чи ви знаєте, малята,

З якого дерева листок?

Рухлива гра «З якого дерева листочок»

Мета: закріплювати знання про назви різних дерев; вправляти в умінні бігати врозтіч; розвивати уважність.

Хід гри

Вихователь по колу розкладає листочки з різних дерев, дзвонить у дзвіночок, діти бігають навколо листочків. Дзвіночок замовкає — діти зупиняються. Біля якого листочка зупинились, той і називають.

Рухлива гра «Пташки й кіт»

Мета: вправляти в умінні стрибати на двох ногах, просуваючись вперед, бігати врозтіч за сигналом; виховувати доброзичливе ставлення одне до одного.

Хід гри

Пташки літають, клюють зернятка, стрибають. «Котик» кричить: «Мяу!» — пташки розлітаються. Котик їх ловить.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати в висоту.

Творче завдання «Осінній букет»

Діти складають красивий букет з осінніх листків.

Розповідають, кому б вони хотіли подарувати цей букет і чому.

ТЕМА. Спостереження за кущами винограду

Мета: поглиблювати знання дітей про культурний та дикий виноград; вчити визначати особливості в будові листя та плодів; розвивати спостережливість; виховувати естетичний смак, культуру споживання їжі.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Я на хміль похожий трішки,
 Бо расту на довгих віжках.
 Ягідки — мої плоди,
 Повні сонця й смакоти.
 Кучеряві лози маю,
 Ними стійки заплітаю.
 З'їсти мене кожен рад,
 Моє ймення... (*виноград*).

Бесіда

- Які види винограду ви знаєте?
- Які шати у дикого винограду?
- Чим відрізняється форма листя дикого й культурного винограду?
- А колір листя?
- Чим відрізняються плоди?
- Яка користь винограду для людей?
- Яких правил гігієни та культури поведінки слід дотримуватися, споживаючи ягоди винограду та сік?

Дослід 1

Зрізати гілочку винограду, поставити у воду. Спостерігати.

Висновок. Якщо з'являться листочки — гілочка жива.

Дослід 2

Стан ґрунту в саду. Визначити залежність між станом землі (*тепла, холодна; суха, волога*) та ростом рослин.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей ходити по колоді; вправляти в різновидах ходьби.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям доглянути за ґрунтом у квітнику.

Рухлива гра «Курочка чубарочка»

Мета: вдосконалювати вміння підлізати під шнур, ходити, бігати з ловінням; розвивати увагу, сміливість.

Хід гри

Вийшли крихітки курчата,
З ними курочка чубата.
— Ко-ко-ко, — засокотіла.
Не відходьте, дітки милі.
А в дворі, біля воріт,
Спав на лаві Кіт-воркіт.
Очі витаращив:
— Няв!
Догонять курчаток став.

Рухлива гра «Звірі й мисливець»

Мета: вчити метати в рухому ціль, бігати врозтіч; розвивати окомір, спритність, кмітливість.

Хід гри

Діти — «звірі», один або двоє — «мисливці». За сигналом вихователя: «Звірі!» — бігають, стрибають на майданчику. За сигналом: «Мисливець!» — діти розбігаються, а мисливці намагаються влучити м'ячем у «звірів». Вибуває з гри той, в кого попаде м'яч.

ТЕМА. З неба хмаронька спустилась

Мета: дати дітям знання про те, як і з чого утворюються хмари; формувати уявлення про те, що хмари бувають різними, за появою хмар можна визначити погоду; стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадки

- То чорна, то сива
По небу ходила.
Набив її вітер —
Сльози розпустила. (*Хмара*)
- Гляньте, діти, ви на небо,
Гляньте ви, які дива.
Барабанцями білими
Вкрились небеса. (*Хмари*)

Бесіда

- Чи є надворі сонце?
- Чому сонце відсутнє, а на дворі видно?
- Що ви бачите на небі?
- Чи можуть хмари закривати сонце?

— Які хмари?

— На що вони схожі?

Хмари роблять небо сірим та похмурим. Вони сповіщають про дощ або сніг. Як назвати погоду, коли яскраво світить сонце? Чи всі хмари приносять опади? Сонце закрили хмарки, але його промінці намагаються пробитися крізь них і принести світло й тепло нам. Для того щоб сонечко з'явилося, давайте повторимо закличку.

Закличка

Сонечко, сонечко,
Виглянь у віконечко!
Ждуть тебе дітки,
Ждуть малолітки.

— Що означає похмурий день?

— Чи весело дивитися на сіре небо, коли хмари закрили сонечко?

— Чи змінився колір неба протягом доби?

Дидактична гра «Колір неба»

Хід гри

Вихователь роздає дітям кольорові кружечки. Він читає вірш, а діти добирають до кожного рядка відповідний колір.

Поглянь на неба колір вдень — це колір ніжної блакиті.
Коли його не застилають ні хмари, ані дим.
Якщо на сході сонця на небо подивитись,
На ньому перемішаний рожевий з золотим.
Коли надходить вечір і сутінок лягає,
Калиновою фарбою горять всі небеса.
Коли ж надворі нічка і місяць виглядає,
Який у неба колір — ти здогадайся сам.

— Давайте спробуємо відгадати, з чого ж зроблені хмарки.

Хмароньки, хмароньки пишні та білі.
Скажіть нам, хмаринки, із чого вас зробили?
Чи вас із *(крейди)* зроблено, а чи може, *(з вати)*,
А чи може, з білого із паперу м'ятого.
А може, вас, хмароньки, з *(молока)* зробили?
А ви білим маревом земельку накрили.
— Ні, — сказали хмароньки,
Такого не бувало.
Нас ніколи з *(крейди)* не виготовляли.
І ніколи з *(молока)*,
І ніколи з *(вати)*.
І ніколи з білого із паперу м'ятого.
Ми дощові, ми снігові.

Якщо влітку ми йдемо,
То грозу несемо,
А як взимку припливемо,
Снігу ми вам принесемо.

— Так із чого утворились хмарки?

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання дітей про види хмар (*шаруваті, перисті, купчасті*); вчити знаходити їх на небі.

Рухлива гра «Пташка й пташенята»

Мета: вдосконалювати навички ходити, бігати врозтіч; розвивати увагу, швидке орієнтування у просторі.

Хід гри

Вихователь зображує пташку, діти — пташенят, одна дитина — kota. На слова: «Кіт очі відкриває і пташенят наздоганяє» — пташенята, які збирали крихти, літали, співали, тікають від котика до мами-пташки.

Рухлива гра «Не спізнюйся»

Мета: продовжувати закріплювати навички дітей шикуватися в колони, бігати врозтіч; розвивати увагу, швидку реакцію на сигнал.

Хід гри

Діти діляться на три групи, кожна шикується біля умовного місця. На слова: «Діти на майданчику гуляють» — весело бігають, стрибають, розходяться по майданчику. На умовний сигнал: «На свої місця!» — поспішають в колони проти визначеного їм місця.

ТЕМА. Світ неживої природи

Мета: вчити дітей спостерігати за зразками різного виду камінців, ґрунту; з'ясувати властивості піску, камінців та ґрунту; розвивати творчу уяву, спостережливість.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

Цей камінчик, камінець,
Що маленький бігунець.
З руки в руку скаче.
Ніхто з діток не плаче.
Де він зупиняється,
Там диво відбувається.

Бесіда

- Які камінці на дотик?
- Постукайте один об один.
- Чи можна їх розбити, зламати, зім'яти?
- Чому?
- Камінці належать до живої чи неживої природи?
- Чи однакового вони розміру, кольору?
- Що з ними можна робити?

Творче завдання

Діти викладають візерунки на піску, прикрашають камінцями споруди.

Вихователь роздає дітям формочки для гри з піском, пропонує розглянути пісок.

Бесіда

- Із чого складається пісок?

Дослід

Вихователь пропонує дітям зліпити пасочку з піску.

- Чому пасочка не вийшла?
- Пересипати пісок з відерця у відерце.
- Які властивості піску ви спостерігаєте?
- Що слід зробити з піском, щоб він ліпився?

Висновок. З мокрого піску можна ліпити, а сухий пісок сипкий і не ліпиться.

Піскотерапія**Вправи**

1. Привітаємося з піском.
2. Загадкові сліди.
3. З гірки на гірку.
4. Хвильки.
5. Хто заховався?

Дослід

Вихователь пропонує дітям доторкнутися до землі. Яка земля на дотик?

Стисніть землю в кулак. Що з нею відбулося? (*Зліпилася.*)

— Як довести, що земля містить воду? (*Взяти до рук серветку, насипати землі і щільно притиснути.*)

— Що з'явилося на серветці? (*Волога пляма.*)

— На що схожа волога пляма? (*На глину.*)

— Чому? (*Із неї можна ліпити.*)

— В якій землі ростуть рослини краще — у сухій чи вологій?

— Якщо земля суха, як зробити її вологою?

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання дітей про живу і неживу природу.

Рухлива гра «Збий ковпак»

Хід гри

Діти камінцями намагаються збити пірамідку.

Рухлива гра «Вудочка»

Мета: продовжувати вчити дітей стрибати на обох ногах на місці; розвивати увагу, кмітливість.

Хід гри

Діти стають у коло, всередині кола одна дитина, яка тримає шнур-«вудочку». Діти підстрибують на місці так, щоб шнур не торкнувся ніг.

ТЕМА. Чарівний світ комах

Мета: вчити дітей розпізнавати комах, розширювати знання про їх життя; виховувати бережливе ставлення до світу природи; поповнювати словниковий запас дітей, вводити в словник прикметники.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Бесіда

Поряд із нами живуть тварини, ростуть рослини, але є ще маленькі істоти — це комах. Комах на землі дуже багато.

— Де живуть комах? (*Коханки живуть на рослинах, у землі, у корі дерев, на листочках, у будинках.*)

— Чим вони відрізняються від птахів?

— Скільки лапок у комах? А що ще є у комах? (*Крильця, вусики.*)

— А що є у птахів і немає в комах? (*Пір'я, дзьоб.*)

Загадка

Зелений, мов жаба,

Стрибає, мов заєць. (*Коник*)

— Що ви знаєте про коника?

Коник — це комаха, яка живе в траві. Існують коники зеленого та коричневого кольору. Мають довгі вусики та довгі тонкі ніжки. Пересуваються за допомогою довгих стрибків.

Загадка

Влітку літає серед квіток,
Взимку робить добрий медок. (*Бджола*)

— Де ви бачили бджілку?

— Що ви можете розповісти про цю комаху?

Бджола — комаха, яка виробляє мед. Має дві пари крил і може жалити. Бджола літає над квітами та збирає нектар. Щоб зробити одну ложку меду, бджілці треба облетіти чотири тисячі квіток. Це дуже працьовита комаха. Але торкатися їй не треба. Вона має жало, небезпечне для людини. Бджоли і джмелі — корисні комахи. Їх слід оберігати. Джмелі, метелики і бджоли прикрашають природу.

Загадка

Хоч вона бджолі рідня,
Ледарює цілу днину.
Мед вона не виробляє,
Тільки боляче кусає.
Здогадались? В небеса
Полетіла зла... (*оса*).

— Чим схожі оса і бджола?

— Чим різняться?

А спробуйте відгадати такі загадки.

Загадки

- Увесь день літає,
Усім набридає,
Коли ніч настає,
Дзижчать перестає. (*Муха*)
- Живе лише улітку він,
Красиві крильця має.
Із квіточки на квіточку
Він весело літає. (*Метелик*)
- Цей рибалка сіть зробив,
Ловить мух і комарів. (*Павук*)
- Уночі пищить, кусає,
Дітям спати заважає. (*Комар*)
- Крила маю, та не птах,
Я літаю по квітках
І співаю: жу-жу-жу —
Називають мене... (*жук*).

- Їх в траві багато,
Люблять працювати.
Будівельники малі
Роблять хату із землі. (*Мурашки*)

Вихователь пропонує дітям пошукати комах у листочках, в корі дерев, у землі, в сухій траві за допомогою паличок.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання дітей про екологічні знаки.

Дослід

Вихователю слід зім'яти папір і покласти його на дно склянки. Швидко перевернути склянку і занурити її у воду, витягнути склянку: папір залишився сухим, вода не потрапила в склянку.

Висновок. Склянка заповнена повітрям.

Рухлива гра «Ведмідь і бджоли»

Мета: продовжувати вчити дітей лазити по парканчику, бігати врозтіч; розвивати увагу, спритність, кмітливість.

Хід гри

Дітей поділити на дві нерівні групи. Менша група — «ведмеді», решта — «бджоли». Бджоли знаходяться неподалік від парканчика, перед натягнутим шнуром — «вуликом», решта «бджіл» вилазить на парканчик. На відстані 3–5 метрів від парканчика накреслено «ліс».

Бджоли вулик залишають,
В луг квітучий поспішають.

(*«Бджоли» злязять з «парканчика», інші підлазять під шнур*)

Полетіли по медок,

Полетіли до квіток.

(*«Бджоли» летять на луки*)

Вихователь далі промовляє:

А ведмеді у садок,

У вулик лізуть по медок.

(*«Ведмеді» йдуть до вулика і вилазять на парканчик*)

На слова вихователя: «Бджілки» — «ведмеді» поспішають до свого барлогу. А бджілки із дзижчанням повертаються. Одна група «бджілок», які були на парканчику, відганяє «ведмедів», а друга вилазить на парканчик. Гра закінчується тоді, коли всі діти побувають на парканчику.

Рухлива гра «Поїдемо в гості»

Мета: закріплювати вміння дітей ходити по прямій, бігати одне за одним або врозтіч; розвивати вміння дітей самостійно виконувати доручення; вчити орієнтуватися у просторі.

Хід гри

Я люблю конячку сиву,
 Причешу їй гарно гриву.
 Гребінцем пригладжу хвостик
 І поїду верхи в гості.
 Гоп-гоп-гоп.

ТЕМА. До зустрічі, пташки!

Мета: розширювати знання дітей про диких птахів, продовжувати ознайомлювати з їх зовнішньою будовою, поведінкою; вчити пізнавати птахів за описом; виховувати шанобливе ставлення до живої природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Спостереження за птахами****Бесіда**

- Яких птахів ви знаєте?
- Які відлетіли?
- Які залишилися зимувати?
- Чому птахи відлітають?
- Як ви вважаєте, чому зима — дуже важкий час для птахів?
- Що їдять пташки взимку?

Загадка

День у день працюю в гаї,
 По корі дерев я б'ю.
 Та не цвяхи забиваю —
 Шкідників я дістаю. (*Дятел*)

- Що це за птах?
- Якого кольору пір'я?
- Який дзьоб?
- Навіщо йому такий дзьоб?
- Дятел — красива пташка. Має чорні крила, сірий животик та червоний капелюшок. Дятел дріботить по корі старих дерев та шукає комах, які сховалися в щілинах. Він тримається за кору дерева міцними кігтями.

Загадка

Біла, як сніг,
 Чорна, як жук,
 Спіймати морока,
 А зветься... (*сорока*).

— Як ще називають сороку?

— Сорока-білобока — це чорна пташка з білими боками, довгим чорним хвостиком. Сорока — лісова пташка, але трапляється, долітає і до міста. Сорока дуже голосно стрекоче. Іноді тим, хто голосно та швидко розмовляє, говорять, що вони стрекочуть, як сороки.

Дидактична гра з картками «Відгадай та покажи»

Діти відгадують загадку, показують картку із зображенням цього птаха.

Загадки

- Б'ється, стука молоток,
Хтось обновлює садок. (*Дятел*)
- Пташка невеличка,
В неї білі щічки,
Сірі лапки,
Чорна шапка,
Фартушок жовтенький,
Голосок тоненький.
Ця птиця невеличка
Називається... (*синичка*).
- Маленький хлопчик
У сірій світинці
На подвір'ї стрибає,
Крихти збирає. (*Горобчик*)

Дослід

Діти обстежують ділянку дитячого садка; з'ясовують, на якому дереві зібралось найбільше пташок.

Творче завдання «Пташечка»

Діти малюють паличками на землі ескізи годівниці для птахів.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям погодувати пташок.

Рухлива гра «Відгадай, хто кричить»

Мета: вчити розпізнавати голоси птахів і тварин; розвивати увагу та пам'ять.

Хід гри

Діти виступають у ролі різних домашніх птахів: півника, курочки, качки — або тварин: корови, котика, козлика та ін.

Вибрані дійові особи йдуть на протилежний бік майданчика, сідають на стільці. А решта підходять по черзі до хаток.

— Тут-тук-тук, відчиняйте,

Гостей швидше приймайте!

З хатки чути голос:

— Ку-ка-рі-ку.

Вихователь питає:

— Хто це там живе?

Діти відповідають тощо.

Рухлива гра «Горюдуб»

Мета: продовжувати вчити дітей шикуватися в пари, швидко бігати з вивертанням; розвивати увагу, витримку, орієнтування в просторі, почуття дружби.

Хід гри

Діти шикуються парами за зростом. Одна дитина стає попереду пар на 2–3 кроки. Це горюдуб. Він каже:

— Гори, гори ясно,

Щоб не погасло.

Раз, два, три —

Остання пара, біжи!

На слово «біжи» діти в останній парі розбігаються вздовж пар, щоб попереду «горюдуба» взятися за руки. Горюдуб заважає їм. Кого він спіймає, з тим стає в парі.

ТЕМА. Живі краплинки

Мета: дати дітям уявлення про дощ як явище неживої природи; уточнити уявлення дітей про характерні особливості дощів; вчити бачити красу в довкіллі, прогнозувати погоду; розвивати образність мовлення.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Ой дощику-поливайчику,

Поливай, поливай.

Поливай, поливай,

Наших діток не чіпай.

Гей-но, друзі малюки,

Одягайте чобітки.

Та гуляти вирушаймо

І на дощик не зважаймо.

Народні прикмети

- Червоне коло навколо місяця — буде дощ.
- Сонце заходить за хмари — буде дощ.
- Зранку парить — дощ ушкварить.

- Сіль і цукор сиріють — буде дощ.
- Кури вранці на тин сідають — буде дощ.
- Ластівки низько літають — на дощ.
- Риба не клює перед дощем.

Бесіда

— Чим відрізняється осінній дощ від літнього?

Восени дощові краплини дрібні, дощ іде довго. Влітку дощ найчастіше проходить швидко.

— Під що ховаються люди під час дощу?

— Яке в людей взуття?

Люди не бояться дощу. Вони одягають спеціальний одяг та взувають гумове взуття.

— Які ще бувають явища під час дощу? (*Грім та блискавка*)

Гроза виникає тоді, коли тепле й вологе повітря швидко підіймається вгору та утворює великі купчасті дощові хмари. Кожна хмара несе в собі певний заряд електроенергії, під час сильного вітру хмари наштовхуються одна на одну — виникає блискавка. А незабаром гримить грім.

— Які бувають дощі? (*Грибний, мряка, злива*)

— А що ви можете розповісти про зливу?

— Чому в народі кажуть: «Дощ лле як з відра»?

— А що таке мряка?

— Мряка — це краплинки води, але вони такі маленькі, що їх майже не помітно. Іноді здається, що вони начебто зависають у повітрі, а надворі стає волого, мокне все навкруги.

Словесна гра «Дощ — це добре чи погано?»

Гра у підгрупах.

Перша підгрупа — добре, друга підгрупа — погано.

Рухлива гра «Сонечко і дощик»

Мета: продовжувати вчити дітей ходити з прискоренням, бігати врозтіч; розвивати уяву, вміння виконувати рухи, дії разом з іншими дітьми; розвивати пам'ять, мовлення.

Хід гри

Вихователь стоїть з парасолькою. На слова вихователя: «Сонечко!» — діти гуляють по майданчику, танцюють, стрибають, збирають квіточки. На слова вихователя: «Дощ іде!» — діти ховаються до вихователя під парасольку.

Крізь віконце у кімнату

Ясно світить сонечко.

Дуже раді всі малята,

Плещуть у долонечки.
Плес-плес.

Діти ходять, гуляють по майданчику.

Дощик, дощик кап та кап,
Мокрі всі доріжки.
Ой, побігли всі додому,
Бо замочим ніжки.
Кап-кап.

Діти біжать під парасольку.

ЛИСТОПАД .....

ТЕМА. Похмурий листопад

Мета: ознайомити дітей з найбільш типовими особливостями пізньої осені; уточнити назву і призначення предметів одягу.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

Вітер плаче, вітер виє,
Дощ осінній дрібно сіє.
Жовкне листя, в'януть квіти,
Скрізь калюжі поналито.

Бесіда

- Який найхолодніший місяць осені? Чому?
- Що змінюється в природі з приходом листопада?
- Який одяг ви одягли на прогулянку?
- А чому у всіх на ногах чобітки?

На вулиці дітей зустрічає холодний дощ. Всі швидко перебігають по доріжці під павільйон і починають спостерігати.

- Які предмети стали мокрими?
- Де поділися пташки? Під чим ховаються дорослі від дощу? (*Під парасольками*) Парасольки красиві й різнокольорові, для того щоб людям не було нудно в цей похмурий день.

- Що означає похмурий день?
- Чи весело дивитися на сіре небо, коли хмари закрили сонце?
- Чи радісно дивитися на голі мокрі кущі, які хитає вітер, зриваючи останнє листя?
- Прислухайтесь, як барабанить дощ по даху.

Дощик, дощик, кап, кап, кап.
Ти не капай довго так.

Змокли всі доріжки.
Будуть мокрі ніжки.

— Відтворити осінню пісню осіннього дощу. Прислухайтесь, як завиває осінній вітер. Сердито виє злий осінній вітер, зриває остан-
не листя, всіх розганяє.

Висновок. Нічого немає радісного, коли сіре небо все вкрите хмарами, коли сонечка не видно, коли вітер виє, дощ іде. Це все похмурий осінній день.

Рухлива гра «Не замочи ніг»

Мета: розвивати вміння перестрибувати через предмети, утри-
мувати рівновагу; розвивати спритність.

Хід гри

На майданчику малюють дві паралельні лінії на відстані 5–8 кроків одну від одної. Між ними болото. По болоту розкида-
ні на відстані одного кроку камінці або кубики. Діти діляться на 3-4 групи. За умовним сигналом вихователя діти групами переска-
кують по камінцях. Виграє та група, в якій ніхто не замочив ніг, тобто не оступився. Можна дати завдання перейти болото. Гра по-
вторюється 3-4 рази.

Творче завдання «Незвичайне малювання»

Діти малюють пальчиками на мокрому піску. Можна малюва-
ти, можна викладати по контуру паличками, камінцями.

Дослід

Вихователь пропонує дітям за допомогою довгих паличок помі-
ряти глибину води в калюжах.

Висновок. Чим глибша ямка, тим більше води в калюжі.

Індивідуальна робота

Мета: продовжувати вчити дітей ходити по звивистій доріжці.

Словесна гра «Осінь»

- Осінь золота чому?
- Осінь похмура чому?
- Осінь грибна чому?
- Осінь дощова чому?
- Осінь сумна чому?
- Осінь кольорова чому?

ТЕМА. Про що розповів нам листочок

Мета: показати дітям різноманіття фарб золотої осені; допомогти з'ясувати поняття «листопад».

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Ясноока тиха осінь ходить між дубів і сосен
І малює кожен лист, бо малярський має хист.
Осінь часу не марнує, швидко сцену декорує.
На березу — жовте листя, а на ясен — золоте.
Клен красується барвисто, мов червоний мак цвіте.

Бесіда

— Настала осінь і вкрила всю землю листям, жовті дерева, жовте листя — все жовте. Тому осінь називають золотою.

— Чуєте, як шурхотчить листя під ногами?

Летить листя поволі і лягає на землю. Подув вітерець — і багато листя з шелестом полетіло і вкрило все навкруги. Це листопад.

Вихователь пропонує дітям покласти сухий листочок на столик і подмухати на нього.

— Із чим можна порівняти встелену листям землю?

— Знайдіть найкрасивіший листок. Чому він найкрасивіший?

— Чому листочки восени опадають?

— На що схожі листочки клена, горобини, берези?

— Покладіть листочок на долоньку. Чи всі листки однакового розміру?

— Як ви вважаєте, що сниться осінньому листочку?

Творче завдання «Чарівна осінь»

Уявіть, що ви художники. Ви прийшли до мене за фарбами, щоб намалювати осінь. Які фарби ви візьмете для своїх пейзажів? А який віршик про осінь ви пригадали? Загадки? Яка ж вона, осінь?

Ми описали її зовнішній вигляд, а тепер опишемо її характер.

Трудова діяльність

Діти збирають найкрасивіші листочки, виготовляють пояси, шапочки, віночки, наряджають одне одного.

Рухлива гра «Дзвіночки»

Мета: продовжувати вчити дітей бігати у визначеному напрямку; розвивати слух, зір, швидкість дій.

Хід гри

Я біжу, біжу, біжу,
У дзвіночок я дзвоню.

Всі сюди скоріш біжіть
І дзвіночок мій знайдіть.

Дзвонить той, хто перший підняв дзвіночок.

Рухлива гра «Чий віночок кращий?»

Мета: продовжувати вчити дітей шикуватися в коло, ходити по колу; розвивати швидке орієнтування за умовним сигналом.

Хід гри

Візьмемось за руки,
Підемо на луки,
Там сплетем віночок,
Станемо в таночок.

Діти поділені на рівні групи. Кожна група стає в коло.

Візьмемось за руки,
Підемо на луки,
Там сплетемо віночок,
Станемо в таночок.

Діти беруться за руки, йдуть по колу ліворуч, на останні слова зупиняються і піднімають руки догори.

Чий найкращий вінок,
Той і піде в танок.

Діти швидко опускають руки на плечі сусідам. Вихователь відзначає, яке коло виконало завдання швидше. Діти з цього кола танцюють, решта плескає.

Індивідуальна робота

Мета: розвивати мовленнєве дихання; вчити підкидати листочки вгору і дмухати на них.

ТЕМА. Спостереження за інесм

Мета: формувати в дітей поняття про іній як стан води; розвивати вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати; виховувати допитливість, естетичні поняття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

В нас зимою білим цвітом
Сад зацвів, неначе влітку. (*Іній*)

Бесіда

- Зверніть увагу на рослини. Чим покриті їхні листочки? Стебла?
- На що схожі кристалики інею на сонці?
- А що ж таке іній?

Іній — це частинки води, що замерзли на морозі та перетворилися на кристалики, тобто малюсінькі голочки. Коли іній спадає, то листочки рослин, які були зеленими, буріють.

Народні прикмети

- Іній на землі, на листках — до сонячної днини.
- Морозяний іній на траві — на дощ.

Перевірте, яка народна прикмета правильна.

Спостереження

Подивіться, яке гарне сьогодні дерево. Як гарно виблискує на сонці! На гілках берези блищать крижані голочки. Це іній. Звідки взявся іній на гілках берези? Осінніми морозними ночами всі предмети охолоджуються. Охолоджується і водяна пара. Вона знаходиться в повітрі. На деревах, дротах та інших предметах утворюється іній.

- Що вас вразило?
- Як утворюється іній?
- Чи часто ви спостерігали таке явище в природі?

Дослід

Вихователь пропонує дітям з'ясувати, які предмети тонуть у калюжі, які ні. Чому?

Висновок. Легкі предмети не тонуть в калюжі, важкі тонуть.

Індивідуальна робота

Мета: продовжувати вчити дітей підкидати й ловити шишки.

Рухлива гра «Хто швидше добіжить до прапорця»

Підлізати під дугу, бігати по прямій; розвивати слух, увагу, активність, спритність.

Хід гри

На одному боці майданчика чи кімнати на стільчиках сидять діти перед накресленою лінією. На лінію виходять трое-четверо дітей і стають проти стільців з прапорцями, що на протилежному боці майданчика. На шляху прапорців стоять дуги для підлізання. На сигнал: «Біжи!» — діти біжать до дуг, підлазять, продовжують бігти до прапорців, піднімають їх догори.

ТЕМА. Праця дорослих

Мета: виховувати повагу до праці дорослих, підвести дітей до розуміння про користь і необхідність праці двірника; вчити поважати чужу працю; розвивати інтерес до професії, бажання наводити порядок на своєму майданчику, берегти природу рідного краю.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

І у вересні, й у жовтні
У дворі завжди господар
Листя восени згрібає,
Взимку сніг лопатою збере,
Дітям ковзанку залле.
Працьовитий чоловік,
Прибирає двір... (двірник).

Бесіда

- Що робить наш двірник?
- Які знаряддя праці потрібні двірнику для роботи?
- Що це за інструменти? Для чого вони потрібні?
- Чому необхідно поважати працю двірника?
- Чи слідкує він за порядком?
- А хто може допомогти йому в нелегкій праці?
- Як же це зробити?
- Як будуть виглядати наші вулиці, парки, майданчики, якщо всі будуть підтримувати чистоту і порядок?
- Давайте поміркуємо, який тоді у вас у всіх буде настрій.
- А що можна зробити зі старого паперу чи макулатури?
  - Розсипає по землі осінь позолоту.
  - Рушив Дбайлик по землі
  - Вранці на роботу.
  - Бо завжди робота є — всюди і немало.
  - Що зробив, усе твоє,
  - Не зробив — пропало.

Творче завдання

Діти виготовляють зі старого паперу різні поробки.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям допомогти двірнику згрібати сухе листя, розчистити ганок, позамітати доріжки. Скласти у відерця і віднести на смітник.

Індивідуальна робота

Мета: вдосконалювати вміння дітей підлазити під дугою.

Рухлива гра «Пташки в гніздечках»

Мета: продовжувати вчити зістрибувати з невисоких предметів, бігати врозтіч; розвивати увагу і кмітливість.

Хід гри

Ясно світить сонечко.

Пташки в поле захотіли.

Піднялися й полетіли.

(Вилітати з «гніздечка» і повертатися тільки за сигналом)

Рухлива гра «Пастух і вівці»

Мета: продовжувати вчити дітей бігати врозтіч з ловінням; розвивати кмітливість.

Хід гри

«Вівці» тікають з поля на слово: «Вовк».

ТЕМА. Небо і зорі

Мета: поглиблювати знання дітей про вечірній стан неба, зірки; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадки**

- Розісланий килим,
Розкиданий горох.
Ні килима не підняти,
Ні гороху не зібрати. *(Небо і зорі)*
- Торох, торох — розсипався горох,
Почало світати —
Немає що збирати. *(Небо і зорі)*
- Якого поля не можна зорати,
На якому полі не можна каміння полічити. *(Зоряне небо)*
- Чорна корова усіх людей поборолла. *(Ніч)*
- В синьому мішечку золотих гудзиків багато. *(Небо і зірки)*

Бесіда

- В який період доби з'являються зорі на небі?
- Якого кольору нічне небо?
- Якими є зірки за кольором?
- Скільки їх на небі?

— Чи можна їх полічити?

— Які почуття викликає у вас зоряне небо?

Кожна зірка, вважають вчені, — це окрема планета. Зорі входять до складу сузір'їв, які теж мають свою назву. Наприклад: Чумацький Шлях, Велика і Мала ведмедиця, сузір'я Рака, Скорпіона, Діви та ін.

У давні часи замість компасу люди орієнтувалися за зорями. Вважається, за зорями можна визначити характер, долю людини.

Дидактична гра «На що схожі планети»

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати з дітьми назви сузір'їв.

Творче завдання

Діти викладають сузір'я з камінців, паличок, придумують своє нове сузір'я, дають йому назву.

Рухлива гра «Кружечки на паличку»

Мета: продовжувати вчити дітей підкидати й ловити кружечки на паличку; розвивати спритність.

Хід гри

Діти тримають палички з прив'язаним мотузкою кільцем. За сигналом починають підкидати кільце на паличку. Виграє той, хто швидше виконає завдання.

ТЕМА. Горобчики-стрибунці

Мета: викликати у дітей цікавість до навколишнього світу; формувати уявлення і знання дітей про птахів, їх значення у житті; розвивати мовлення, активізувати увагу і пам'ять.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Мають всі сіреньке пір'я,
Завжди скачуть на подвір'ї.
Галаслива їхня зграя.
Діти, хто пташок цих знає? (*Горобці*)

Бесіда

- Як називаються ці пташки?
- Що є у горобчиків?

- Що є на голові у пташки?
- Чим вкрите тіло птахів?
- Як пересувається горобчик?
- Чим живиться?
- Яку користь приносить?

В шумних містах і тихих селах можна зустріти маленьких жвавих пташок. Якщо ви думаєте, що всі горобці однакові, то помиляєтесь. У містах живуть міські горобці, а в селах — сільські, або польові. Відрізняються вони пір'ям і поведінкою. Міські горобці крикливіші, більші, але пір'я в них не таке яскраве. Сільські, польові горобці більш боязкі. Вони менші за розміром, але яскравіші за міських пташок. На білих щічках чорні плями, біла шийка і коричнева шапочка на голові. Польові горобці не селяться в містах, тому що їм там не вистачає комах. Ці пташки дуже люблять їсти. Вони знищують комах.

Творче завдання «Осіній листочок»

Діти стоять у колі, передають листочок, при цьому промовляють:

- Ти, листочок, полети,
Порахуй аж до п'яти.
Раз, два, три, чотири, п'ять —
Тобі пісеньку співають.

Виконує це бажання той, у кого на останній фразі залишився листочок. Останню фразу змінюємо щоразу:

«... тобі віршик читать, тобі прислів'я розказать, тобі загадку загадать» тощо.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати на двох ногах, пересуваючись уперед (*як горобчики*).

Рухлива гра «Пташки й автомобіль»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати у різних напрямках, не нашттовхуючись одне на одного; розвивати увагу, вміння швидко орієнтуватися в просторі.

Хід гри

«Пташки» сідають за накресленою лінією. На слова вихователя: «Ой, пташки прилетіли!» — «пташки» літають по всьому майданчику, хто куди хоче. На слова вихователя: «Пташки в гніздечка полетіли» або на гудок автомобіля — діти поспішають і сідають на свої місця.

Рухлива гра «Горобці та кіт»

Мета: продовжувати вчити дітей стрибати на обох ногах через лінію вперед, назад, не повертаючись, бігати врозтіч з ловінням; розвивати увагу, спостережливість, кмітливість, спритність.

Хід гри

«Горобці» стоять за межею великого кола (*діаметром 5–6 метрів*). «Кіт» посередині кола, він удає, ніби спить.. «Горобці» перестрибують лінію кола і стрибають навколо «кота». На слова вихователя: «Кіт прокинувся!» — кіт ловить «горобчиків». Гра триває доти, поки «кіт» не зловить двох-трьох горобчиків. Тоді обирають нового «кота».

ЗИМОВІ ПРОГУЛЯНКИ

Планування прогулянок

№ з / п	Тема
Грудень	
1	На зустріч із зимою
2	На хмаринці до неба
3	Подорож з вітерцем, або Як рухається повітря
4	Куди кличе стежинка (цільова прогулянка до парку)
5	З гостинцями до годівнички
6	Перший сніг випав на поріг
7	Чарівні сліди кличуть (екскурсія до зимового лісу)
Січень	
1	На вершину зими
2	На гостину до синички
3	Зимонька-зима хуртовину привела
4	Прогопчемо доріжку
5	До ялинки та її друзів
6	Про що розповідає крижинка?
7	На пошуки Сніговика (екскурсія до водойми)
Лютий	
1	Чому лютий лютує
2	Екскурсія до проїжджої частини дороги
3	Чому плаче бурулька
4	Зустріч із казкою
5	Мандруємо за сніжком
6	На пошуки сонечка

ГРУДЕНЬ .....

ТЕМА. На зустріч із зимою

Мета: дати дітям перші уявлення про зимові явища; ознайомлювати з природними процесами, що відбуваються взимку (*утворення інюю*); викликати позитивні емоції на явища природи; формувати вміння дослідницьким шляхом визначати їх взаємозв'язки; закріплювати назви зимових місяців; розвивати допитливість.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь звертає увагу на те, що на віконечку з'явилися біленькі сніжинки (*паперові, на них написані загадки*).

— Чому вони до нас завітали? (*Бо прийшла зима.*)

Сніжинки запрошують нас на прогулянку, де ми проведемо розмову про зиму та зимові явища.

Загадка

Стало біло навкруги, у снігу ліси, луги,
І набігли холоди, річки сковані в льоди.
В дружбі із дітьми всіма.
Здогадались? Це... (*зима*).

Вихователь. Сніжинки просять, щоб ви пригадали назви зимових місяців.

Загадка

Троє коней у зими, швидко мчать перед саньми.
Шлях морозом скутий.
Дивні коні у зими.
Тих коней назвемо ми...

Діти. Грудень, січень, лютий.

Вихователь. У народі кажуть: «Грудень — ворота зими» або «Грудень рік кінчає, а зиму розпочинає». Як ви розумієте зміст цих висловлювань? (*Відповіді дітей.*)

— Чому в грудні часто стоїть похмура і непривітна погода? (*До початку грудня земля ще не встигла повністю охолонути. Своє тепло вона віддає повітрю. Тому нерідко перший сніг змінюється відлигою, а згодом — морозом.*)

Спостереження за візерунками на склі

Вихователь. А чи звернули ви увагу на візерунки на склі? На що вони схожі? Як ви вважаєте, чим їх малював мороз?

— Мороз намалював ці візерунки звичайною водою, водяною парою. Вона завжди є в повітрі. Тепла водяна пара, непомітна для нашого ока, осідає на склі, накопичується на його найменших нерівностях, ледь помітних подряпинах. Там охолоджується і перетворюється на крихітні кристалики льоду. Так на зимовому склі з'являється чарівний візерунок.

Дослід

Вихователь роздає дітям дзеркальця або прозорі пластмасові віконечка.

Вихователь. Ви зараз теж зможете трішки побути чарівниками і створити свої візерунки на склі. Вам слід лише кілька разів дихнути на скло і пальчиком намалювати візерунок. Що відбувається?

Діти. Скло запотіває, і на ньому з'являються маленькі крапельки води.

Вихователь. Чому так відбувається?

Діти. Скло холодне, а пара з рота тепла. Під час видиху з повітрям із нашого організму виділяється вода, вона залишається на холодному склі.

Вихователь. Як ви розумієте таке прислів'я:

«Сумний грудень і в свято і в будень»? (*Міркування дітей.*)

Дидактична гра «Де сховалася сніжинка?»

Вихователь пропонує дітям заплющити очі і ховає сніжинку за куц або дерево на ділянці дитячого садка. Діти відкривають очі, а вихователь описує рослину, за якою знаходиться сніжинка. Діти називають її. Хто першим назвав, стає ведучим.

Індивідуальна робота

Мета: удосконалювати вміння дітей стрибати через гілочки на двох ногах, просуваючись вперед.

Рухлива гра «Сніг кружляє» (*за віршем А. Барто*)

Хід гри

Вихователь пропонує дітям покружляться, вимовляючи:

Сніг, сніг кружиться,
Біла вся вулиця!

Потім жестом запрошує дітей наблизитися, вимовляє:

Зібралися всі в кружок,
Завертілись, як сніжок.

Діти виконують вправи довільно і в кінці повільно присідають.

Вихователь вимовляє: «Подув сильний холодний вітер. Покажіть як». (*Діти дмухають.*) Розлетілися сніжинки в різні боки. (*Діти розбігаються.*)

Гра повторюється 3–4 рази.

Рухлива гра «Знайди собі пару»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч, ходити парами; виховувати увагу, пам'ять, почуття колективізму, вміння свої рухи підпорядковувати рухам своєї пари та інших дітей.

Хід гри

Діти стають у пари за бажанням. За умовним сигналом вихователя (*удари в бубон*) діти розходяться або розбігаються по майданчику. На другий сигнал діти стають у пари і йдуть по майданчику парами.

Гра повторюється.

Сюжетно-рольова гра «Сім'я на відпочинку»

Мета: закріплювати правила поведінки в природі.

ТЕМА. На хмаринці до неба

Мета: поглиблювати знання дітей про хмари, ознайомлювати із зовнішнім виглядом хмар, розвивати спостережливість, виховувати естетичне почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Одне рядно сім баб тягло. (*Хмара*)

Бесіда

- Про що загадка?
- Якого кольору небо?
- Чому переважають сірі тони?
- У спокої чи в русі знаходяться хмари?
- Що їх рухає?
- Які вони за розміром?
- Легкі чи важкі хмари?
- Чому, на вашу думку, вони важкі?

Творче завдання «На що схожа хмаринка?»

Вихователь пропонує дітям подорож на хмаринці, але у кожного буде своя хмаринка. Діти малюють або викладають на снігу

будь-якої форми хмаринку за допомогою камінців, паличок, крижинок і розповідають, з ким і куди летять на своїй хмаринці.

Індивідуальна робота

Мета: формувати вміння підкидати й ловити м'яч двома руками, перекидати м'яч у парах від грудей.

Прикмета

- Хмари біжать проти вітру — на сніг.
Діти пояснюють зміст прикмети.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розчистити доріжки від снігу на майданчику за допомогою лопат.

Рухливо-розважальні ігри

1. Яка хмарка перша? (*Змагання в парах*)

Діти одягають шапочки-хмарки і біжать до прапорця. Виграє той, у кого в руках прапорець.

2. Чия команда перша?

Дві команди дітей передають м'яч — уявну хмаринку — з рук у руки над головою, потім між ногами.

ТЕМА. Подорож з вітерцем, або Як рухається повітря

Мета: дати дітям уявлення про вітер як явище неживої природи; уточнити знання про те, що вітер — це рух повітря, яке пересувається з різною швидкістю і силою; формувати елементи наукового пізнання світу, навички правильного дихання в морозну погоду; сприяти розвитку спостережливості; виховувати допитливість.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

Дмуха, дмуха вітерець
Та гойдає прапорець.
На зимовім вітерці
Прапорець держу в руці.
З прапорцем той вітер грає,
Я за ним спостерігаю.
Запитаю в друга-півня:
— Вітер з півночі чи з півдня?

Спостереження

Вихователь пропонує підняти над головами різнокольорові прапорці.

— Ми в групі розглядали прапорці. В якому вони були стані?

— Що можна сказати про прапорці зараз?

Так, на вулиці вітер розвиває прапорці.

— Що таке вітер? (*Це рух повітря.*)

— Яким буває вітер? (*Легким, легким, поривчастим, сильним, ураганим, шквальним, штормовим.*)

Вихователь читає оповідання В. Сухомлинського.

Ласкавий вітер і холодний вітруга

У темному лісі, в глибокому яру спали два вітри. Ласкавий Вітер — хлопець із синіми очима. А холодний Вітруга — дід із колючою бородою.

Настала зима. Сонечко не могло піднятися високо над землею. Білі сніги вкрили поле. Зашуміло тривожно верхів'ття дерев. Прокинувся в глибокому яру холодний Вітруга. Устав, вийшов з лісу. Застогнала хуртовина. Йде по землі холодний Вітруга — замерзають річки, гуде хуртовина.

Та ось піднялося сонечко вище над землею. Заболіла спина в холодного Вітруги. Поплентав він у темний ліс, заліз глибоко в яр.

Прокинувся ласкавий Вітер, вийшов з лісу. Засміялося сонечко, потекли струмки, зацвіли квіти, зашуміли трави.

— Із ким порівнюється ласкавий Вітер? А холодний Вітруга?

Дослід «Напрямок вітру»

Вихователь. Люди давно навчилися визначати напрямок вітру за допомогою спеціальних приладів. Але ми можемо дізнатися про це і без приладів. А що вам підкаже про напрямок вітру?

Так, дійсно, ваш прапорець. В який бік він розвивається?

Напрямок вітру можна визначити за деревами (*в який бік вони нахилиються*), за допомогою стрічки, вітрячка тощо. А ще напрямок вітру визначають за допомогою флюгера (*вихователь показує*). Рух води, хвилі теж можуть вказувати напрямок вітру.

Народні прикмети

- Місяць червоніє — на вітер.
- Сонце заходить при червоному небі — буде вітер.

Діти пояснюють зміст прикмет.

Загадка

Ось гора, біля гори
Дві глибокі є нори,

Вітер в норах тих гуляє,
Кисень в груди загоняє. (*Ніс*)

- Як ви розумієте вислів: «Ніс — орган дихання»?
- Чому дихати правильно носом, особливо в морозну погоду?
- Як слід поводитися, щоб не зашкодити носу?

Дидактична гра «Що у кого?»

Мета: розвивати мовлення, уяву.

Хід гри

Вихователь ставить дітям запитання, а діти відповідають.

- У кого носик?
- У кого ніс?
- У кого носище?
- У кого дзьоб?

Рухлива гра «Квач»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч з поворотами, швидко орієнтуватися в просторі.

Хід гри

Діти стоять у різних кінцях майданчика. Одну дитину обирають «квачем», їй дають кольорову стрічку, і вона стає по середині майданчика. На слово вихователя «лови» всі діти розбігаються, а «квач» намагається наздогнати будь-кого (*доторкнутися рукою*).

Гра закінчується, коли «квач» зловить трьох-чотирьох дітей. Потім вибирають нового «квача».

Рухлива гра «Ми веселі дошкільнята»

Мета: формувати вміння швидко шикуватися в коло, ходити по колу, бігати з ловінням і повертанням; виховувати ритм, спритність, рішучість, уміння орієнтуватись у просторі.

Хід гри

Діти стоять у колі, тримаючись за руки. Одна дитина — ведуча — стає в середині, у неї на руці пов'язана стрічка.

Ми веселі дошкільнята,
Любим бігати й гуляти,
Ану, спробуй нас спіймати.

Діти ходять по колу, на останнє слово зупиняються і голосно промовляють:

Раз, два, три — лови!

Всі розбігаються, а ведучий ловить. Якщо спіймає двох-трьох дітей, гра закінчується.

На слова вихователя: «В коло, всі в коло» — діти поспішають стати в коло. Гра продовжується з новим ведучим.

Сюжетно-рольова гра «Льотчики»

Мета: закріплювати знання про обов'язки пілотів, пасажирів; вчити самостійно розподіляти ролі.

ТЕМА. Куди кличе стежинка (цільова прогулянка до парку)

Мета: ознайомити дітей з характерними ознаками першого місяця зими, учити розрізняти дерева за корою; закріплювати знання про птахів, які лишилися зимувати; виховувати інтерес до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

В гості завітала іграшкова білочка, загадає загадку.

Сніг на полях,
Лід на річках,
Хуртовина гуляє —
Коли це буває? (*Взимку*)

Білочка запрошує в зимову подорож до парку.

Сніжинки

Закрутилися сніжинки,
Як метелики пруткі.
Прилетіли до ялинки
Й почепились на гілки.
Голі кущики прикрили,
Припушили моріжок
І доріжку побілили —
Зовсім іншим став садок.

К. Перелісна

Вихователь пропонує добре роздивитися навколо.

— Що змінилося в парку, відтоді як були тут минулого разу?

— Що ви чуєте?

— А що ми чули восени, коли ходили до парку?

Білочка пропонує пройти по алеях і визначити породи дерев за корою, формою гілок, плодами. Потім підводить до годівниці. Діти пригадують назви пташок, які лишилися зимувати, спостерігають за тим, як вони клюють корм.

Трудова діяльність

Насипати корм у годівнички.

Дорогою додому зібрати для ручної праці шишки, насіння кле-на тощо.

Дидактична гра «Дерева й кущі»

Коли вихователь називає дерево — діти підіймають руки вгору, коли кущ — опускають.

Творче завдання «Хто краще розповість?»

Вихователь пропонує дітям написати словами пейзаж або опи-сати дерево тощо.

Рухлива гра «У лісочку на горбочку»

Мета: вчити дітей шикуватись у велике і маленьке коло; розви-вати слух, кмітливість; виховувати стриманість, товари-шування, повагу одне до одного.

Хід гри

Діти стоять колом, одна дитина всередині кола сидить на пе-ньочку, заплющивши очі.

У лісочку на горбочку
Спить Маринка в холодочку (*ідуть по колу*).
Ми тихенько підійдем,
Сон Маринки збережем (*підходять до дівчинки, зупиняються*).

Одна дитина, яку обере вихователь, підходить до Маринки і промовляє:

— Маринко, прокидайся,
У хоровод збирайся.

Всі діти разом промовляють:

— Відгадай, хто покликав?

Якщо дитина відгадає, вони міняються місцями. Гра повторю-ється.

Рухлива гра «Пташки та кіт»

Мета: вправляти в умінні ходити по прямій, бігати з ловінням; виховувати спостережливість, кмітливість, швидку ре-акцію на сигнал.

Хід гри

Діти-«пташки» стоять у колі, по середині «кіт» присідає і удає, що спить. На слова діти, взявшись за руки, звужують коло.

Білий котик спить на лаві
Серед нашого двора.
Прилетіли пташенята
Та як крикнуть раптом...

— Кра!

Кіт прокидається, кричить: «Няв!» Діти-«пташки» тікають в різні боки. Кіт їх ловить. Гра повторюється.

Дослід «Білий холодний сніг»

Для усвідомлення дітьми того, що «білий» не завжди означає «чистий», слід провести дослід з перетворення снігу на воду.

1. Сніг узяти з кількох місць: у парку, на ділянці дитячого садка, біля дороги. Уточнити колір снігу через порівняння його за кольором зі знайомими предметами (*аркуш, біла фарба, посуд тощо.*) Висновок діти роблять самостійно.

2. Для підтвердження того, що сніг холодний, слід винести дві посудини з водою різної температури і поставити в сніг. Спостерігати за зміною стану снігу навколо посудини (*від тепла сніг тане і перетворюється на воду*) та температурою води в посудині (*за короткий час вода охолоджується від холодного снігу*).

Діти роблять висновок щодо цієї властивості снігу.

ТЕМА. З гостинцями до годівнички

Мета: систематизувати знання дітей про життя птахів, які зимують; вчити дітей робити самостійно висновки під час прогулянки про те, що птахам слід допомагати, годувати їх; розвивати інтерес до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

На ділянці дітей чекає чарівна скринька, у якій знаходяться загадки.

- Пташка невеличка,
В неї білі щічки,
Сірі лапки, чорна шапка,
Фартушок жовтенький,
Голосок тоненький.
Та ж ця пташка невеличка
Називається... (*синичка*).
- В'ється, стука молоток,
Поправляє нам садок. (*Дятел*)
- Бідовий хлопчина в теплій сорчині
По дворах стрибає, крихти підбирає. (*Горобець*)
- Всі в блакитнім піджаку,
В рожевій сорочці,
В нас зимою по садку
Гуляють, як гості. (*Снігурі*)

Бесіда

- Діти, гляньте на нашу годівницю.
- Які пернаті гості до нас завітали?
- В який час дня прилітають синиці, снігурі, ворони?
- Чому ми годуємо птахів двічі?
- Які пернаті першими сідають на годівницю?
- Які чекають своєї черги?
- Які птахи який корм люблять?
- В який час відлітають птахи з годівниці?
- Для чого ми підгодовуємо пташок?
- Чому так говорять: «Снігур цвірінькає під вікном — на відлигу»?

Вихователь читає оповідання З. Друся.

Де ночують птахи взимку?

Довгу зимову ніч птахи проводять по-різному. Ворони і галки ночують великими зграями у парках, садах на деревах. Дятли, синички-гаїчки ховаються від холоду в дуплах, а горобці і великі синички — під дахами, на горищах, біля опалювальних труб. Птахи у шпаківнях не зимують, бо шпаківні промерзають і продуваються вітром.

Запитання

- Дайте відповідь на заголовок-запитання.
- Чому не зимують птахи у шпаківнях?

Творче завдання «Кольорові мітки»

Вихователь пропонує дітям намалювати на снігу кольоровими фарбами мітки для пташок (*смужки, кружечки, квіточки*).

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей стрибати на двох ногах через кольорові мітки на снігу.

Рухлива гра «Снігурі й кіт»

Мета: вправляти дітей в умінні стрибати на обох ногах, зіскакувати з висоти, бігати врозтіч (*з ловінням*); розвивати почуття рівноваги, кмітливості.

Хід гри

Діти-«снігурі» сидять на лаві. Одна дитина — «котик» — осторонь. Діти промовляють:

Йдуть до нас морози люті,
Снігурі сидять надуті,

Пташенята стриб, стриб, стриб,
Малесенькі диб, диб, диб.

Діти-«снігурі» стрибають по всьому майданчику.

На слова:

Їжу по снігу шукають,
Під стріхою спочивають —

діти шукають їжу, а потім біжать і стають на лаву.

На слова:

Пташенята стриб, стриб, стриб,
Малесенькі диб, диб, диб —

стрибають по майданчику, зістрибнувши з підвищення.

На слова:

Котик підкрадається,
До пташок добирається —

кіт нявкає.

Снігурі тікають до лави, а кіт їх ловить.

Гра-забава «Веселі санчата»

Вихователь. На снігу малює коло, всередині якого становляться трое-четверо дітей із санчатами. Їх завдання — вивести санчата з кола, тримаючись за спинку: сісти і виїхати, допомагаючи собі руками і ногами. Перед тим як виїхати, слід кинути сніжок в ціль.

Дидактична гра «Хто це?»

Матеріал: картки із зображенням пташок.

Хід гри

Діти по черзі беруть картки у ведучого так, щоб ніхто не бачив; імітують голос, рухи пташки, якщо потрібно — описують її. Решта дітей відгадують, яка пташка зображена на картці.

ТЕМА. Перший сніг випав на поріг

Мета: формувати в дітей уявлення про сніг як стан води; розвивати аналітичні уміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між явищами неживої природи; виховувати естетичний смак.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Як борошно, він білий-білий,
Здається, світ укріє цілий,

Все падає, все нароста,
 На села сиплеться й міста,
 На гори, на ліси, на ниви —
 Пухнастий, легкий, блискітливий.
 Лягає майже нам до ніг.
 Як звати килим? Так, це... (сніг).

Бесіда

- Про що ця загадка?
- Якої форми сніжинки?
- Спіймайте сніжинку на долоньку. Що з нею сталося, де вона поділася?
- Який на дотик сніг?

Вихователь. Подивіться, хто це під деревом ховається (*діти знаходять ведмедика ляльку-рукавичку*).

Українська народна гра «Лісові звірі та ведмідь»

За допомогою лічилки обирають «ведмедя», який сідає в коло і вдає, що спить. Решта дітей — лісові звірі — ідуть по колу і промовляють слова:

Хто там спить під дубком?
 Ще й накрився кожушком?
 Ц-ц-ц.
 Тихо, тихо, не збудіть.
 То, напевно, спить ведмідь.
 Ц-ц-ц. (*Присідають*)
 Стережіться від біди,
 Розбігайтесь хто куди!
 (*Тупають гучно ногами і тікають від ведмедя.*
Ведмідь ловить дітей.
Гра продовжується)

Ведмедик. Всі мої родичі взимку сплять, а я казковий ведмідь. Будь ласка, розкажіть мені про зиму і сніг.

Вихователь. Ти, ведмедику, погуляй разом із нами — і про все сам дізнаєшся.

Дидактична вправа «Що я знаю про зиму?»

Мета: закріплювати знання дітей про зимові явища, розвивати зв'язне мовлення.

Дослідницька робота

Вихователь. А зараз запрошуємо ведмедика в нашу міні-лабораторію (*до пеньочка*). Діти розповідають про зимові явища, про зміни в природі (*живій та неживій*).

Дослід 1

Занурити шматочок снігу до склянки з водою — він не тоне.

Висновок. Сніг легший за воду.

Дослід 2

Тримати сніг на долоні — він розтанув.

Висновок. Сніг складається з води.

Дослід 3

Скатати кулю зі снігу.

Висновок. У дні, коли немає морозу, сніг ліпиться, із нього можна робити різні фігури.

Дослід 4

Розфарбувати снігових колобоків фарбою.

Висновок. Можна розфарбовувати воду і сніг.

Ведмедик. Дякую, я наче в своїй казці побував.

Гра-драматизація казки «Колобок»

Діти зі скрині дістають шапочки-маски й інсценують казку.

Вихователь. У ведмедика тепла шуба, а чому так говорять:

«Сніг для рослин — це шуба»?

— Відшукайте трав'янисті рослини, що не змінюють кольору листя навіть узимку (*братки, барвінок, суніці*).

— Під яким снігом рослинам тепліше: під пухнастим чи щільним? Чому?

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям підгорнути сніг лопатами до стовбурів дерев.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей підлазити під шнур лівим та правим боком.

Рухлива гра «Зайчики й ведмідь»

Мета: вправляти дітей в умінні стрибати на обох ногах з просуванням вперед, бігати з обертанням; розвивати швидку реакцію, кмітливість.

Хід гри

Діти-«зайчики» ховаються за лавою, вихователь з іграшковим ведмедиком в руках обходить майданчик і вдає, що шукає зайчат. Залишаючи майданчик, промовляє:

Не знайшов ніде зайчат,
Тож піду тепер назад.

Вихователь відвертає ведмедя від дітей. Діти-«зайчики» стрибають слідом за ведмедиком на двох ногах. Ведмідь «засинає». На слова вихователя: «Ведмідь прокинувся» — діти швидко повертаються на свої місця, стрибаючи на двох ногах. (*Роль ведмедя може виконувати дитина.*)

Рухлива гра «У ведмежому бору»

Мета: вправляти дітей в умінні бігати по прямій з ловінням; виховувати витриманість, уміння виконувати рухи на умовний сигнал.

Хід гри

Один бік майданчика відокремлюють лінією. Це ліс, де живе ведмідь. Одна дитина, яка зображує ведмедя, сидить у барлогу, а решта стає в шеренгу на протилежному кінці майданчика за лінією.

Діти йдуть до лісу промовляючи:

У ведмежому бору
Гриби, ягоди беру (*двічі*).

Присідають, уявляють, що збирають. Дійшовши до ведмедя, промовляють:

А ведмідь сидить
І на нас ричить.

Ведмідь потягується і з ричанням встає. Діти тікають, а ведмідь намагається кого-небудь зловити. Гра повторюється.

ТЕМА. Чарівні сліди кличуть (екскурсія до зимового лісу)

Мета: поглиблювати знання дітей про стан живої природи взимку в лісі, формувати уявлення про життя тварин, їх пристосованість до зимового періоду; звернути увагу на різноманітність слідів на снігу; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вчитель читає вірш.

Навкруги казкові шати, сиве плетиво з гілок,
Спробуй зразу відгадати, де тут в'яз, а де дубок.
Все зима запорошила, запушила, замела,
І стоїть в хустинці білій ось ялиночка мала.

І берізка, мов лілея, в сукні з ніжних пелюсток,
Замість бантика у неї з клена зірваний листок.

Про яку пору року йдеться у вірші?

Вихователь. А чи хочете ви зазирнути до зимового лісу?

Діти подорожують до лісу.

Вихователь. Заколисаний хуртовинами, вдягнутий у теплу снігову шубу, спить ліс. Ніщо не порушує його спокою. Сняться деревам білі сни. У зимову пору відпочивають лісові рослини. Сховані під шаром снігу, вони готуються до весни і не замерзають навіть у найлютіші морози.

— Як ви думаєте, чи є хтось у лісі? (*Відповіді дітей.*)

— А хто саме є в зимовому лісі, ми дізнаємся, коли прочитаємо снігову абетку.

Є абетка снігова, а сліди — її слова.
Заєць слід кладе шнурочком.
Риска вряд і риска збоку —
Це пробігла щойно мишка.
Рись взуває в капці лапки, має слід чотири крапки.
Лось пройшов на водопій.
Слід його серед полів — наче слід від ковзанів,
Але покажіть дорогу, де пройшовся клишоногий,
Де пробіг малий їжак, не знайду сліди ніяк.

Бесіда

— Які абетки вам відомі?

— Що ви дізналися про снігову абетку?

— Які її сліди?

— Які сліди у зайця, миші, рисі, лося?

— Чиї сліди наших молодших друзів ви бачили, які вони?

— Як зимують зайці, білки, лисиці?

— Чи можна зустріти сліди їжака? Чому?

— Чи можна допомогти диким тваринам?

Диким тваринам допомагають лісничі, жителі сел. Вони заготовляють на зиму сіно, березові віники, кладуть на пеньки, в годівниці сіль, тому що вона необхідна тваринам для здоров'я.

Творче завдання «Прикрасимо лісову галявину»

Вихователь пропонує дітям зробити зі снігу великі та маленькі гриби, стільчики, столики, квіти, сніговичків і розмістити все на галявині.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вимову звуків [с], [з].

Вихователь пропонує дітям вимовити, як скрипить сніг (с; с; с; с).
Діти повторюють чистомовки.

Са-са-са — в лісі зимовому краса,

За-за-за — ось зустрілась нам коза.

Українська народна гра «Коза»

За допомогою лічилки обирають «козу». Діти підходять до «кози» і дратують її:

— Коза, коза, бе-бе! (*двічі*)

«Коза» уявляє, що розсердилась:

— Я коза-дереза пів бока луплено,

Тупу-тупу ногами, заколю вас рогами,

Ніжками затопчу, хвостиком замету.

Діти підходять до кози ближче, гладять її і кажуть:

— Кізонька-кізонька, де була?

«Коза». В лісі гуляла, травку шукала. «Коза» ловить дітей. Гра продовжується.

Рухлива гра «Цілься краще»

Мета: вправляти в умінні метати сніжки в ціль, на дальність;
розвивати окомір, виховувати увагу, кмітливість.

Хід гри

Діти стають в одну шеренгу, ліплять собі по три сніжки і кидають вдалину або в ціль, яку вихователь прикріплює до дерева. Для ускладнення гри кидати потрібно спочатку лівою, а потім правою рукою.

Дослід

Вихователь приносить в групу гілки тополі, берези.

— Чим відрізняються гілочки?

— Що в них подібного?

— Живі вони чи ні?

— Що потрібно, щоб вони розвивалися?

Поставити гілочки в воду на підвіконня і спостерігати за ними.

Сюжетно-рольова гра «Мандрівники»

Мета: закріплювати знання про місця нашої країни, куди можна мандрувати; правила поведінки у незнайомих місцях.

СІЧЕНЬ

ТЕМА. На вершину зими

Мета: ознайомити дітей зі значенням слова «січень», із природними ознаками, характерними для цієї пори року;

розвивати спостережливість, мислення, зв'язне мовлення; виховувати естетичне почуття, любов до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

З нових ялинкових прикрас
В нас... (*січень*) починається.
Січе сніжком, скрипить саньми,
Та ми його не лаємо —
Самі ж володаря зими
Ми... (*січнем*) називаємо.

Бесіда

- Про якого володаря зими йдеться?
- Які зміни в стані неживої природи відбулися цього місяця?
- Де знаходиться сонце?
- Чи гріє воно взимку?
- Які зміни відбулися на землі?
- Чому червоніють дитячі носи, щічки?
- Як слід поводитися на морозі?

Вихователь. Січень — отримав назву від лісопромислу, саме в цей час люди починали розчищати (*сікти*) деревину, щоб навесні на цих ділянках посіяти збіжжя. А ще кажуть: «Мороз січе».

— Чому так говорять: «Якщо січень холодний, липень буде сухий і жаркий»?

— Поясніть прислів'я.

- Січень снігом січе, а мороз вогнем пече.
- Січень — року голова і зими середина.

Дослід

Малесенькі льдинки у високому небі — це замерзла водяна пара. З неї й утворилися сніжинки. У вітряну погоду сніжинки ламаються, утворюючи сніговий порошок. У морозну погоду сніжинки, накладаючись одна на одну, під вагою нашого тіла риплять або ламаються. Коли мороз слабкий, сніжинки збираються у щільні білі кульки. А влітку, восени і навесні пара перетворюється на дощ.

Діти досліджують будову незайманої сніжинки та протоптаної стежки, роблять висновки.

Безпека життєдіяльності

Металеві предмети в морозний день можуть завдати шкоди, якщо торкнутися до них мокрими руками, губами, язиком. Діти

самостійно роблять висновки, що буває, якщо не дотримуватися правил безпечної поведінки.

Рухлива гра «Вище ноги від землі»

Мета: вправляти дітей в умінні швидко бігати, застрибувати на невисокі предмети; розвивати швидку реакцію.

Діти обирають ведучого. Всі розбігаються по майданчику, ведучий їх ловить; врятуватися можна, якщо стати на якийсь предмет. Той, кого ведучий торкнувся, виходить з гри.

Рухлива гра «Гра з хусточкою»

Мета: вправляти в умінні ходити по колу, розвивати уважність, слух.

Хід гри

Діти стоять колом; одна дитина з хусточкою в руках — «Галя». Діти йдуть по колу і промовляють слова:

Галя по садочку ходила,
Хусточку біленьку згубила.
Ходить по садочку, блукає,
Хусточку біленьку шукає.

Одна дитина, назначена вихователем, підбирає хустку і каже:

Ти, Галя, хустку не шукай,
Хто знайшов — відгадай.

Галя повинна відгадати за голосом дитину. Гра повторюється.

Творче завдання «Льодяні прикраси»

Вихователь пропонує дітям виготовити льодяні прикраси для ялинки. Спостерігати, як замерзає підфарбована вода й утворюється лід. Прикрасити ялинку кольоровими льодинками.

Сюжетно-рольова гра «Водії»

Мета: закріплювати правила дорожнього руху, знання про кольори світлофору, дорожні знаки, обов'язки пішоходів та водіїв.

ТЕМА. На гостину до синички

Мета: поглиблювати знання дітей про спосіб життя синиць; учити визначати стан погоди за поведінкою птахів; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати бережливе ставлення до птахів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Пташка невеличка,
В неї білі щічки.
Сірі лапки,
Чорна шапка,
Фартушок жовтенький,
Голосок тоненький.
Та ж ця пташка невеличка
Називається... (*синичка*).

Бесіда

- Чому синички не відлетіли в теплі краї?
- Як поведуться синиці зимової пори?
- Визначте стан погоди за поведінкою пташки та за народною прикметою: «Якщо синиця пищить зранку — на мороз, а якщо хвилюється, кружляє, клює кору дерев — до непогоди».
- Перевірте народну прикмету.

Дослід «Парашут»

Попередня робота

На занятті з художньої праці необхідно виготовити з дітьми парашут з паперу.

Діти пускають парашут і з'ясовують, що коли парашут спускається, повітря під ним розширяє купол, підтримує його, тому його зниження відбувається плавно.

Вихователь читає вірш.

Синичці

Я знаю, синичко, чому ти сумна,
Чому ти щоранку летиш до вікна:
Зерняток ти хочеш.
Послухай мене...
Зима в нашім краї не скоро мине...
Зови свою маму, і брата, й сестрицю —
В садку я повісив для вас годівницю!
А. Висоцький

Сюжетно-рольова гра «Родина»

Мета: формувати вміння творчо розвивати сюжет гри, спонукати дітей обігрувати побуд родини; розвивати уміння самостійно добирати для сюжету матеріали-замісники; формувати моральні почуття.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати з дітьми знання про зимові прикмети.

Рухлива гра «Горобчики»

Мета: вправляти в умінні стрибати на двох ногах, просуваючись в різні боки майданчика; розвивати увагу, уміння швидко знаходити своє місце.

Хід гри

Діти-«горобчики» сидять на стільчиках (*лаві*) — сплять. На слова вихователя:

В гніздечках горобці живуть
І рано-рано всі встають,
Дітям спати не дають —

діти голосно промовляють: «Чик-чирик, чик-чирик!»

На слова вихователя:

Весело літають,
Зернятка збирають,
Стрибати більше не схотіли,
В гніздечко швидко полетіли —

діти стрибають на свої місця.

Гра повторюється.

Рухлива гра «Вгадай, що робимо»

Мета: вправляти в умінні шикуватися в шеренгу, півколом, ходити, бігати; розвивати спостережливість, витривалість, координацію рухів, творчу думку.

Хід гри

Діти стають у коло на відстані 5–10 кроків від водія. Вони домовляються, що робитимуть. Потім діти підходять до визначеної межі (*до водія*) і кажуть: «Добрий день». Водій запитує: «Де ви були? Що бачили?»

Діти:

Що ми бачили — не скажемо,
Що робили — покажемо (*удають якусь роботу за умовою*).

Коли водій відгадає, діти тікають, він їх ловить. Гра продовжується.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям насипати корму в годівнички, покласти синичкам сала.

Дидактична гра «На небі, на землі»

Мета: вчити визначати об'єкти, що є на небі та на землі.

Хід гри

Вихователь називає предмети, а діти визначають, на небі вони чи на землі.

ТЕМА. Зимонька-зима хуртовину привела

Мета: сформувати в дітей поняття про хуртовину як явище неживої природи; розвивати спостережливість, вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки; виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Без рук, без ніг,
А по полю гасає. (*Хуртовина*)

Бесіда

- Діти, що свідчить про панування зими?
- Чому сніжинки кружляють у повітрі?
- Чому сніжинки літають то повільно, то швидко?
- Як можна назвати снігопад, що супроводжується сильним вітром?
- А чи можна назвати істотами вітер, сніг?
- Чи можна зараз легко побачити та розрізнити предмети на відстані?
- Що цьому заважає?
- Як необхідно поводитися за такої погоди?

Дидактична вправа

Мета: розвивати мовлення, активізувати словниковий запас дітей.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям назвати хуртовину іншими словами (*хурделиця, віхола, хурдига, завія, метелиця...*).

Скоромовка

Йде зима в поля, в гаї,
Ми вже бачили її.
В неї сніг та хуртовина.
Довга ніч, коротка днина.

— Чому так говорять: «Мете, що і світу білого не видно»?

Вихователь читає вірш.

Сипле снігом хуртовина —
 Біло-біло навсебіч...
 Дід Мороз несе торбину,
 Дід Мороз не спить в цю ніч.
 З подарунком в кожную хату
 Він ступає на поріг:
 — З Новим Роком вас, малята!
 Ви побільшали на рік.

Л. Компанієць

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розчистити доріжки на ділянці дитячого садка за допомогою лопат.

Зробити снігову гірку і покататися на ній.

Дослід

Вихователь ставить дві склянки з водою: одну на відкритому місці, а іншу — в затишку, в павільйоні. Діти спостерігають за тим, де швидше замерзне вода; пояснюють чому.

Гра-забава «Трійка до фінішу»

Хід гри

Мета: розвивати уміння дітей діяти командою; виховувати почуття взаємодопомоги.

Одна дитина везе іншу на санчатах, третя підштовхує позаду; біля прапорця міняються місцями.

Рухлива гра «Переліт птахів»

Мета: вправляти в умінні лазити по гімнастичній стінці перемінним кроком, швидко бігати; виховувати увагу, орієнтування в просторі.

Хід гри

Діти-«пташки» перелітають через море (*майданчик*) — бігають у різних напрямках. На звук: «У-у-у-у» — рятуються від бурі (*залазять на гімнастичну стіну*).

Дидактична гра «Відповідай одним словом»

Мета: активізувати словниковий запас дітей, розвивати мовлення, мислення.

Хід гри

Вихователь називає слова, а діти повинні назвати одним словом.

1. Яблуня, дуб, каштан — це... (*дерева*).
2. Синиця, дятел, сорока — це...
3. Ведмідь, заєць, вовк — це...
4. Троянда, ромашка, кульбаба — це...

ТЕМА. Протопчемо доріжку

Мета: формувати в дітей поняття про снігопад як один із видів опадів; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення, виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Біле, а не цукор,
М'яке, а не вата,
Без ніг, а йде. (*Снігопад*)

Бесіда

- Про що ця загадка?
- Якої пори року ми можемо спостерігати таке явище?
- Що означає слово «снігопад»?
- Який він буває?

Скоромовка

Сніжок стрибав, стелився сміло,
Собою синій світ сповив.
Смеркатись стало, сутеніло.
Сон сноведіння скрізь стелив.
Світленько стало спозаранку,
Сріблиться сяйвом сніг-сніжок.
Серпанок сонячний світанку
Світився сотнями свічок.

- Чому так говорять: «Собака качається по землі — на сніг»?

Дидактична гра «Лісники»

Дослід

Вихователь роздає дітям маленькі лопатки і показує, як слід підкинути сніг вгору, щоб він розвіявся.

- Сніг який? (*Легкий, пухнастий, білий.*)
- Що робить сніг після того, як ми його підкинули?
- Із чого утворився сніг?
- На що він схожий?

Творче завдання «Лабіринти»

Вихователь пропонує дітям протоптати доріжки в різних напрямках — зробити й пройти по лабіринтах своїх друзів, перенести іграшку з одного боку лабіринту в інший.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати навички кількісної, прямої та зворотної порядкової лічби.

Вихователь дає дітям завдання:

1. Зліпити колобків стільки, скільки він скаже.
2. Полічити прямою, зворотною, порядковою лічбою.

Сюжетно-рольова гра «Дитячий садок»

Мета: закріплювати обов'язки працівників дитячого садка під час прогулянки: двірника, вихователя, помічника вихователя.

Рухлива гра «Ведмідь у лісі»

Мета: вправляти в умінні ходити по колу, бігати врозтіч з ловінням, розвивати спритність, уміння точно виконувати завдання вихователя.

Хід гри

Діти стоять колом на відстані простягнутих рук. Ведмідь сидить посередині кола (*заплющує очі*). Діти, ідучи праворуч, примовляють:

Он там у лісі хтось лежить,
Це, напевне, ведмідь спить.
Ми тихенько обійдемо,
До ведмедя підійдемо.

На слова:

Тихше-тихше, не кричіть,
Ви ведмедя не збудіть.
А то прокинеться ведмідь —
Переловить вас умить —

дрібними кроками підходять до ведмедя.

Ведмідь ловить дітей.

Рухлива гра «Так можна, так не можна»

Мета: розвивати в дітей спостережливість, увагу, кмітливість, уміння швидко орієнтуватися та відображувати образи.

Хід гри

Діти стають колом, вихователь пояснює, що на його слова: «Роби так» — усі повинні дивитися на нього і виконувати рухи, які він

покаже. А на слова: «Не роби так» — стояти з опущеними руками і рухи, показані вихователем, не виконувати. Хто помилився — виходить з кола.

ТЕМА. До ялинки та її друзів

Мета: поглиблювати знання дітей про зміни, що відбулися в житті рослин зимової пори; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати бережливе ставлення до живої природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Лялька Незнайко веде дітей в гості до своєї подружки ялинки. Вихователь читає вірш.

Тумани сизі,
І річка спить у кризі.
Замерзла на морозі
Берізка при дорозі.
І холодно у лісі
Кленку, калині, вільсі.
З зимою наодинці
Не страшно лиш ялинці.

Бесіда

Вихователь. Які ще зелені друзі оточують наш майданчик?

Незнайко. А де це ви взимку зелених друзів побачили?

Вихователь. Дерев та кущі — наші зелені друзі. Зрозуміло?

Незнайко. Які ж вони зелені, коли вони голі? Нічого не зрозуміло.

Вихователь. Діти, поясніть, чому дерева є зеленими друзями для людей та тварин. *(Відповіді дітей.)*

— Як дерева можна розпізнати? *(За кольором кори, за кроною.)*

— Розгляньмо берізку, якого кольору її кора?

— Чи можна берізку переплутати з іншими деревами?

— Яка кора та крона у клена?

— Чому на калині залишилися «червоні коси»?

— Для кого вони і чим корисні?

— Яка кора у калини?

— Чому не страшно ялинці?

— Чому особливо взимку дерева і кущі потребують людського догляду?

Вихователь підбиває підсумок. На зиму дерева скидають листя та не гинуть, а сплять, відпочивають. Рух соку та рост зупиняються. Пілочки особливо крихкі, тому їх слід берегти взимку. Деревата можуть спокійно спати до весни. Тільки весняне сонечко їх розбудить. А ось навесні дерева порадують нас зеленими листочками.

Незнайко. Тепер я все зрозумів. Дякую!

Вихователь. А щоб ти краще зрозумів, проведемо дослід.

Дослід

Вихователь поставить дві склянки на морозі: одну з чистою водою, іншу — з солодкою. Діти спостерігають за тим, у якій склянці вода замерзне швидше. Вихователь розповідає, що дерева не замерзають, бо в деревині є цукор.

Дидактична гра «Опиши дерево»

Мета: вчити складати описові розповіді про дерева.

Гра-забава «Спритні та швидкі»

Мета: вчити дітей працювати в команді, швидко бігати; виховувати почуття взаємодопомоги.

Одна дитина везе на санчатах іншу, той, хто сидить на санчатах, збирає дорогою якомога більше сніжків чи іграшок.

Рухлива гра «Хитра лисиця»

Мета: вправляти в умінні швидко бігати з вивертанням; розвивати спостережливість, витриманість, організованість.

Хід гри

Діти стоять у колі пліч-о-пліч, заклавши руки за спину. Вихователь проходить ззаду і непомітно торкається кого-небудь. Дитина, до якої торкнулися, стає «хитрою лисицею». Діти уважно дивляться, шукають очима хитру лисицю. Тоді питають: «Хитра лисице, де ти?» Після трьох запитань лисиця відповідає: «Я тут» — і вибігає всередину кола. Діти швидко розбігаються, а лисиця їх ловить.

Сюжетно-рольова гра «У лісництві»

Мета: закріплювати знання про обов'язки лісника взимку, вчити самостійно розподіляти ролі (*насіпати корм в годівниці, підгорнути сніг до стовбурів дерев, розчистити стежинки*).

ТЕМА. Про що розповідає крижинка?

Мета: ознайомлювати дітей із сезонними змінами в природі; довести до розуміння дітей те, що в разі зниження температури вода перетворюється на лід; провести роз'яснювальну роботу з охорони здоров'я: пояснити, що лід не можна брати до рота.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Узори вишиває без голки і без нитки.
Улітку спочиває, а взимку дуже рідко.
Він по землі мандрує і шибки розмалює,
Без рук, без молотка скує навіть моста. (*Мороз*)

Бесіда

Вихователь звертає увагу на калюжі.

— Чому немає води?

— Що в калюжах замість води?

— Чому вода перетворилася на лід?

— Наступить на нього, який він? (*Слизький, холодний, прозорий.*)

— Чи можна брати лід до рота?

Діти самостійно роблять висновки, спираючись на власний досвід.

Висновок. Не можна брати до рота лід, облизувати, смоктати крижинки — це шкідливо для здоров'я.

Дослідницька робота

Дослід 1

Прозорі склянки наповнити водою в рівній мірі. Поставити в місця з різною температурою повітря.

— Чому вода надворі перетворилася на лід?

— Якого кольору лід? Який він на дотик, запах?

— Що відбувається з льодом під час нагрівання? Чому?

Висновок. Лід — це вода у твердому стані.

Дослід 2

Розглянути шматочок льоду.

— Якої він форми?

— Чи змінить він свою форму, якщо ми його покладемо в склянку, миску, на стіл?

Висновок. Залишається кубиком доти, поки не розтане.

— А вода? (*Діти наливають воду в склянку, миску, на поверхню столу.*)

— Що відбувається?

Висновок. Вода набуває форми того предмета, у якому знаходиться, тобто вода у рідкому стані не має форми.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розфарбувати воду різними кольорами і залити її в різні форми — виготовити різнокольорові крижинки.

Творче завдання «Склади візерунок»

Вихователь пропонує дітям скласти візерунок з різнокольорових крижинок.

Дидактична гра «Відгадай, яка в нас робота»

Мета: розвивати в дітей уяву, мислення, вміння домовлятися одне з одним.

Хід гри

Ведучий виходить за двері, інші діти домовляються, яку роботу виконуватимуть (*пратимуть, шитимуть, малюватимуть*). Потім без слів показують її. Ведучий повинен відгадати. Якщо відгадав, діти кричать: «Правильно!» — і тікають. Кого спіймали — стає ведучим.

Гра-забава «Загони крижинку»

Мета: розвивати спритність, швидкість реакції.

Хід гри

Діти перебігають з одного боку майданчика на інший, підштовхуючи крижинку ногою або клюшкою. Виграє той, хто першим повернеться назад.

Рухлива гра «Мисливці й зайці»

Мета: вправляти в умінні метати в рухому ціль, бігати з ловінням і обертанням, стрибати на обох ногах по всьому майданчику; розвивати окомір, спритність, орієнтацію в просторі.

Хід гри

Обирають одного або двох «мисливців», решта дітей — «зайці». На слова:

Зайчик плиг-скок, плиг-скок
У зелений лісок —

зайці стрибають по майданчику.

На слова: «Мисливець!» — зайці тікають, а мисливці метають у них м'ячі.

Сюжетно-рольова гра «Фігуристи»

Мета: закріплювати знання про обов'язки людей, які пов'язані з льодом: фігуристів, тренерів, лікарів. Вчити самостійно розподіляти ролі, виховувати любов до спорту.

ТЕМА. На пошуки Сніговика (екскурсія до водойми)

Мета: показати дітям, що взимку річки, ставки вкриваються кригою, під льодом живуть риби, рибалки прорубують ополонки; виховувати інтерес до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Золота рибка запрошує нас допомогти знайти її друга — Сніговичка. А для цього нам слід подорожувати до водойми.

Загадки

- Текло, текло і лягло під скло. (*Річка, що замерзла.*)
- Зиму всю лежало скло,
А весною попливло. (*Лід*)

Бесіда

— А де ж риби поділися?
— Яка вода стала в річці?
— Риби, одягнувшись тепліше в товстий шар слизу, сплять майже всю зиму. Сплять всі, крім налима; в нього товста шкіра, і він дуже добре почуває себе в холоді й темноті, а вуса допомагають йому орієнтуватись і шукати їжу. Погано сплять окуні і йоржі.

Вихователь читає оповідання В. Біанки.

Під крижаним дахом

Згадаємо про риб. У ямах сплять вони всю зиму, а над ними — міцний крижаний дах. А буває, частіше під кінець зими, в лютому. В ставках, лісових озерах починає не вистачати їм повітря. Риби задихаються і, судорожно розкриваючи круглі роти, підіймаються тоді під самий крижаний дах, губами хапають з нього бульбашки повітря.

Бесіда

- Що роблять взимку риби?
- Чому риби підіймаються під самий крижаний дах?
- Хто приходиться часто до річки взимку?
- Як рибалки ловлять рибу? (*Прорубують ополонки і ловлять вудками.*)

Дослід

Вихователь просить дітей занурити шматочок льоду в повну склянку з водою. Лід розтане, але вода не виллється через край.

Висновок. Вода, на яку перетворився лід, займає менше місця ніж лід, тобто вона важча.

Рибка запевняє, що тут, на березі її річки, минулої зими стояв Сніговичок. Де він подівся? (*Розтанув.*)

Вихователь пропонує дітям зліпити нових сніговичків.

Творче завдання «Чий сніговик кращий?»

Діти ліплять і розфарбують своїх сніговиків.

Рухлива гра «Катання на оленях»

Мета: вправляти в умінні ходити, бігати парами, виховувати організованість, почуття дружби.

Хід гри

Діти розподіляються на три рівні групи, дві групи — «олені», третя — «пасажири».

Вихователь говорить:

Запрягайте у санчата
Наші бистрі оленята.
У далеку сніжну путь
Хай вони нас повезуть.

«Олені» беруть віжки і запрягаються в санчата.

Швидше, швидше поспішайте,
Пасажири, до санчат,
У далеку сніжну путь
Вас олені повезуть.

«Пасажири» сідають по-одному на санчата, «олені» по двоє везуть їх до умовного місця.

Рухлива гра «Рибалки та рибки»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч, не наштовхуючись одне на одного; розвивати увагу, спритність, кмітливість.

Хід гри

Одна дитина — «рибалка», друга — «його помічник», решта — «рибки».

Майдан — це «ставок».

На протилежних сторонах ставка живуть риби. Вздовж ставка ходить рибалка з сіткою (*довгий шнур*). На слова вихователя: «Рибки в озері плавають, гуляють, їжу собі здобувають» — діти плавають по майданчику. На слова: «Лови!» — рибалка кидає своєму помічнику шнур, і вони оточують рибок.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей кататися по льодяних доріжках на ногах.

ЛЮТИЙ .....

ТЕМА. Чому лютий лютує

Мета: пояснити дітям лексичне значення слова «лютий»; сформувати в дітей уявлення про стан неживої природи цієї пори; розвивати спостережливість, допитливість, зв'язне мовлення, виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

Лютий

Хоч він і «лютий»,
То дарма —
Він все одно хороший, друзі:
У нім кінчається зима
І квітнуть котики у лузі.

Бесіда

- Про який місяць ви дізналися?
- Де знаходиться сонце?
- Чому воно вже піднялося вище?
- Чи гріє сонце в лютому?
- Визначте висоту сонцестояння відносно найвищого дерева.
- Якими є прикмети цього місяця?
- Звідки його назва?

Вправа «Чому так говорять?»

- Спитає лютий, чи добре одягнений і взутий.
- Лютневий сніг за золото дорожчий.
- У лютому сніг глибокий — хліб високий.
- Лютий малює, красну весну чує.
- Лютий воду пустить, а березень підбере.

Дослід

Вихователь пропонує дітям покласти сірник на лід, посипати зверху трішки солі, — сірник вмерзає в лід.

Висновок. Сіль примушує лід танути, але вода, яка з'являється, відразу замерзає.

Індивідуальна робота

Мета: розвивати мовлення.

Вихователь закріплює вміння дітей відповідати на запитання: «Яке? Який? Яка? Які?».

Сюжетно-рольова гра «На будівництві»

Мета: вчити самостійно розподіляти ролі, закріплювати знання про обов'язки робочих на будівництві: будівники, водій вантажівки, виконроб та інші. Вихователь пропонує збудувати місто зі снігу.

Рухлива гра «Зроби фігуру»

Мета: вправляти дітей в умінні бігати по колу, розвивати почуття рівноваги, творчості, витривалості, ініціативи.

Хід гри

Діти стоять у колі, одна дитина — всередині. Діти ходять по колу (*праворуч, ліворуч*), біжать. Дитина, яка стоїть всередині кола, проголошує: «Стій! Раз, два, три, чотири, п'ять — я йду вибирати». Діти раптом зупиняються і зображують той чи інший придуманий рух. Дитина, яка стоїть всередині кола, вибирає те, що їй найбільше сподобалося. Діти міняються місцями. Гра повторюється.

Рухлива гра «Зайці й Вовк»

Мета: вправляти в умінні стрибати на обох ногах з просуванням вперед, швидко бігати; розвивати спритність, увагу, пам'ять.

Хід гри

В одному кінці майданчика слід намітити «ліс», обирається вовк, він знаходиться збоку. Решта дітей — «зайчики» — сидять на протилежному боці майданчика за лінією.

Ось зайчики сіренькі
По лісу стрибають.

Діти бігають і стрибають.

За дерева, кущики заглядають,
Чи не йде вовк —

діти наслідують рухи зайчиків.

Знову бігають, стрибають,
В томилися і сплять,
Тільки вушка з намету стирчать.

Діти вдають, ніби сплять.

Зайчики, поспішайте,
вовк за деревом, — тікайте!

«Зайці» тікають — «вовк» їх ловить.
Гра продовжується з новим «вовком».

ТЕМА. Екскурсія до проїжджої частини дороги

Мета: закріплювати вміння переходити проїжджою частиною дороги в зимовий період; закріплювати правила дорожнього руху, знання про транспорт.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Буратіно кличе в подорож, а в яку — ми дізнаємось із загадки.

Загадка

Така я велика,
Що й кінця не маю.
Лежу собі тихо,
Нікого не чіпаю;
Тільки машини та люди
День і ніч топчуть груди. (*Дорога*)

Бесіда

— Так, ми разом з Буратіно вирушаємо до проїжджої частини дороги.

— Діти, давайте розкажемо Буратіно правила поведінки на дорозі.

— Навіщо треба знати правила дорожнього руху?

— А на що слід звертати увагу на дорозі?

— Розкажіть Буратіно вірш про світлофор.

Художнє слово

Як переходиш вулицю —
На розі зупинися.
І перш за все уважно
На мене подивися.
Я шлях вкажу надійний,
Де небезпек нема.

Трикольорове око
 Я маю не дарма.
 Червоне око
 Каже:
 — Стій!
 А жовте:
 — Ще не можна!
 Зелене каже:
 — Йди мерщій!
 І слухається кожний.

Спостереження за транспортом

Бесіда

- Які автомобілі рухаються дорогами нашого міста?
- Швидко чи повільно вони їдуть?
- Зверніть увагу на те, що асфальту майже не видно.
- Чим вкрита дорога? (*Льодом.*)
- Лід на дорозі — це дуже небезпечно, і тому люди посипають проїжджу частину піском.

Сюжетно-рольова гра «Транспорт»

Мета: закріплювати правила дорожнього руху, обов'язки водіїв, пішоходів; формувати вміння творчо розвивати сюжет гри.

Рухлива гра «Кольорові автомобілі»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч, виховувати увагу, вміння розпізнавати кольори і діяти за зоровим сигналом.

Хід гри

Діти стоять з одного боку майданчика. В руках у них кружечок того чи іншого кольору (*за вибором*). Вихователь стоїть обличчям до дітей, в руках у нього три кольорових прапорці. Він піднімає будь-який прапорець. Діти, які тримають кружечки такого кольору, бігають по майданчику (*автомобілі*). Коли вихователь опустить прапорець, діти зупиняються. На слова: «Автомобілі повертаються!» — діти направляються кроком в «гараж» (*на свої місця*). Потім гра повторюється з іншими прапорцями.

Швидкі санчата

Матеріал: двоє санчат.

Хід гри

Це гра — естафета. Діти діляться на дві команди. З кожної команди виходять по двоє дітей — одна сідає на санчата, а інша везе

її. Гра починається за сигналом вихователя від задалегідь відзначеного старту. На фінішу діти кожної команди міняються місцями і повертаються назад. Виграє та команда, яка виконає все першою.

Творче завдання «Чарівне місто»

Вихователь пропонує дітям після прогулянки намалювати або зробити аплікацію, виліпити з пластиліну, звести з будівельного матеріалу будинок, дорогу, автомобілі тощо.

ТЕМА. Чому плаче бурулька

Мета: формувати в дітей поняття про бурульку, її утворення, властивості; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

- Кришталевий спис над дахом звис,
Як сонце припече — спис відпаде (*Бурулька*)
- Що росте догори коренем? (*Бурулька*)
- Під нашим дахом морквинка росте.
Сонце пригріє — вона відпаде. (*Бурулька*)
- Як на свято вбрався дах
В снігову сорочку.
А чи знайдете на ній
Льодяну торочку? (*Бурулька*)

Бесіда

- Про що ці загадки?
- Якої форми бурулька?
- Якою вона є на дотик?
- Якого вона кольору?
- На що вона схожа?
- Що станеться з бурулькою, якщо потримати її в руках або потримати в теплому місці?
- Візьміть три бурульки. Виберіть найтовщу, найдовшу, найпрозорішу.

Дидактична гра «Яка бурулька?»

Мета: вчити складати описові розповіді про бурульку, розвивати зв'язне мовлення.

Безпека життєдіяльності

- Чому неможна стояти під дахом, на якому висять бурульки?
- Чи можна смоктати бурульку? Чому?

Вихователь читає вірш.

Крижинка-хатинка

Ой, Оксанко-вередулько,
 Нащо в рот береш бурульку?
 Не цукерочка вона,
 Холоднюча, не смачна.
 А ти чула, що крижинка —
 Невидимкова хатинка?!
 Братці в срібних ковпочках,
 Кришталевих чобітках.
 Імена у них: Дряпайло,
 Обсипайло, Укладайло.
 В ротик застрибнуть малі
 І стають страшенно злі:
 Горло дряпає Дряпайло,
 Жаром сипле Обсипайло,
 Укладайло загуде
 І у ліжку покладе.
 А хворіть — кому охота?
 Не бери бурульку в рота!

Є. Саталкіна

Сюжетно-рольова гра «Сім'я»

Мета: формувати вміння творчо розвивати хід гри, показувати взаємовідносини в грі, вчити допомагати один одному; виховувати інтерес до гри.

Індивідуальна робота

Мета: розвивати рухи.

Вихователь закріплює вміння дітей лазити перемінним кроком по гімнастичній драбині.

Дослід

В сонячну морозну погоду льодяні бурульки тануть під сонячним промінням. Для тривалого зберігання снігові споруди на ділянці в умовах частих перепадів температури повітря слід обливати водою, зафарбованою в різний колір.

Рухлива гра «Кіт і мишка»

Мета: вправляти в умінні бігати по колу, у різних напрямках; вчити швидко орієнтуватися в просторі; розвивати вміння швидко діяти за сигналом.

Хід гри

Діти стають у коло на відстані витягнутих рук, беруться за руки. Обирають «кота» і «мишку». «Мишка» стає посередині кола, «кіт» поза колом.

Ось кіт-мурлика ходить,
за мишкою він бродить.
Ой, мишко, мишко, бережись,
Дивись, когу не попадись,
Тікай!

Діти зупиняються, міцно тримають одне одного за руки. Вихователь біля себе утворює ворота. «Кіт» може вибігати в коло не тільки через ворота, а й попід руками дітей. Гра закінчується, коли «кіт» зловить «мишку».

Рухлива гра «Діти й Вовк»

Мета: вправляти дітей в умінні лазити по парканчику, бігати з підстрибуванням; розвивати увагу, витриманість.

Хід гри

На одному боці майданчика перед лінією стоять діти. На протилежному — «вовк».

Діти в лісі гуляють,
Ходять, бігають, стрибають,
Комариків відганяють (*тричі*).

Діти ходять по майданчику, стрибають, плескають у долоні над головою.

Діти, поспішайте,
Вовк за деревом, —
Тікайте!

Діти біжать до лінії, вилазять на парканчик, вовк їх ловить.

ТЕМА. Зустріч із казкою

Мета: поглиблювати знання дітей про іній; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати інтерес до явищ природи, естетичне почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вчитель читає вірш.

Іній

Усі дерева в інеї —
У білому, у синьому.
Ростуть димки над хатами
Стовпцями волохатими.

Ані шелесне вітерець,
Снігур сніжок покльовує,
Сам морозенько-пустунець
Нам вікна розмальовує.

А. Камінчук

Загадка

Рано-вранці увесь світ
Вбрався в білий оксамит.
Не колючий, світло синій
Хтось в саду розвішав... (*іній*).

Бесіда

- Що таке іній?
- Чи можна назвати його зимовими квітами?
- Торкніться інею пальчиками. Які відчуття у вас виникли?
- Із чого утворюється іній?

Іній може випадати як у хмарну, так і в ясну погоду. Під час утворення інею повітря повинно бути теплішим, ніж поверхня предметів.

Дослід

Вихователь виносить чайник із гарячою водою, ставить його під гілками дерева чи куща. Відкриває кришку, пропонує поспостерігати, які гілки почнуть обрастати інеєм.

- Що виходить із чайника?
- Пара гаряча чи холодна?
- А гілки дерева?
- Який можна зробити висновок?

Висновок. Пара на морозі перетворюється на іній.

Краплинки водяної пари перетворюються на кристалики льоду. Погляньте, яка їх будова, на що вони схожі? Як розташовані?

- Чи схожий іній на сніжинки?

Чому так говорять: «Дерева вночі вкрилися інеєм — на тепло»?

Індивідуальна робота

Мета: розвивати рухи.

Вихователь закріплює вміння учнів підлазити під дугу лівим та правим боком; метати торбинки з піском у ціль.

Рухлива гра «Коти й миші»

Мета: вправляти в умінні бігати врозтіч з ловінням; розвивати кмітливість, увагу, пам'ять, спостережливість, уміння швидко орієнтуватись у просторі.

Хід гри

Обрати двох «котів» — посадити край майданчика. Решта дітей — «миші», стоять півколом в нірках. Коли на майданчику тихо, «миші» збираються в коло, танцюють. На слова: «Коти!» — «миші» поспішають у нірки, «коти» їх ловлять. Повторюючи гру, обирають інших «котів».

Рухлива гра «Не боюсь»

Мета: вправляти в умінні стрибати на місці, розвивати увагу, спритність.

Хід гри

Діти стають у коло і проказують: «Не боюсь я холоду, не боюсь морозу» (підстрибують і розводять руки в сторони і навхрест). «Мороз» усередині намагається доторкнутися до тих, у кого руки витягнуті в сторони. Кого «мороз» зловить, той стоїть нерухомо і не бере участі в грі. Гра закінчується, коли буде зловлено двоє-трьох дітей.

Творче завдання «Казкове дерево»

Вихователь пропонує дітям намалювати на снігу тоненькими паличками гілочку дерева в інеї.

Народні прикмети

- Якщо вночі був іній — вдень сніг не випаде.
- Пухнастий іній на деревах і кущах — чекай сонячного дня.
- Зимом іній — влітку роса.

ТЕМА. Мандруюмо за сніжком

Мета: формувати в дітей поняття про передвесняну засмагу дерев; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Сніговий клубочок кличе нас у свою мандрівку.

Загадки

- Навесні веселить,
Влітку холодить,
Восени годує,
А взимку гріє. (*Дерево*)
- Мету, мету — не вимету,
Несу, несу — не винесу,
Настане пора — само піде. (*Сонячний промінь*)

Бесіда

- Про що ці загадки?
- Який існує взаємозв'язок між відгадками?
- Пригадайте прислів'я: «Лютий малює, красну весну чує». Як воно пов'язане з відгадками?
- Пов'яжіть прислів'я зі змінами в стані живої та неживої природи.
- Що ви помітили на стовбурах берези та верби з сонячного боку?
- Чому саме з сонячного боку змінився колір кори верби?
- Чим відрізняється кора берези від кори верби?
- Чому не змінився колір кори цього дерева? (*Кора вкрита папером, проміні сонця не потрапили на ділянки кори.*)
- Зробіть висновки про це природне явище. (*Передвесняна засмага дерев залежить від сили і тривалості сонячного опромінення. І спостерігається це явище тільки у другій половині зими.*)

Дослід

Вихователь пропонує дітям простежити танення снігу навколо стовбурів дерев, які ростуть на добре освітленій ділянці. Деякі дерева слід загородити щитом із фанери. Чи розтане сніг навколо стовбура? Чому?

Висновок. Сніг не розтане, тому що щит з фанери захистить його від сонячних променів.

Ігри-забави «Гра в сніжки», «Метання сніжків у ціль»

Рухлива гра «Два морози»

Мета: вправляти дітей в умінні шикуватися в шеренгу; швидко бігати з ловінням; розвивати витриманість, сміливість, кмітливість, товариськість.

Хід гри

На двох протилежних кінцях майданчика накреслити дві лінії — два «будинки». Усі діти стають на одній лінії. Між лініями осторонь стоять два «морози». Один каже: «Я Мороз червоний ніс». Другий: «Я Мороз синій ніс». Разом вони: «Хто з вас не боїться через поле перейти?» Всі відповідають: «Не боїмся ми погроз, не страшний нам мороз».

Діти перебігають до протилежної лінії, «морози» їх ловлять — «заморожують». «Заморожені» діти зупиняються на місцях до наступного перебігання. Наступного разу друзі їх рятують — подають їм руки.

ТЕМА. На пошуки сонечка

Мета: формувати в дітей поняття про положення сонця на небі; закріплювати вміння визначати стан погоди; зв'язне мовлення, спостережливість; виховувати інтерес до природи, природних явищ.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Гарне, добре, на всіх дивиться, а людям на себе дивитися не дозволяє. (*Сонце.*)

Бесіда

— Про яке небесне світило ця загадка?

— Знайдіть сонце на небосхилі. Де воно знаходиться відносно найвищого дерева?

— А як світить сонечко?

— А чи гріє воно?

— Підставте до сонечка обличчя, руки. Переконайтеся, що сонечко гріє.

— А коли сонце гріє більше: вранці, вдень, увечері?

— Визначте стан погоди за сонечком. Сформулюйте висновок, дібравши потрібні слова (*сонце світить яскравіше; мало гріє; погода сонячна — похмура, тепла — холодна...*)

Вихователь читає вірш.

Мороз і сонце

Хоч мороз, а сонце сяє,

Небо чисте й голубе.

Каже сонечко морозу:

— Розморожу я тебе.

А мороз на те сміється,

Сніг іскриться навкруги:

— Хай собі говорить сонце, —

Не замерзнуть ся сніги.

М. Сингаївський

Дидактична вправа «Розкажи про погоду»

Мета: вправляти дітей в умінні складати описові розповіді про стан погоди, розвивати зв'язне мовлення.

Дослід-спостереження

Звернути увагу дітей на те, як крапає вода з дахів. Помилуватися переливами сонця в краплині води. Чому крапає вода з одного боку даху, а з іншого — ні?

Вікторина-змагання

Мета: закріплювати знання дітей про прикмети зими.

Хід вікторини

Діти діляться на дві команди, по черзі називають прикмети зими (*сонце ядро світить, та не гріє; мороз розфарбував вікна, скрипить сніг під ногами...*) За правильну відповідь діти отримують паперову сніжинку. Виграє та команда, яка збере більше сніжинок.

Активна рухова діяльність

Катання на санчатах, льодяних доріжках.

Рухлива гра «Ведмідь і діти»

Мета: вправляти дітей в умінні ходити, бігати врозтіч, розвивати рівновагу, витривалість.

Хід гри

Діти стоять за лінією з одного боку майданчика. Обирають «ведмедя». «Ведмідь» сидить у своєму «барлогу» осторонь. На слова: «Діти в лісі гуляють!» — діти розбігаються по майданчику, бігають, стрибають. На слово: «Ведмідь!» — діти стають струнко і не рухаються. Того, хто поворухнувся, «ведмідь» забирає. Гра повторюється з іншим «ведмедем».

Рухлива гра «Курочка й горошинки»

Мета: вправляти дітей в умінні підлізати, бігати з ловінням, вивертанням; розвивати спритність, самостійність, вольові зусилля.

Хід гри

Обирають двох «курочок» і 3-4 «горошинки». Всі діти стають у коло, взявшись за руки. В 3-4 місцях діти тримають стрічки — «ворота». За умовним сигналом вихователя «горошинки» розбігаються в різні боки, вбігають у коло і вільно вибігають з нього. «Курочки» намагаються спіймати «горошинки». Гра закінчується, коли всі «горошинки» зловили.

Творче завдання «Весну закликаємо»

Вихователь пропонує дітям викласти на снігу сонечко з промінцями.

Матеріал: каштани, різнокольорові пробки, крижинки, палички, горішки, камінці тощо.

Закличка

Сонечко-сонечко,
Виглянь у віконечко,
Ждуть тебе дітки,
Ждуть малолітки.

ВЕСНЯНІ ПРОГУЛЯНКИ

Планування прогулянок

№ з / п	Тема
Березень	
1	Закликаємо весноньку
2	Бурульки-цокотульки
3	Сонечко, дружок, швидше розтопи сніжок!
4	Пролісок (прогулянка до гаю)
5	Котики-воркотики
6	Про що співають пташки?
7	Ліс прокинувся
Квітень	
1	Куди летять хмаринки
2	Праця людей навесні
3	Бруньки
4	Весняний дощик
5	Травичка-муравичка та жовті кульбабки
6	В гості до берізки
7	Ластівко, ластівко!
Травень	
1	Святкове вбрання для вишеньки та яблульки (подорож до фруктового саду)
2	Зустріч із бджілкою Майєю
3	Пахощі весняних квітів
4	Друзі мурахи
5	Подорож до водойми
6	Чарівні метелики

БЕРЕЗЕНЬ .....

ТЕМА. Закликаємо весноньку

Мета: уточнити знання дітей про послідовність весняних змін в природі (*збільшення дня, підвищення температури, приліт птахів тощо*); викликати у дітей зацікавленість до навколишнього світу; формувати знання про народні традиції та обряди зустрічі весни, виховувати любов до природи.

Збагачення словника: вживання епітетів, метафор (*весна — красуня чарівна, дівчина молода, сонечко, мов гаряча куля тощо*).

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, згадайте, як виглядав наш майданчик взимку. Що змінилося відтоді? Прислухайтесь, що за музика ви грає з-під стріхи? Послухайте віршик-загадку.

Загадка

Сонце сяє, сонце сяє,
Вся природа оживає.
Мов красуня чарівна,
По землі іде вона.

Після загадки вихователь запитує дітей:

— Ви здогадалися, про яку пору року йдеться в загадці?

— Як ви вважаєте, чому завжди в народі весну порівнювали з гарною молодю дівчиною? (*Відповіді дітей.*)

Весна — це дивовижне оновлення природи. Її ознаки помітні ще задовго до танення снігів. Теплі передчуття навіть знайома картина синього небосхилу. Чіткими стають обриси лісу на тлі прозорої синяви. Усе наче застигло, причаїлося перед великою переменою. Та й рослинний світ у прихованому очікуванні.

Наші пращури уявляли весну цілком реальною особою — стрункою веселою завітчаною та співучою дівчиною. Там, де вона з'являлася, все оживало, квітло, дзвеніло піснями. Давайте подивимось навкруги: все зараз вказує на прихід весни. Що саме? (*Збільшується день, починає танути сніг, гарячіше припікає сонечко, щебечуть пташки.*) Ще з давніх-давен в народі було заведено в березні стрічати весну, прославляти її, закликати.

Закликання весни пов'язано насамперед із птахами. Найпоширенішою формою зустрічання весни в Україні були дівочі хороводи та веснянки.

Чому так говорять?

- Весна відмикає дерева і води.
- У березні мороз скрипучий, та вже не пекучий.
- Зима березень лякає, але сама вже зникає.

Дослід

Вихователь пропонує дітям обстежити майданчик і поспостерігати, де більше помітно, як тане сніг: під деревами чи на відкритих ділянках? Чому так відбувається?

Індивідуальна робота

Мета: розвивати в дітей спритність.

Вихователь закріплює вміння дітей лазити по драбинці «веселка».

Ой, іде весна!
Ой, іде красна!
Всім несе вона
Щастя й радості.
Ти скоріш, весно,
Розтопи сніжок,
Розтопи сніжок
Та зігрій лужок.

Дитина до матері або до дорослого:

Благослови, мати,
Весну закликати!
Весну закликати,
Зиму проводжати.

Дорослий у відповідь:

Благословляю вас веснянки співати,
Весну-красну зустрічати.
Пташок викликаю
Із теплого краю.
Летіть, соловейки,
До нашої земельки,
Спішіть, ластівоньки,
Пасти корівоньки.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розчистити лопатками доріжки від грудок талого снігу.

Рухливі ігри «Подоляночка», «Перепілочка»

Мета: вправляти в умінні ходити по колу; розвивати увагу.

Хід гри

Діти стоять колом, одна дитина — «Подоляночка» — поза колом. Співають пісню «Десь тут була Подоляночка».

Десь тут була Подоляночка,
Десь тут була молодесенька.

Діти йдуть по колу праворуч, а Подоляночка ліворуч.

На слова:

Тут вона впала,
До землі припала —

діти зупиняють і піднімають з'єднані руки. Подоляночка присідає в колі.

Діти, йдучи по колу ліворуч, співають:

Ой встань, ой встань, Подоляночко,
Ой встань, ой встань, молодесенька.

Тримаючись за руки підходять до Подоляночки і відходять назад.

Вмий своє личко, як ту скляночку,
Біжи до Дунаю, візьми ту, що скраю.

Подоляночка вмивається, біжить до якої-небудь дівчинки, беруться за руки і кружляють.

Гра «Гуси-лебеді»

Мета: вправляти в умінні бігати по прямій та зигзагами; розвивати увагу, пам'ять, уміння швидко орієнтуватися в просторі, організовано діяти в колективі.

Хід гри

На одному боці майданчика живуть «гуси», на протилежному — поле, де вони пасуться, посередині — лігво вовка. Одну дитину обирають вовком, гуси — у пташнику. Вихователь починає гру словами: «Гуси-лебеді, на поле!» — гуси вилітають, махають крилами. Вихователь: «Гуси-гуси, гусенята, летіть додому, сірий вовк під горою!» Діти зупиняються і запитують: «Що він там робить?» — «Гусей скубе». — «Яких?» — «Сіреньких та біленьких. Тікайте швидше додому». Гуси біжать у пташник. Вовк їх ловить.

ТЕМА. Бурульки-цокотульки

Мета: систематизувати уявлення про весну як пору року за основними, суттєвими ознаками; продовжувати формувати в дітей цілісне світосприймання: людина і природа — нерозривні, єдині; вчити помічати зміни в природі,

зокрема танення бурульок. Розвивати спостережливість, творчу уяву, фантазію, виховувати інтерес до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, згадайте, як виглядав наш майданчик взимку. Що змінилося відтоді? Прислухайтеся, що за музика ви грає з-під стріхи? Послухайте віршик-загадку.

Загадка

Росте вона додолу головою,
Росте вона холодною зимою,
А тільки сонечко засяє —
Вона заплаче й помирає. *(Бурулька)*

Так, це бурульки.

Бурулька

Від сонця я розтану,
Розтану — не загину.
Ввіллюся у струмочок
І побіжу в долину.
Мене нап'ються трави
І стануть наче вмиті...
Хоч мало, та не марно
Я прожила у світі.
Березневої пори
Кап-кап-капає згори.
У краплині дужа сила —
Дірочку в льодку пробила.
І хоч дірка невеличка,
З неї виткнулась травичка,
Дивиться на небо сине —
Щиро дякує краплині.

З чого утворилися бурульки? Як? Що ж з ними сталося? Правильно, бурульки тануть від тепла і сонечка. Але вони не загинули. Сонечко привітало, пригріло їх, вони перетворилися на водичку, впали на землю теплим весняним дощиком. Але спочатку, звісно, їм було дуже страшно. Послухайте казку Михайла Пляцьковського.

Бурулька

— Гей, крижані бурульки, чого ви плачете? — запитав допитливий горобчик, у якого був чудовий весняний настрій.

— Ми плачемо від страху, — відповіли бурульки.

— А чого ви боїтеся?

— Еге-еге-еге... — зітхнули маленькі крижинки.

— Якщо ми зірвемося з даху, то обов'язково розіб'ємося...

Горобчик почував дзьобик під крильцем і порадив:

— Учіться літати — тоді буде все гаразд!

Процвірінькав — і полетів собі.

Бурульки зітхнули: легко йому радити. Хіба крижані бурульки можуть навчитися літати?

От як би ми і справді літали, тоді б торкались одна одної і дзвеніли б. Ото дзвін стояв би в небі! Над птахами, деревами, полями та лісами лунала б радісна весела пісенька!

Дослід

Дітям пропонується взяти бурульку та кинути її у глибоку калюжу. Лід не тоне у воді, а плаває на її поверхні. Це означає, що він легший від води, і вже однієї цієї властивості досить, щоб виділити лід з інших твердих речовин як виняток. Завдяки цій особливості льоду крига у водоймах з'являється лише на поверхні і не загрожує життю під водою.

Висновок. Лід не тоне у воді.

Творча словесна гра

Вихователь пропонує дітям придумати грайливі слова-рими до слова «бурулька» (*цокотулька, манюнька, льодулька, веселунька тощо*).

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям посипати доріжки жовтеньким піском з іграшкових віdereць.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей в утриманні рівноваги, ходьбі по колоді.

Рухлива гра «Кольорові автомобілі»

Мета: розвивати навички дітей швидко ходити, бігати врозтіч; розвивати увагу, вміння розпізнавати кольори і діяти за зоровим сигналом.

Хід гри

Діти сидять на стільчиках з однієї сторони майданчика, в руках у них кружечок того чи іншого кольору. Вихователь стоїть обличчям до дітей, тримаючи три кольорові прапорці. Він піднімає будь-який прапорець. Діти, які мають кружечки такого ж самого кольору, бігають по майданчику (*автомобілі*). Коли вихователь опустить прапорець, діти зупиняються. На слова: «Автомобілі повертаються!» — діти крокують у «гараж» (*на свої місця*).

Потім вихователь піднімає прапорець іншого кольору — і гра повторюється.

Рухлива гра «Діти і вовк»

Мета: закріплювати вміння дітей лазити по парканчику, ходити, бігати з підстрибуванням; розвивати увагу, витриманість.

Хід гри

На одному боці майданчика перед накресленою лінією стоять діти. На протилежному боці сидить «вовк». Вихователь каже:

Діти в лісі гуляють,
Ходять, бігають, стрибають (двічі-тричі),
Комариків відганяють.

Діти розходяться по майданчику, підстрибують, плескають у долоні над головою. На слова:

Діти, поспішайте, вовк за деревом, — тікайте!

діти біжать до лінії, залазять на парканчик, вовк їх ловить.

ТЕМА. Сонечко, дружок, швидше розтопи сніжок!

Мета: закріплювати знання дітей про весняні зміни в природі, зокрема зміни, викликані підвищенням активності сонця; значення сонця, тепла для пробудження природи, росту рослин.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, подивіться, як красиво навкруги, сонячно! Здавна люди славили сонце, закликали його.

Закличка

Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.
На весняні квіточки,
На маленькі діточки.
Там вони грають —
Тебе виглядають.

Сонечко посміхається, все навкруги виблискує. Сніг, що ще не розтанув, іскриться різнокольоровими вогниками: і жовтими, і червоними, і зеленими. Підніміть його на лопатці, який він? (*Важкий, мокрий.*) Це сонечко постаралося, пригріло так, що сніг почав танути. Сонце — джерело життя на землі. Що дарує сонце? (*Світло, тепло.*)

Сонце в небі ясне сяє,
Промінці нам простягає,
Щедро нам проміння шле.
Здрастуй, сонечко моє.
Я з тобою подружуся,
Низько до землі вклонюся.

— Малята, вам цікаво дізнатися, чому Сонечко інколи не світить? Тоді послухайте мою казку.

Чому Сонечко інколи не світить?

Є в Сонечка подружка — небесна Хмарка. Живуть вони поряд на небі й давно товаришують. Але, як то буває між товаришами, часом сваряться. Одного разу почула Хмарка, що всі малята в дитячому садку Сонечко гукають, прославляють, а про неї, Хмарку, ані слова, та й образилася. Та так образилася, що з легенької пухнастої Хмарки перетворилася на величезне похмуре Хмарище, що закрило все небо і Сонечко. Стало враз темно, холодно, похмуро. І малята в садочку засумували, на небо дивляться і кажуть: «Де ж наше Сонечко, де ж легенька красуня Хмарка, схожа на білу пір'їнку? Нам дуже сумно без них!» Почула це Хмарка, стало їй соромно за свій вчинок — вона заплакала рясним дощиком. Як пролилися її сльози-крапельки — враз перетворилася вона знову на легеньку і пухнасту, і Сонечко знову визирнуло, засяяло. Малята зраділи.

Так в них і ведеться донині. Вередуня Хмарка час від часу ображається, надуває щічки і затуляє собою Сонечко.

Вихователь. Як сонце гріло взимку? А зараз? Пригадайте, які дні й ночі взимку. А якими вони стають навесні? Так, діти, зараз сонце гріє дедалі сильніше. Помацайте лавку — тепла? А свою шубку. А зараз — стовбур дерева. Сонечко трудиться, гріє, пробуджує землю, дерева, тварин до життя, кличе весну. Малята, а що ви відчуваєте з приходом весни? Весна йде, тепло несе.

Творча гра-медитація «Я маленьке сонечко»

Я маленьке сонечко. Прокидаюсь я дуже рано, щоб дарувати світу тепло і світло. Я вмиваюся ранковою росою, розчісую свої промінчики гребінцем, тим самим, що подарував мені півник, і виходжу на небосхил. Я дарую тепло земельці, травичці, річці, кожному деревцю і, звичайно, людям! В мені дуже багато тепла і життєдайної сили. Сонячними промінчиками я голублю носики, щічки малят, дарую їм веселі веснянки і гарний настрій!

Прислів'я

- Сонце — батько, а місяць — вітчим.
- Сонце встане, то і ранок настане.

- Сонце гріє, сонце сяє, всю природу воскрешає.
- Сонце низенько, то і вечір близенько.
- Куди не заглядає сонце, туди навідується лікар.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей метати в ціль лівою та правою рукою.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям оглянути дерева на майданчику та вилікувати пошкоджені.

Рухлива гра «Лисиця в курнику»

Мета: удосконалювати вміння дітей зіскакувати, бігати з ловінням; розвивати швидку орієнтацію в просторі, кмітливість, спостережливість.

Хід гри

На одному боці майданчика перед лінією ставлять лави (*висота 15–20 см*) — це «курник». На протилежному боці намічають нору для лисиці. Середина майданчика — подвір'я. Серед дітей обирають «лисицю», решта дітей — «кури». Вони за сигналом вихователя ходять по подвір'ю, шукають собі їжу. На слова вихователя: «Лисиця!» — «кури» тікають до курника, ховаються від лисиці, лисиця їх ловить.

Рухлива гра «Мишоловка»

Мета: удосконалювати вміння дітей ходити і швидко бігати по колу; розвивати витриманість, сміливість, кмітливість, чесність, спритність.

Хід гри

Діти поділені на дві групи. Одна група утворює коло — «мишоловку», інша зображує мишей і розміщується поза колом. Діти, які зображують мишоловку, беруться за руки і починають ходити по колу, промовляючи слова:

Як ці миші надоїли,
Розвелось багато їх.
Все погризли, все поїли,
Як би виловити їх?
Бережіться, мишенята,
Доберемось ми до вас.
Мишоловку ми поставим,
Переловимо всіх вас.

Діти зупиняються і піднімають зчеплені руки вгору. «Миші» починають швидко перебігати через середину кола.

На сигнал вихователя: «Хлоп» — діти опускають руки, і мишоловка закривається. Тих дітей, які не встигли вибігти з кола, вважають спійманими мишами, вони виходять з гри. Гру починають знову, доки не переловлять всіх мишей. Потім діти міняються місцями.

ТЕМА. Пролісок (прогулянка до гаю)

Мета: вчити дітей спостерігати весняну природу: розглядати і описувати пролісок безпосередньо в умовах природи; визначати у спостережуваному істотно, формувати бажання берегти природу, розширювати уявлення і знання дітей про перші квіти, про їх значення в нашому житті; розвивати мовлення, активізувати увагу і пам'ять.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь з дітьми приходить до гаю, зупиняється на галявині, вкритій пролісками, і читає вірші про пролісок.

Я блакитні очі маю,
Здавна проліском зовусь.
В лісі першим розцвітаю,
Навіть снігу не боюсь.

М. Познанська

Я пролісок синенький
І перший на весні
Сказати вам раденький:
«Кінець! Кінець зими!»
З-під снігу мій листочок
До сонця простягну,
І ніжний мій дзвіночок
Вітатиме весну.

К. Перелісна

Проліски — очі березня

Весна,
Весна, весняночка,
Вітаємо тебе!
Виходимо із ганочка
Під небо голубе.
Весни очата синії
У нашому гаю.
Весни очата — проліски
У рідному краю.

О. Ющенко

Загадка

Я найперший зацвітаю
Синім цвітом серед гаю.
Відгадайте, що за квітка,
Бо мене не стане влітку. (*Пролісок*)

— З ясними днями, лагідними сонячними промінцями, переливами струмків, пташиним співом і, звичайно, квітами до нас кожного року поспішає весна. Спочатку вона дарує нам підсніжники, які мають колір снігу, і тому, мабуть, його не бояться. Потім настає час пролісків, які з'являються трохи згодом, коли сонечко трішки попрацює і зігріє землю. Пролісок має сині пелюсточки-оченятка, якими довірливо дивиться на світ.

Про походження проліска існує легенда.

Давно то було. Тікала з турецької неволі українська дівчинка Катерина. Султан, дізнавшись про її втечу, викликав загін яничар і велів живою чи мертвою повернути втікачку. Довго блукала Катерина, а діставшись рідних країв, знесилена, опустилася на землю. Раптом почула крики яничар і почала благати матінку-землю її сховати. Почувши Катерину, враз голі кущі покрилися зеленим листям, зашепотіла у швидкому рості шовкова трава, а з небесної блакиті опустилися на галявину голубі сутінки і заховали втікачку. З тих пір, говорить легенда, там, де опустився блакитний туман, з'являються на лісових галявинах весняні квіти кольору вечірнього неба.

Вихователь дає дітям змогу помилуватися квітами.

Бесіда

— Як ви думаєте, діти, чи можна нам зривати проліски? Чому? Правильно, давайте краще присядемо й уважно розглянемо рослинку.

— Які у проліска листочки? (*Листочки довгі, тендітні.*)

— Якого кольору квіточки? (*Блакитні, як небо.*)

— Чи мають квіточки запах? (*Запаху вони не мають.*)

— Скільки у квіточок пелюсток?

— А чи є корінчик, де він сховався? (*В землі, він схожий на цибулинку.*)

— Як ви вважаєте, чому квіти не ростуть взимку?

— Чому проліски почали з'являтися навесні?

— Що відбувалося з проліском взимку?

— Як ви думаєте, що він зараз відчуває?

Діти, а давайте уявимо, що пролісок — маленька істота (*чоловічок, дівчинка або хлопчик*). У нього, як і у нас, є очі, руки, він може відчувати і висловлювати свої почуття.

Творче завдання «Я маленький пролісок»

Вихователь пропонує дітям уявити себе пролісками, розповісти від імені проліска про свої почуття і враження. Діти складають міні-розповіді.

Дослід

Вихователь пропонує дітям торкнутися пальчиком до листя, стебла, квітки проліска, визначити, які вони на дотик.

Трудова діяльність

Укутування корінців пролісків торішнім листям.

Індивідуальна робота

Мета: розвивати вміння дітей бігати змійкою між деревами.

Рухлива гра «Не дзвони»

Мета: розвивати вміння підлазити; виховувати обачність.

Хід гри

Діти сидять на стільчиках. На деякій відстані натягнуто шнур, до якого підвішено дзвоник (на висоті 40–60 см). За шнуром покладено різні іграшки. Діти підходять до шнура, підлізають під нього так, щоб не зачепити дзвоника. Кожний вибирає собі будь-яку іграшку, щоб потім погратися нею.

Квітка-мухолов

Хід гри

Вихователь заздалегідь розмічає на поляні або майданчику коло діаметром 10 м. Він розповідає дітям про те, що в природі існують такі квіти, які харчуються комахами, які прилипають до їх липучих листочків. Діти діляться на дві команди. Одна команда — квіти, друга — мошки. «Квіти» присідають по колу на достатній відстані одне від одного, а «мошки» бігають всередині кола повз «квітів». «Квіти» не повинні сходити з місця, але при цьому вони намагаються спіймати руками «мошок». Та дитина-«мошка», яку спіймають, сідає разом з дитиною-«квіткою», яка її спіймала, і вже разом вони ловлять інших «мошок». Гра продовжується, доки всіх «мошок» не зловлять.

ТЕМА. Котики-воркотики

Мета: поглиблювати знання дітей про вербу, її особливості; дати поняття про вербу — оберіг; продемонструвати її цілющі властивості; розвивати спостережливість, зв'язне

мовлення; виховувати естетичні почуття, бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Малята, на нас сьогодні чекає дивовижна, приємна, радісна зустріч. А з чим — ви дізнаєтеся, коли відгадаєте загадки.

Загадки

- Заблудилась в верболозі,
Дні і ночі ронить сльози. (*Плакуча верба*)
- Облетіли всю вербичку
Сірі братики й сестрички
У пухнастих кожущках,
Причаїлись на гілках.
Перші вісники весни...
Відгадайте, хто вони? (*Вербові котики*)

Так, ми сьогодні підемо в гості до вербички, на якій всілися котики-воркотики.

На вербі, на гіллі
Білі-білі котики
Доторкнуться лагідно
Лоскотливим дотиком.
Доторкнуться котики
Білі, невеличкі,
До руки, до ротика,
До моєї щічки.

Н. Забіла

Ось ми і на місці. Давайте привітаємося: «Здрастуй, красуня вербичко!» Подивіться, щойно зійшов сніг, ледь пригріває сонце, а верба вже поспішає привітати світ із весною. Це дерево життя. Вербу завжди садили і садять коло води, обабіч шляхів. Вербка лікує хворих. Настойкою кори лікують застуду, збивають жар. Відваром порошка кори очищують та загоюють рани, нариви, опіки. Це дерево зацвітає першим. Воно дарує пухнасті жовті котики, які вмоцнюються на тонких гілочках та гріються на сонечку.

Вербу здавна шанували в Україні. Вербною називається неділя за тиждень до Великодня. Освячена цього дня лоза дарувала силу, здоров'я, була оберегом.

Бесіда

- Яке дерево зацвітає першим?
- Де зазвичай саджають вербу?
- Чому її шанують в Україні?

- Як верба використовується в церковній обрядовості?
- Яка користь від верби?
- Як її використовують для лікування?
- Які відчуття у людини викликають вербові котики?
- Які вони на дотик? Колір?
- Чим приваблюють вербові котики людей, комах?
- Кого вербові котики нагадують вам?

Гра-хоровод «Котики-воркотики»

Котики-воркотики
 Всілися рядком.
 Поїть сонце котиків
 Теплим молоком.
 Котики-воркотики
 В мене на вікні,
 Котики-воркотики,
 Гості весняні.
 Не глядять на котиків
 Лиш вусатий кіт,
 Мабуть, зна, що котики —
 То вербовий цвіт.

А. М'ястківський

Діти беруться за руки, ходять навколо верби, промовляють слова віршика, супроводжуючи їх виразною мімікою та жестами.

Творче завдання «Скажи пестливо»

Діти придумують пестливі слова, порівняння до вербових котиків.

Дослід

Вихователь пропонує дітям погладити котики пальчиком, вдихнути, чи мають вони аромат. Розглянути гілочку верби: чи всі котики однакові за розміром, формою, кольором?

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у вживанні прикметників; вчити стрибати вгору (*торкнутися рукою гілочки*).

Рухлива гра «Передай обручки»

Мета: вчити ставати в коло; розвивати увагу, кмітливість, уяву.

Хід гри

Діти стоять колом, обличчям до центру. Вихователь бере два обручки і на слово «раз» подає обручик дитині праворуч, а на «два» — дитині ліворуч. Діти беруть обручки і, повертаючи тулуб,

переносять на витягнуті руки вперед, в інший бік, передають далі. Дитина, у якої зійдуться два обручки, виходить на середину і вигадає рухи з обручками. На слова вихователя: «Оленко, в коло ставай, обручки передавай!» — дитина, яку назвали, стає в коло і за умовним сигналом «раз» передає один обручик праворуч, на сигнал «два» — ліворуч.

Рухлива гра «Шофери»

Мета: удосконалювати навички бігати врозтіч; розвивати увагу, кмітливість, швидке орієнтування, вміння обминати зустрічних; виховувати почуття дружби, організованості.

Хід гри

На одному боці майданчика два «гаражі» (*накреслити дві паралельні лінії*). На лініях поставити кубики. В одному «гаражі» стоять автомобілі з червоним кермом (*на кубиках лежать червоні обручки*), а в другому — із зеленими. «Шофери», поділені на дві групи, стають обличчям до своїх машин, вихователь-«міліціонер» керує рухом автомобілів. Коли він відводить ліву руку в сторону, діти «шофери» з «гаража», розташованого ліворуч, беруть рулі й готуються виїжджати. На піднятий догори зелений прапорець автомобілі виїжджають по всьому майданчику. На червоний прапорець — зупиняються. На слова: «В гараж!» — повертаються на свої місця. Те саме роблять «шофери» з іншого гаража.

ТЕМА. Про що співають пташки?

Мета: узагальнювати й систематизувати знання дітей про життя перелітних птахів, пояснити дітям, чому співають птахи; ознайомлювати зі співом різних птахів, вчити робити самостійні висновки під час спостереження; активізувати словниковий запас дітей, вчити добирати синоніми; виховувати любов до пернатих друзів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Ось і закінчилася зима — довга, сонна, нашорошено притихла... Давайте послухаємо весну: якими звуками наповнилася вона природу?

— Як ви вважаєте, чому весну називають «найголоснішою», «найгомінкішою» порою року?

— Якими звуками супроводжується пробудження природи?

— Які з них вам подобаються найбільше? Чому?

Як тут усидіти в хаті,
Коли все живе, цвіте.
Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Співає сонце золоте.

О. Олесь

— Після зимової тиші весняні звуки сприймаються як стоголо-
са симфонія.

— Як ви думаєте, про що співає весна?

— Послухайте капіж: який настрій викликають ці звуки?

— Весна «дзвенить» не тільки водою, але й пташиним галасом,
повертаються перелітні птахи в рідні краї. Які птахи повертають-
ся? Хто першим повертається? (*Шпак*)

Вихователь просить дітей описати зовнішній вигляд птаха.

Загадки

- У садочку понад тином
Я зробив йому хатину.
Він навколо обдививсь,
Засміявсь і поселивсь. (*Шпак*)
- Сам вечірньої години
Заховався в куц каліни,
Та на дудочку одну
Грає пісню чарівну. (*Соловей*)
- Чорномазий, білодзьобий,
Він за плугом важко ходить,
Черв'яків, жуків знаходить —
Сторож вірний, друг полів,
Перший вісник теплих днів. (*Грак*)
- Які ноги — такий ніс,
По болоту ходить скрізь.
Хату на хатині має,
Швидко жаб усіх піймає. (*Лелека*)
- Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мушок поїдає,
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує. (*Ластівка*)

Гра «Хто як співає» (імітація голосів птахів)

Діти, як ви вважаєте, птахи радіють красі, весні, й саме тому спі-
вають? Так, але не тільки тому, що радіють. Для них весняні пісні —
дуже серйозна справа. До того ж треба сказати, що співають тільки
самці. Весною повертається маленький співець додому і негайно го-
лосно заявляє: «Я тут! Я повернувся! Я зайняв собі місце під житло!»
Своєю піснею самець намагається сподобатися своїй подрузі.

— Діти, ви знаєте, з чого птахи будують свої гнізда?

— А як люди допомагають птахам?

Дослід

Дітям пропонується шляхом занурення пальчика порівняти температуру води в калюжі та в баночці, яка знаходилася в групі. Де вода холодніша? Чому?

Висновок. Температура води залежить від температури навколишнього середовища.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям насипати свіжого корму в годівнички та спостерігати за поведінкою птахів.

Індивідуальна робота

Мета: удосконалювати навички стрибати на двох ногах через кольорові мітки на піску.

Гра «Переліт птахів»

Мета: закріплювати вміння дітей лазити по драбинці, турничку, розвивати вміння швидко бігати; розвивати увагу, уміння швидко орієнтуватися у просторі.

Хід гри

Вихователь домовляється з дітьми, що майданчик — це «море», парканчик — «пароплав», діти — «пташки». Перелітають через море, бігають у різних напрямках. На звук «У-у-у», що означає завивання бурі, пташки швидко рятуються від бурі (*вилазять на гімнастичну стінку*). Коли буря вщухне, пташки вилітають і знову бігають по майданчику.

Гра «Пташиний ЖЕК»

Мета: вправляти в умінні діяти за сигналом; розвивати уважність, рівновагу.

Хід гри

Діти об'єднуються у дві команди. Одній вихователь роздає картки із зображенням птахів, іншим — гнізд. Ігрове завдання — розселити птахів у гнізда. Виграє пара, яка виконає завдання правильно і найшвидше.

ТЕМА. Ліс прокинувся

Мета: продовжувати закріплювати знання дітей про ознаки весни в природі; формувати в дітей поняття про ліс як єдину

систему, в якій взаємопов'язані жива і не жива природа, закріплювати правила поведінки в природі; розвивати спостережливість, допитливість; виховувати дбайливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, ми входимо до царства Природи — лісу. Ми гості в лісі, а хто ж його господарі? Давайте згадаємо правила поведінки в лісі за допомогою екологічних знаків.

Бесіда

Вихователь читає вірш.

За високими горами,
За глибокими морями,
Під промінням сонця ясным
Густий, затишний, чудовий
Ліс розлогий красувався,
Рясним дощиком вмивався.
Тут жила ялина-мати
Із сестрицею-сосною,
Батько — мудрий дуб крислатий,
Вкритий товстою корою.
Їхні донечки-берізки
Свої білі, рівні ніжки
Вимивали під дощами.
Пишно довгими косами
Всіх навколо дивували.
Свіжу зелень в них вплітали,
Як приходила весна...

Г. Яковчук

— Про які дерева йдеться?

— А які ви вже помітили в лісі?

— Дереву бувають високі й низькі, радісні й сумні. А зараз вони шепочуть: «Так, так, ми вже прокинулись, тому що сонечко своїми теплими промінчиками ніжно торкається наших гілочок...»

— Давайте послухаємо музику лісу, вдихнемо його пахощі.

Вихователь читає казку В. О. Сухомлинського.

Все співає в лісі

Весною ми ходили до лісу.

Зійшло сонце, подихнув легенький вітерець, і всі дерева заспівали. Кожне дерево співало свою пісню.

Береза співала ніжну пісню. Слухаючи цей спів, хотілося підійти до білокорої красуні й обійняти її.

Дуб співав мужню пісню. Коли ми слухали цей спів, хотілося бути сильнішими, відважними.

Верба, що схилилась над ставком, співала задумливу пісню. Прислухаючись до цього співу, ми думали, що прийде осінь та й опаде, осиплеться листячко з дерев.

Горобина співала тривожну пісню. Від цього співу набігала думка про темну ніч і бурхливу грозу, від якої гнеться тонка горобина, шукаючи захисту.

Ось які пісні ми почули в лісі.

Бесіда

Весна-чарівниця вже ходить лісом.

— Які зміни ви помічаєте?

— Чому прокинулися дерева? (*Почався обіг соків.*)

— Які тварини прокидаються в лісі?

— Під деревами вже видно мох. Доторкнімося до нього рукою. Який він на дотик?

— А з чого виростуть трави, квіти, дерева? Так, з насіння, яке напало ще восени і перезимувало під сніговою ковдрою.

— Принюхайтесь, що це так пахне? Так, це ялинка. Підійдіть ближче. Тут запах ще сильніший. Може, її побризкали якимось ароматизатором? Аж ніяк. Хвоїнки ялинки та сосни виділяють пахучі речовини. Дихайте, діти, глибоко, вдихайте це повітря, воно очищує ваші легені. Як ви гадаєте, чому? (*Бо в лісі повітря чисте, немає пилу.*) А ще дерева втягують у себе всі шкідливі речовини, що є в повітрі, а нам дарують чисте повітря. І тому там, де живуть люди, треба насаджувати багато дерев.

Дослід

Вихователь пропонує дітям обстежити на дотик кору різних дерев, визначити їх особливості.

Творче завдання «Казкова галявина»

Діти викладають на землі з паличок казкові дерева та дають їм назву.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям натикати паличками дрібне сміття, папірці та скласти в пакет для сміття.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей правильно дихати носом під час фізичних вправ.

Рухлива гра «Діти в лісі»

Мета: удосконалювати навички ходьби, бігу в певному напрямку; розвивати м'язи плечового поясу, спини і живота; розвивати увагу, вміння виконувати правила гри.

Хід гри

Діти сидять на стільчиках, поставлених з однієї сторони майданчика. На слова:

Діти по лісочку гуляють,
Листячко зелене збирають,
У пучечки гарно складають,
Догори високо піднімають, —

діти розходяться по всій кімнаті і роблять відповідні рухи. На слова: «На свої місця!» — діти біжать до своїх стільчиків і сідають на них.

Рухлива гра «Гуси-лебеді»

Мета: вправляти в умінні бігати по прямій та зигзагами; розвивати увагу, пам'ять, вміння швидко орієнтуватися в просторі, організовано діяти в колективі.

Хід гри

На одній стороні майданчика живуть «гуси», на протилежній — поле, де вони пасуться, по середині — лігво вовка. Одну дитину обирають вовком, гуси — у пташнику. Вихователь починає гру словами: «Гуси-лебеді на поле!» — гуси вилітають, махають крилами. Вихователь: «Гуси-гуси, гусенята, летіть додому, сірий вовк під горою!» Діти зупиняються і запитують: «Що він там робить?» — «Гусей скубе». — «Яких?» — «Сіреньких та біленьких. Тікайте швидше додому». Гуси біжать у пташник. Вовк їх ловить.

КВІТЕНЬ .....**ТЕМА. Куди летять хмаринки**

Мета: заохочувати дітей милуватися весняним небом, хмарками, уточнити особливості неба навесні; формувати розуміння того, як вигляд неба залежить від погоди; розширювати уявлення дітей про природні явища навесні; розвивати спостережливість, цікавість до світу природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, подивіться на небо. Яке воно сьогодні?

- Яке небо найчастіше навесні?
  - Чи є на небі хмаринки?
  - Які хмаринки на вигляд?
  - З чого утворюються хмаринки?
  - Як ви вважаєте, куди вони плывуть?
- Вихователь розповідає казку Н. Поліщук.

Казка про Хмаринку-веселинку

Маленька Хмаринка спокійно висіла в синьому небі й зажурено дивилася на землю.

— Ти чому така засмучена? — запитав у неї Вітер.

— Дивись, як весело там, унизу: бігають діти, шумлять дерева, літають пташки й метелики. І я хочу розважатися.

— Тоді я запрошую тебе на прогулянку.

— Куди ж ми полетимо? — запитала у нього Хмаринка.

— До Великого Озера, гратися з хвильками.

— Гаразд, але ж я не вмю літати, — зітхнула Хмаринка.

— Я допоможу тобі, тільки не бійся, — і Вітер дмухнув на неї.

І раптом все почало рухатись: і дерева, і будинки, і квіти. Чим сильніше дмухав Вітер, тим швидше летіла Хмаринка.

— Я лечу! Лечу! Я літачок! — захоплено гукала вона.

— Дивіться, дивіться, — почулося знизу, — хмаринка-літачок!

Це гукали хлопчики й дівчатка, які гралися на зеленій луці.

— Це вони про мене? — запитала Хмаринка.

— Так! Так! — мовив Вітер.

Хмаринка щасливо засміялася — і вмить перетворилася на човник.

— Хмаринка-човник! — загукали діти.

— Я ще вмю бути слоником, дивіться! — раділа Хмаринка, і вмить ставала білим слоником, потім зайчиком, котиком і навіть дельфінчиком.

— Яка гарна Хмаринка, справжня чарівниця. До побачення, Веселинко, щасливої тобі дороги-и-и! — линули позаду дитячі голоси.

Ось нарешті й Велике Озеро. Згори воно було схоже на люстерко. Підлетіла ближче Хмаринка, зазирнула у нього. У чистій воді вона побачила біленьку велику пухнасту хмаринку.

— Дивись, Вітре, це ж я!

— Еге ж, ти! — засміявся Вітер.

І раптом озером побігли, немов баранці, маленькі хвильки. Це Вітер-пустун почав дмухати на них. Потім він залетів в очерети, зашумів зеленими стеблинами, присів на великий листок водяної лілії, налякав блакитну бабку.

— Не пустуй, Вітре! — гукала з неба Хмаринка. — Досить уже. Полетіли далі, наздоженемо моїх сестричок!

Підхопив Вітер Хмаринку й поніс синім небом. Наздогнали вони хмаринок-сестричок. Дорогою зустріли хмаринок-подружок. Стала Хмаринка велика-велика. Опустилася низько-низько. Краплинок-веселинок у ній стало багато-багато. Побачила Хмаринка картопляне поле — і пролилась на нього рясним дощиком.

Бесіда

— Так, небо навесні неймовірної краси й глибини, воно теж мов пробуджується від зимового сну, холоду і випромінює яскраві фарби.

— А де знаходиться сонечко на небі на відміну від зими? (*Високо піднімається, сильніше гріє.*)

— А яким ще може бути небо?

— Як змінюється небо залежно від погоди?

— Про який настрій розповідає сьогодні небо?

— Чи збігається він із вашим?

Про погоду може розповідати природа.

Ознаки гарної погоди: вдень густо синє небо; під час заходу сонця переважають зеленуваті відтінки (*буде сухо*); колір неба під час заходу сонця золотавий або світло-рожевий.

Ознаки поганої погоди: колір неба стає сизуватим, хоча хмари ще не помітні; під час заходу сонця переважають густо-червоні, навіть малинові відтінки; червонястий колір сонця чи місяця, коли вони вже високо над обрієм, — незабаром буде сильний дощ.

Ознаки можливої грози: ранком високі кучеряві хмари, мов шматки вати; поява величезних купчастих гористих хмар; попереду темної хмари йде темний горизонтальний вал; добре чути всі звуки.

Гра-психогімнастика «Я легка хмаринка»

Я хмаринка. Велика, пухнаста, легка. Мені втішно бути хмаркою. Мені вільно плисти у синьому небі. Мої руки легкі, вони допомагають мені летіти. Я підводжу вгору очі, вдихаю свіже повітря, наповнююся вологою. Я можу напоїти дощем землю. Я видихаю і потоком дрібних крапельок лечу на землю.

Творче завдання «На що схожі хмаринки?»

Діти складають описові розповіді про хмаринку.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розрівняти грабельками пісочок на майданчику, згрісти торішне листя.

Рухлива гра «Мисливці та зайці»

Мета: вчити дітей метати в рухому ціль, бігати з ловінням і вивертанням, стрибати на обох ногах по всьому майданчику; розвивати окомір, спритність, швидкість.

Хід гри

Мисливці, не сходячи з місця, кидають м'яч тільки під ноги зайцям. Зайці виходять на майданчик і тікають з нього тільки за сигналом. М'ячі піднімає той, хто кинув.

Рухлива гра «Зайчик сірий умивається»

Мета: вправляти дітей у стрибках на обох ногах з просуванням вперед; розвивати увагу, вміння виконувати рухи відповідно до тексту.

Хід гри

Діти стають в коло, одна дитина-«зайчик» стає в середині кола. Діти промовляють:

Зайчик сірий умивається,
Видно, в гості він збирається.
Вимив носик, вимив хвостик,
Вимив вухо, витер сухо.

«Зайчик» відповідає рухами на показаний жест (*миє і витирає лапи, ніс, вуха, хвіст*). Потім стрибає на обох ногах до будь-кого з дітей, і вони міняються місцями.

ТЕМА. Праця людей навесні

Мета: ознайомлювати дітей з працею людей навесні, зі знаряддями праці; формувати цілеспрямований інтерес дітей до трудової діяльності та розуміння її суспільної значущості, розуміння того, що людині доводиться працювати не лише тоді, коли вона цього хоче, а й незалежно від настрою і бажання, розвивати вміння долати перешкоди й радіти спільним досягненням; виховувати, підтримувати дружні, доброзичливі стосунки між дітьми в процесі спільної праці.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, з давніх часів наш народ — українці — був дуже працьовитим, таким він залишається і дотепер. Після довгої зими дорослі й діти особливо радіють першим теплим сонячним дням, прагнуть приступити до справ. А їх весною багато: обкопати

дерева та кущі, розбити та скопати квітники та город, побілити дерева та бордюри, висіяти ранні культури овочів та посадити дерева й кущі.

— А чи мають ваші батьки город або присадибну ділянку? Які роботи виконують там?

— Чи ви берете участь у роботі?

— Що саме вам доручають робити на городі?

— Давайте згадаємо, за допомогою яких знарядь виконують городню роботу. (*Лопата, граблі, вила, відра, сарка тощо*).

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям пройти на ділянку садка. Діти разом із вихователем перекопують грядки, вчаться самостійно робити борозенки за допомогою маркера, перевіряють, чи рівні вони. Вихователь роздає насіння і показує, на якій відстані треба його сіяти. Малята засівають грядки кропом, щавлем, редисом. Перевіривши, чи правильно посіяно насіння, вихователь разом із дітьми засипає борозенки землею.

— А як ви думаєте, що ще ми забули зробити, малята? Правильно. Полити наші грядки.

Після поливання грядок ставляться таблички з написом, що де висаджено. Далі діти спостерігають, коли з'являться перші сходи, доглядають рослини.

Робота з розвитку мовлення

Вихователь читає вірші про працю людей.

Посадила я берізку

Як прийшла до нас уквітчана весна,
Посадила я берізку край вікна.
Почала берізку поливати,
Пісеньку веселу їй співати:
— Ти рости, моя берізонько, рости,
Буйним листям всім на радість шелести,
Ти рости, моя берізко, виростаєй, —
Першокласницю Оленку пам'ятаєй.

Грицько Бойко

У саду і на городі

Навесні я город
Невеличкий скопала.
На грядки огірки
І капусту саджала,
Буряки і картоплю,
Помідори й квасоллю...
Посадила усе і насіяла вволю!

А у мене був сад!
В ньому груші росли, і черешні, і вишні,
І сливи були.
Абрикоси такі,
Що навіщо той мед!
Були й яблука ще —
«Золотистий ранет»!
Прилетів вітерець,
Переплутав рисунки!
Тож візьми олівець,
Та ще й гумку-пустунку,
Бо тепер у саду
Скрізь квасоля буяє,
На городніх грядках
Алича достигає!
Намалюйте ж усе,
Щоб було так як слід!
І щоб жовтий гарбуз
Почепився за пліт,
Щоб, коли я у сад
Знову вранці пішла,
На деревах не бульбу,
А сливи знайшла!

Н. Завальська

Я маленька україночка.
Я труджуся, наче бджілочка.
Я до сонечка всміхнуся,
Землі рідній уклонюся —
Українкою я звуся.
Українці працюють вміло,
І вже я берусь до діла.

Прислів'я

- Бджола мала, а й та працює.
- Без труда нема плода.
- Діло майстра величає!
- Добре роби — добре й буде!
- Добрий початок — половина діла.
- Зароблена копійка краща за крадений карбованець.
- Кожна птичка своїм носиком живе.
- Не дивись на чоловіка, а на його діло.
- Не місце красить чоловіка, а чоловік місце.
- Не одежа красить людину, а добрі діла.

Індивідуальна робота

Мета: навчати дітей бігати з прискоренням.

Рухлива гра «Трактористи»

Мета: вправляти в умінні бігати четвірками, в умінні свої рухи узгоджувати з рухами товаришів та додержуватися порядку, розвивати увагу.

Хід гри

Діти поділені на дві групи. Одна група — «колгоспники-трактористи», друга — «трактори». Трактористи розташовуються в різних місцях майданчика, у своїх будинках. Друга сторона майданчика — «колгоспний двір», там місця для тракторів. Для кожного тракториста є трактор — дві паралельно покладені палиці завтовшки 1 м, а перед ними фанерний кружок — руль. Одна пара дітей стає з одного боку палиць, інша — з другого. На слова вихователя: «В поле їхати нам час, приготуйте трактори!» — трактористи поспішають до тракторів. «Трактори» піднімають палиці, утворюється чотирикутник, всередину якого входить тракторист і бере в руки руль. На слова: «Рушаймо!» — трактори один за одним виїжджають у поле. На слова: «Пора додому!» — трактористи ставлять трактори на місця. Ролі змінюються.

Рухлива гра «Миші в коморі»

Мета: вправляти в умінні підлізати під шнур, ходити по прямій, бігати в різні сторони; розвивати сміливість, спритність.

Хід гри

На одному боці майданчика за лінією сидять «миші», збоку «кіт», з протилежного боку — «комора». Кіт засинає, а миші в цей час переходять в комору і тихенько стукають пальцями по сидінню стільчика або лави. На слова: «Кіт!» — кіт нявчить і ловить мишей, які тікають за накреслену лінію.

ТЕМА. Бруньки

Мета: формувати в дітей реалістичні уявлення про навколишню природу, розширювати уявлення дітей про явища природи навесні; розвивати мовлення, увагу, спостережливість, пам'ять; виховувати позитивне, емоційне ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь підводить дітей до молоді тополі або до куща бузку. (*Важливо, щоб гілочки були достатньо низько, якнайближче до дітей.*) Акуратно схиливши гілочку, показує бруньки.

— Це крихітні колисочки, у яких поки що ховаються молоді листочки. Сонечко голубить бруньки, промінець стукається в колисочку: «Гей, листочку! Годі спати, прокидайся! Весна прийшла, тепло принесла». Почує листочок, визирне, а проміннячка бігають, спішать, стукають то в одну колисочку, то в іншу. Як називаються колисочки листочків? (*Бруньки.*)

На могутній тополі
Бруньки розкриваються поволі,
А з них, мов сини й дочки,
Вистрибують листочки.
Навколо озираються,
Зі світом радісно вітаються.

— Бруньки приємно пахнуть. Давайте вдихнемо їх аромат. Якщо наступити на бруньки тополі, вони міцно приклеюються до підшви взуття. (*Вихователь зриває одну бруньку, розкриває її, показує молодий листочок дітям.*) А в березових бруньках дуже багато корисних речовин, які виліковують людей від багатьох недугів.

Дослід

Вихователь пропонує дітям кинути в трилітрову банку з водою грудочку твердої землі. Спостерігати появу бульбашок. Звідки вони взялися? Рослини, як і всі живі істоти, дихають повітрям. Воно необхідне їм для розвитку. Якщо ґрунт твердий, повітря в ньому мало і кореням майже нічим дихати. Треба рятувати рослину від загибелі: розпушити землю, тобто зробити «сухий» полив.

Висновок. Корені рослин не дихають під землею, бо там немає повітря.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розпушити землю навколо дерев і кущиків дитячими грабельками.

Індивідуальна робота

Мета: удосконалювати навички дітей підкидати та ловити м'ячик двома руками.

Рухлива гра «Знайди собі пару»

Мета: вчити бігати врозтіч, ходити парами; розвивати увагу, пам'ять, виховувати почуття колективізму, уміння

підпорядковувати свої рухи рухам своєї пари та інших дітей.

Хід гри

Діти стають у пари, за умовним сигналом (*удари в бубон*) діти розбігаються по всьому майданчику. За другим сигналом (*два удари в бубон*) або на слова: «Знайди собі пару!» — діти стають у пари і йдуть по майданчику.

Рухлива гра «Мишоловка»

Мета: вчити дітей ходити і швидко бігати по колу; розвивати витриманість, сміливість, кмітливість, чесність, спритність.

Хід гри

Діти поділені на дві групи. Одна група утворює коло — «мишоловку», інша зображує мишей і розміщується поза колом. Діти, які зображують мишоловку, беруться за руки і починають ходити по колу, промовляючи слова:

Як ці миші надоїли,
Розвелось багато їх.
Все погризли, все поїли,
Як би виловити їх?
Бережіться, мишенята,
Доберемось ми до вас.
Мишоловку ми поставим,
Переловимо всіх вас.

На останні слова діти зупиняються і піднімають зчеплені руки вгору. А «миші» починають швидко перебігати через середину кола.

На сигнал вихователя «хлоп» діти опускають руки, і мишоловка закривається. Тих дітей, які не встигли вибігти з кола, вважають спійманою мишкою, вони виходять з гри. Гру починають знову, доки не переловлять усіх мишей. Потім діти міняються місцями.

ТЕМА. Весняний дощик

Мета: розширювати уявлення дітей про природні явища навесні; формувати розуміння значення дощу для рослин, для життя на планеті; закріплювати правила поведінки під час грози; розвивати допитливість, спостережливість; виховувати любов до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Діти з парасолями разом з вихователем проходять по алеїці в великий павільйон.

— Діти, сьогодні йде дощик, давайте озирнемося довкола, послухаємо, яку мелодійну пісеньку наспівує дощик.

Гра-психогімнастика «Весняний дощик»

Крапельки-крихітки засумували на небі й полетіли вниз, до землі, танцюючи свій веселий легкий танок. Ось вони досягли землі і весело стрибають по пісочку, камінчиках, листю дерев та кущиків. Краплинки наспівують надзвичайно мелодійну пісеньку: «Крап-крап-краплинки!» І звичайно, їм захотілося захопити у свій таночок і нас з вами. Краплинки торкаються наших вій, щічок, волосся, носиків. Вони такі веселі і приємні. Давайте підставимо обличчя дощику і скажемо: «Привіт, краплинки! Ми вам раді!»

Хмарко, бачу я тебе!
Я навшпиньки стану
І тебе дістану.
Хмарка дощик принесе.
Дощик землю поливає,
Усе росте і розквітає.
Крапля — раз, крапля — два.
Дощик тихо накрапа.
Ось вже краплі поспішають,
Одна одну підганяють.

Дядько Дощ

Дядько Дощ стоїть над лісом —
Неба велетень сяга.
Він сміється, мов залізом
Дудонить: га-га-га-га!
Одягнувся, мов на свято,
Запорозький в нього шик:
Тучі — шапка сивувата,
Блискавки червоний шлик.
Довжелезні срібні вуса
Люго вітер розвива.
І тремтить пшениця руса,
І втіка за горб трава.

Д. Павличко

Бесіда

— Поясніть, що означають слова: «капає дощ», «хлюпає дощ», «лле дощ». Чи кожного разу утворюються калюжі? Що можна сказати про дощ сьогодні?

- Як ви думаєте, чи радіє природа дощу? Чому? А ви радієте?
- Що було б, якби не було дощу?
- Коли дощі бувають веселі, а коли сумні?
- Який сьогодні дощик? Чому?
- Коли дощі приносять шкоду?
- Що таке гроза?
- Де краще знаходитися під час сильної грози?
- Чи можна ховатися під високим дубом чи іншим деревом?

Чому це місце небезпечне для людини?

Вихователь пропонує дітям дібрати до слів прикметники.

Творча словесна гра «Розфарбуй слова»

- Весна — зелена, рожева;
- дощик — блакитний, синій, прозорий;
- земля — чорна, сіра, коричнева тощо.

Дослід

Вихователь пропонує дітям поспостерігати, де утворюються глибші калюжки. Чому?

Висновок. Калюжі утворюються там, де є ямки, нерівності ґрунту.

Індивідуальна робота

Мета: вдосконалювати навички ходити з високим підніманням колін, торкаючись колінами ґрудей.

Рухлива гра «Сонечко і дощик»

Мета: вправляти дітей в умінні бігати врозтіч; розвивати увагу, вміння виконувати рухи, дії разом з іншими дітьми.

Варіант 1

Хід гри

Вихователь стоїть з парасолькою. На слова вихователя: «Сонечко!» — діти гуляють по майданчику, танцюють, стрибають, збирають квіточки. На слова вихователя: «Дощ іде!» — діти підбігають до вихователя під парасольку.

Варіант 2

Хід гри

Діти сидять на стільчиках — це будинок.

Крізь віконце до кімнати
Ясно світить сонечко,
Дуже раді всі малята,
Плещуть у долонечки.

Діти плещуть у долоні, виходять на середину майданчика гуляють. На слова: «Квіточка» або «Ягідка» — діти присідають; «Побігли» — біжать тощо.

Дощик, дощик, кап та кап,
Мокрі всі доріжки,
Ой, побігли всі додому,
Бо замочим ніжки.

Хороводна гра «Калина»

Мета: вправляти в умінні шикуватися в коло; розвивати увагу, слух, почуття ритму.

Хід гри

Діти стоять у колі, співають пісні.

Ой, на горі калина,
Під горою малина,
Ой так, на горі калина,
Ой так, під горою малина.
Там зійшлася дітвора,
Танцювати почала.

На слова першого рядка діти плещуть в долоні, потім присідають, плещуть у долоні, тупають ногою, обертаються ліворуч навколо себе.

ТЕМА. Травичка-муравичка та жовті кульбабки

Мета: уточнювати знання дітей про послідовність весняних змін у природі, спонукати милуватися весняною травою та кульбабками; розширювати уявлення дітей про красу рідної природи, особливості рослинного світу навесні; вчити бачити взаємозв'язок між живою і неживою природою; виховувати почуття гармонії, естетичні смаки, бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

— Малята, озернімося довкола і з'ясуємо, які чудеса вже встигла створити красуня Весна. (*Закріплення знань про весняні явища природи.*) Давайте всі разом підемо на галявинку, що знаходиться на нашому майданчику, і подивимось, який сюрприз на нас там чекає.

— Що це за казковий килим? (*Травичка.*)

— Які кольори на ньому виграють? (*Зелений, яскраво-зелений, смарагдовий, ніжно-зелений тощо.*)

— А що за сонечка горять на травичці? (*Кульбабки.*)

Загадки

- Стала на поляні
В жовтім сарафані.
Підросте — всміхнеться,
Для вітрів убереться
В платтячко біленьке,
Пишне та легеньке.
Хто вона? (*Кульбабка*)
- Сонце луг поцілувало —
Все довкола жовтим стало.
Дужче сонечко пригріло —
Жовта фарба побіліла,
Літній вітерець повіяв —
Білий килимок розвіяв. (*Кульбабки*)
- Квіточка-щіточка,
Жовта леліточка,
Крапелька сонечка,
Сонечкова донечка.
Сонце у хмари біленькі ховається,
Сонечкова донечка пухом вкривається. (*Кульбабка*)

— Так, сонечко пригріло землю, розбудило травичку, а разом із зеленою травичкою з'явилися й кульбабки.

Вихователь читає казку.

Сонечко і Кульбабка

Жило-було Сонечко. Воно було добрим і привітним. Удень по небу гуляло, а ввечері йшло на спочинок у чарівний сад. Одного разу Сонечко на лузі побачило Кульбабку. Кульбабка була сумною і невеселою. Сонечко погладило її, попестило своїм проміннячком. Кульбабка всміхнулася. Вона була схожа на маленьке Сонечко, тому вони відразу подружилися. Відтоді Кульбабка прокидається, щойно Сонечко погладить її. А закриває оченята, коли воно йде спати.

Розглядування будови квіточки, її частин.

— Кульбабка має корінь, стебло, листя, квітку. Особливістю кульбабки є те, що вона закривається перед дощем. О чотирнадцятій годині кульбабки лягають спати. Це рослина-барометр.

— Давайте погладимо кульбабку пальчиком, вдихнемо її аромат. Чим пахне кульбабка? (*Весною, зеленню, свіжістю тощо.*)

Вихователь читає вірші.

Кольоровий віршик

Кульбабка дика при стежині
Жовтіється сама собі.

А у волошки очі сині,
А в неба очі голубі.
Зелені клени стали в коло
Побіля нашого двора.
А ген за тихим жовтим полем
Червоне сонце догоря.

Е. Горева

Кульбаба

На леваду я пішла б,
Ціла купа там кульбаб:
Ніби сонечка малі,
Посідали на землі.

Н. Забіла

Творче завдання «Красуня кульбаба»

Дітям пропонується вибрати кульбабку, яка найбільше до вподоби, та дати їй ім'я, дібрати епітети, метафори до квітки.

Дослід

Вихователь наклеює паралельну смужку на щілину між вікном та підвіконням на тих вікнах групової кімнати, які захищені з вулиці деревами, і на тих, що не захищені. Через деякий час зняти смужки, розглянути їх. Який папірець брудний? Вочевидь, що дерева і кущі захищають будівлі з боку вулиць від пилу, бруду, шкідливих газів з автомобілів.

Висновок. Рослини, які оточують дитячий садок, не очищують повітря в груповій кімнаті.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям розрівняти грабелками пісок у пісочницях, частково поновити пісок: принести пісок у маленьких відеречках.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей в умінні підлазити під дуги впівприсядки.

Рухлива гра «Піжмурки»

Мета: вчити дітей ходити й бігати без зорового контролю; розвивати увагу, орієнтування в просторі, слух.

Хід гри

Діти сидять колом на відстані витягнутих рук. В середину кола вибирають двох дітей: одній дитині зав'язують очі, другій дають

дзвінок. Той, хто з дзвіночком, біжить, піжмурка її ловить. Коли спіймає, обирають інших дітей.

Рухлива гра «Хто пішов?»

Мета: розвивати зорову пам'ять, витриманість, терпіння, чесність, швидке орієнтування в ситуації, що змінюється.

Хід гри

Діти стоять колом, всередині стоїть дитина, яка має відгадувати, з пов'язкою на очах. Діти беруться за руки і йдуть по колу вліво, промовляючи:

Ходять діти в колі,
Раді, веселенькі,
Вони ходять, марширують
Тихо і гарненько.

Ідуть вправо.

На слова:

Вони ходять, ходять,
Одна вийшла з кола —

одна дитина ховається.

На слова:

Чи вгадаєш, хто то вийшов,
Хлопчику Миколо? —

діти зупиняються, дитина знімає пов'язку і відгадує, хто вийшов.

ТЕМА. В гості до берізки

Мета: сприяти формуванню в дітей емоційних еталонів взаємодії з компонентами природи; організувати домірне і виважене спілкування дітей із природним довкіллям протягом дня; формувати уявлення про те, що рослини сприяють існуванню природного довкілля; закріплювати знання про будову дерева, вчити орієнтуватись у змінах, що відбуваються з деревом навесні; виховувати гуманне ставлення до рослин.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Бесіда

- Яка зараз пора року?
- Як ви можете це довести?
- Сьогодні ми з вами вирушимо в гості, а до кого — ви дізнаєтеся, відгадавши загадки.

Загадки

- На узліссі лісовому подруги гуляють:
Веселі, лукаві, гарні, кучеряві,
Сорочки у смужку,
Сережки у вушках. (*Берізки*)
- Висока красуня стоїть на галявині —
В зеленій кофтині, в білому сарафані. (*Береза*)
- В білому сарафані стала на галявині,
Летіли синички — сіли на косички. (*Береза*)

— Так, це берізка.

Я запрошую вас, діти, до березового гайку, що зеленіє на по-
двір'ї нашого дитячого садка.

— Скільки тут берізок?

— Чим вони відрізняються від інших дерев?

— Всі берізки однакові чи різні?

— Давайте підійдемо ближче. Придивимось і прислухаємось:
що то капає?

Це зовсім не слізки з надломленої гілочки, а чудовий березовий
сік, дуже корисний і приємний на смак. Його дає береза людям на-
весні. Чим вище гілочка, тим солодший капає сік. Але в жодному
разі не можна завдавати березі болю, ранити її стовбур сокирою або
іншим гострим предметом.

Багато за що ми вдячні березі. Вона зігрівала наших пращурів,
взувала, напувала, лікувала... У сиву давнину березу називали де-
ревом чотирьох справ: перша справа — світ освітлювати (*березо-
ва шкілка*); друга справа — скрипіння стишувати (*скрипіння возу
стишували березовим дьогтем*); третя справа — чистоти дотриму-
ватися (*березові вінички для лазні, березові мітли*); четверта спра-
ва — хворих лікувати (*листя, бруньки, сік мають лікувальні влас-
тивості*). Слово «бер» у давніх слов'ян означало «світлий, ясний,
блискучий, білий». Від слова «бер» походить слово «берза», а в су-
часній мові — «береза».

Посадила я берізку

Як прийшла до нас уквітчана
Весна,
Посадила я берізку
Край вікна.
Почала берізку
Поливати,
Пісеньку веселу
Їй співати:

— Ти рости, моя берізонько,
 Рости,
 Буйним листям всім на радість
 Шелести.
 Ти рости, моя берізко,
 Виростаєй.
 Дівчинку Оленку пам'ятаєй.

Грицько Бойко

Спостерігаючи за берізкою, люди вміли передбачати погоду.

Народні прикмети

- Із берези тече багато соку — до дощового літа.
- Коли береза перед вільхою лист розпустить, літо буде сухим, а якщо вільха попереду — мокрим.

— Діти, а що ще ви бачите на березі?

— Чи має береза насіннячко?

— Як воно може потрапити в земельку?

Молоді берізки мають буру кору, а вже після п'яти років берізка поступово вдягається у білокоре вбрання.

Дослід

Вихователь пропонує дітям скуштувати щедрий дар берізки — березовий сік.

— Який він на смак?

— Чи має колір, запах?

— Що він вам нагадає?

— Діти, здавна хустку на Україні вважали гарною прикрасою та оберегом. Кожна дівчина мала красиву хустину. Берізку також завжди порівнювали зі стрункою молодою дівчиною красунею. Давайте подаруємо берізкам яскраві святкові хусточки.

(Діти прикрашають стовбури берізок хустками, танцюють навколо берізок та співають.)

А у нас берізоньки зростають,
 Всю малечу радо зустрічають.
 Люлі-люлі, зростають,
 Люлі-люлі, зустрічають.
 Підем, підем ми погуляєм,
 Стрічечки їм в кіски повплітаєм.
 Вітерець їм гілочки гойдає,
 Шовкові косиці розплітає.
 Люлі-люлі, гойдає.
 Люлі-люлі, розплітає.
(Повторюють перший куплет.)

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей промовляти скоромовки.

Скоромовки

- Береза дала берести,
Берестового козубенька плести.
- Гризе коза березову бересту.
- Під березою підберезовик,
Підберезовик під березою.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям поливати берізки.

Народна гра «Берізка»

Мета: вправляти дітей в умінні ходити, не наштовхуючись, за сигналом; розвивати спритність, уважність.

Хід гри

Одна дитина всередині кола — «берізка», всі діти стоять колом.

Діти йдуть хороводом навколо «берізки», промовляють слова і виконують відповідні рухи.

Ми посадили берізку ось таку... (*двічі*)
Ходимо, ходимо по ліску ... (*двічі*)
Виростає же, берізко, ось така... (*двічі*)
Будеш ти окрасою ліска (*двічі*).
Ходимо, ходимо навколо нашої берізки (*двічі*).
Стала наша берізка ось така — довгі кіски (*двічі*).

Діти йдуть в центр кола, піднімаючи з'єднані руки, показують, якою стала берізка.

Народна гра «Діти й кози»

Мета: вправляти дітей в умінні ходити, бігати по колу та врозтіч, діяти за сигналом; розвивати уважність.

Хід гри

Діти розподіляються на дві групи з однаковою кількістю гравців — «кози» і діти.

У краси берізки платтячко сріблиться,
Вітерець у кісках радий веселиться.

Діти рухаються до «кіз», які стоять на іншому боці ігрового майданчика.

З двору до берізки вискочили кози,
Стали гнуть берізку, а берізка — в сльози.

«Кози», наставивши роги, тупають і йдуть у наступ.

Захистить берізку біжимо юрбою,
Щоб росла великою разом з діворою.

Діти, тримаючись за руки, намагаються утворити коло, щоб зловити «кіз». «Кози» намагаються не потрапити в коло.

ТЕМА. Ластівко, ластівко!

Мета: поглиблювати знання дітей про перелітних птахів: спосіб життя, гніздування, відкладання яєць, спів; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати бережливе ставлення до птахів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Це перелітний птах із вузькими гострими крилами, стрімкий у польоті. (*Ластівка.*)

Бесіда

- Про кого ця загадка?
- До перелітних чи зимуючих птахів належить ластівка?
- Яких ще перелітних птахів ви знаєте?
- Які з перелітних птахів низько літають над землею? Чому?

Однією з найшановніших пташок є ластівка. Її називають Божою пташкою, або символом весни. Народні вірування завжди оберегали цю істоту та її діточок. Великим гріхом вважалося руйнувати гніздечко ластівки, яке вона будує зазвичай під самісінькою стріхою. Але якщо ластівка в'є під чиєюсь оселею гніздо, то це, за народним віруваннями, передвіщає щастя тій родині. Ластівки є птахами-барометрами. Говорять: «Ластівка літає низько — буде дощ».

- Чим живляться ластівки?
- Де будують свої гнізда?
- З чого?
- Давайте послухаємо, які пісні співають ластівки навесні.
- Чому пташку називають живим барометром?

Ластівки летять у небо синє,
Крильцями торкаються узвиш.
І трава за ластівками лине,
Й ти за ластівками вже летиш.

В. Бойченко

Малесенька ластівка зранку мені
Співа — щебече пісні весняні.

І весело в'ється вгорі над вікном,
Махає привітно стрілчастим крилом.

Олександр Олесь

Діти і ластівка

Ластівочка чорно-біла
Під стріхою гніздо вила,
Над подвір'ям кружляла,
І на діток споглядала,
І питалася сердечно:
— Чи гніздитись тут безпечно?
— Люба, мила ластівочко,
Ти не бійся за гніздечко:
Ми й киці закажемо,
І песика прив'яжемо.

Марійка Підгірянка

Спостереження за ластівками на подвір'ї дитячого садка.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям погодувати ластівок; розрівняти грабельками пісок у пісочниці.

Творче завдання

Діти складають описову розповідь про ластівку.

Індивідуальна робота

Мета: вдосконалювати вміння дітей лазити по драбинці.

Рухлива гра «Хто далі кине»

Мета: вчити дітей кидати мішечки вдалечінь; розвивати око-мір, силу поштовху.

Хід гри

Діти сидять на лаві на відстані двох метрів від лінії. Вихователь кладе на лінію мішечки з піском. Діти по черзі беруть мішечки, стають на лінію та за сигналом кидають один мішечок лівою, другий правою рукою. Визначають, хто кинув найдалі.

Рухлива гра «Білочка»

Мета: вчити дітей перестрибувати в довжину, бігати врозтіч; розвивати спостережливість, спритність, покращувати стосунки.

Хід гри

Вздовж майданчика розкласти обручі по одній лінії — це дупло. По всій вільній площі креслять кружечки на відстані 50–60 см — дерева в лісі. Діти «білочка» сидять в дуплах, на слова: «Білочка

заховалися!» — кожна дитина високо піднімає обруч над головою. «Білочки» виглядають — обручі опускають. «Білочки» виходять із «дупла» — виходять з обруча.

Білочки скачуть —
Скік, скік, скік,
З ялинки на ліщину —
Скік, скік, скік.

«Білочки» бігають, стрибають, перестрибують через кружечки. На слова: «Горішки гризуть!» — присідають. На слова: «Білочки, ховайтесь!» — швидко повертаються на свої місця.

ТРАВЕНЬ .....

ТЕМА. Святкове вбрання для вишеньки та яблуньки (подорож до фруктового саду)

Мета: заохочувати дітей милуватись квітучим садом; збагачувати чуттєве сприймання, закріплювати назви фруктових дерев; розвивати уяву, фантазію, образне мислення; уміння передавати те, що вразило уяву; розвивати пізнавальну активність у дітей; виховувати бажання пізнавати та берегти природу.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь з дітьми приходить у фруктовий сад біля дитячого садка.

Бесіда

— Сьогодні ми з вами проведено нашу прогулянку під блакитним небом, у надзвичайно красивому місці — нас запросив до себе фруктовий сад.

— Діти, коли до вас приходять гості, які перші слова вони говорять? *(Вітаються.)*

— А як ми привітаємося? *(Тихесенько, щоб не наполохати сором'язливі дерева.)*

— Які ви знаєте фруктові дерева? Які бачите тут, у садку?

— Діти, яка зараз пора року?

— Який місяць?

— Чим він вам подобається? *(Ясно світить сонечко, буяє зелень, усе ожило, квітнуть дерева...)*

— Кожного року в травні у фруктових дерев свято — весна дарує їм красиве й ніжне квіткове вбрання, дерева стають, мов наречені.

Давайте постоїмо хвилинку і помилуємося квітучим садом, вдихнемо солодкі пахощі його квітів.

— Які почуття у вас викликає квітучий сад?

— Що зараз хочеться сказати?

— Що ви відчуваєте?

— Які дерева вже зацвіли? (*Абрикоси, черешні, вишні, деякі грушки.*)

— А які зараз квітнуть? (*Яблуні, сливи.*)

Давайте уважно придивимося до квіточок на кожному дереві.

— Чим вони схожі? Чим відрізняються?

— Із чим можна порівняти квіти?

Вишенька і хмаринка

Задивилась вишенька на маленьку хмарку:

Ще весна надворі, уночі не жарко,

Ранки прохолодні...

— Як мені зігрітись?

Не могла б на мене,

Хмарко, ти спуститись?

Лебединим пухом вниз летить хмаринка —

Обгорнула вишню,

Як легка хустинка.

Вишня розправляє закоцюблі віти:

— Дякую, хмаринко,

Що змогла зігріти!

А хмаринка й каже:

— Дякувати рано,

Бо як зійде сонце —

Я у мить розтану!

Крапельки, як сльози,

Вкриють твої віти...

Та лишу на пам'ять

Я про себе квіти!

Білі, наче хмарка,

Ніжні, як серпанок,

Щоб, як наречена,

Стріла ти світанок!

Ніч пройшла,

І сонце в небі засіяло.

Вся у білім цвіті

Вишенька стояла!

Н. Завальська

Творче завдання «Фотограф-репортер»

Вихователь пропонує дітям скласти пальчики у вигляді об'єктиву фотоапарату і в віконечко, що утворилося, оглянути довкола.

Те, що найбільше сподобалося, вразило, «сфотографувати». Потім кожен уявляє свій знімок і розповідає про свої враження у вигляді репортажу.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у різновидах ходьби.

Рухлива гра «Павутинка»

Матеріал: нитки, дзвіночки.

Хід гри

На поляні між деревами зав'язати нитки так, щоб вони утворили павутину, на яку в деяких місцях кріпляться ще й дзвіночки.

Дітям пропонується по черзі пройти через галявину з чарівною павутинкою так, щоб павутинку не задіти (*присідають, переступають, нахиляються тощо*). Якщо хтось зачепить павутинку, чарівні дзвіночки відразу ж задзвенять. Виграє той, хто пройде через галявину, не зачепивши чарівної павутинки.

Рухлива гра «Ведмідь і бджоли»

Мета: розвивати швидкість, спритність.

Хід гри

Дітей поділити на дві нерівні групи. Менша група — «ведмеді», решта — «бджоли». «Бджоли» стають не далеко від парканчика, перед натягнутим шнуром — «вуликом», частина «бджіл» вилазить на парканчик. На відстані 3–5 метрів від парканчика накреслено «ліс». На слова:

Бджоли вулик залишають
В луг квітучий поспішають —

«Бджоли» злазять з «парканчику», інші підлазять під шнур.
На слова:

Полетіли по медок,
Полетіли до квіток —

«бджоли» летять на луки.

Вихователь далі промовляє:

А ведмеді у садок,
У вулик лізуть по медок.

«Ведмеді» йдуть до вулика і вилазять на парканчик.

На слова вихователя: «Бджілки» — «ведмеді» поспішають до свого барлога. А бджілки із дзижчанням повертаються. Одна група «бджілок», які були на парканчику, відганяє «ведмедів», а друга вилазить на парканчик. Гра закінчується тоді, коли всі діти побувають на парканчику.

ТЕМА. Зустріч із бджілкою Майєю

Мета: ознайомлювати дітей із зовнішнім виглядом бджілок, на яскравих прикладах довести, що бджілки — великі трудівниці; удосконалювати навички зв'язного мовлення; прищеплювати дітям бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

— Діти, сьогодні ми знову прийшли до фруктового саду. Давайте привітаємося: «Доброго ранку, яблунько! Доброго ранку, вишенько!» Давайте підійдемо ближче до яблуньки, станемо навколо неї. Що цікавого ви помітили? Почули?

Загадки

- Летить дід, сів на цвіт,
Волосинки розгортає,
Солоденького шукає. (Бджола)
- Летіла тетеря
Не вчора,
Тепера,
Упала в лободу,
Шукав — не знайду. (Бджола)
- Взимку спить, влітку бринить,
Понад води, понад сади літає,
Солодку росу із квітів збирає. (Бджола)
- Не мотор, а шумить,
Не пілот, а летить,
Не змія, а жалить. (Бджола)
- Коло вуха завірюха, а у вусі ярмарок. (Бджоли)
- У темній темниці сидять працівниці,
Не знають ні сну, ні постелечки.
В'язаночку в'яжуть, немов чарівниці, —
Ніде ні вузла, ні петелички. (Бджоли)

Бесіда

- Діти, ви бачите бджілок? Де вони сидять? (На квітах.)
- Чому вони сидять на квітах, а не на листочках? (Збирають з квітів нектар.)
- Як ви думаєте, а на що нектар перетвориться згодом? (Бджілки виготовлять із нього мед.)
- Чи бджілки перелітають з квітки на квітку тільки за нектаром? (Ще вони запилюють квіти, щоб утворилися плоди.)
- Роздивіться бджілку і скажіть, яка вона.

— Скільки у бджілки ніжок? (*Шість.*)

— Які вони? (*Волохаті.*)

— Що вона ними робить? (*Пилок збирає.*)

— Давайте придивимося, скільки оченят у бджілки? (*5 очей, щоб краще було орієнтуватися.*)

— Так, ми бачимо тільки два великих, інші три майже не помітні, допоміжні. Завдяки їм бджілки визначають час доби, знають, коли повертатися додому. Комахи розрізняють білий, жовтий, синій кольори. Орієнтуються за сонцем.

Давайте поспостерігаємо, як бджілка бере нектар. Вона пірнає у квіточку і набирає нектар своїм хоботком.

Бджілки дізнаються про місця, багаті на нектар, від бджілок-розвідниць, які відшукують медоносні рослини і повідомляють про них бджолину сім'ю: певними рухами свого тіла, схожими на танок, показують, куди летіти.

А ще бджілки носять у вулик пилок, складають його у чашечки, додаючи краплинку меду, щоб утворився так званий бджолиний хліб. Його називають пергою. Він дуже важливий для бджолиної сім'ї, як і водичка, яку бджілки теж несуть у вулик.

Маленькі бджілки знаходяться в вулику. Вони маленькі господині, прибирають і чистять гніздо. Згодом вони почнуть годувати личинок — маленьких дітей. А ще згодом, приблизно на 20-й день життя, вони теж полетять збирати нектар. І навіть старенькі бджілки працюють — носять водичку. Керує бджолиною сім'єю матка — велика бджола, яка займається тільки тим, що відкладає яйця. Її всі дуже поважають і оберігають.

Але виявляється, що і в бджолиній сім'ї є ледарі. Це трутні, які з'являються навесні, коли бджілки розмножуються, а наприкінці літа бджоли виганяють їх з вулика. Ось таке цікаве життя має сім'я бджілок!

Бджілка

Прилетіла бджілка, затремтіла гілка...

Довго чули поблизу:

— Дзу-дзу-дзу.

Бджола

Чепуруха золотенька

Встала з сонечком раненько.

Як роса з трави упала —

Всі квітки обцілувала,

А квітки їй за цілунки —

Солоденькі подарунки.

М. Козаченко

Прислів'я

- Одна бджола мало меду наносить.
- Де багато квіток, там і медок.
- Бджола мала — і та працює.
— Поясніть зміст прислів'їв.
— Яке прислів'я вам більш до душі?
— Яке вивчили напам'ять?

Сюжетно-рольова гра «Бджолина сім'я»

Обладнання: шапочки із зображенням бджілок, кошики, пластмасові чашечки тощо.

Хід гри

Спираючись на знання, які діти отримали після розповіді вихователя, вони беруть на себе певні ролі та обігрують життя вулика.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати з просуванням вперед.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати дрібне сміття на майданчику в пакети.

Рухлива гра «Квіти і бджілки»

Мета: вчити дітей діяти за сигналом, бігати по майданчику, не наштовхуючись одне на одного.

Хід гри

Хлопчики — квіти, дівчатка — бджілки. Всі розбігаються по майданчику. «Бджілки літають» навколо «квітів» — ж-ж-ж. За сигналом вихователя бджілки летять до вуликів, потім діти міняються ролями.

ТЕМА. Пахощі весняних квітів

Мета: поглиблювати знання дітей про весняні квіти, вчити їх розрізняти; розвивати пізнавальну активність дітей, викликати позитивні емоції щодо краси квітів, бажання доглядати за рослинами, робити щось корисне самому; виховувати бережливе ставлення до квітів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь. Діти, сьогодні ми з вами будемо говорити про красу людського життя, дарунок природи — квіти. На нас чекає

подорож на весняні луки. Пригадайте, які квіти дарує нам весна. Чи красиві вони? А інші пори року які квіти дарують нам? Я зараз розповім вам казку про те, як одного разу пори року зібралися та засперечалися: чиї ж квіти найкращі?

Казка про квіти

Якось зустрілися пори року і засперечалися, у кого найкрасивіші квіти. Весна притупнула своїм черевиком, і де сніг лежав — струмочки заспівали, зазеленіла трава, зацвіли проліски, конвалії, кульбаби, тюльпани...

— Мої квіти найкрасивіші, — говорить Весна.

— Ні, — сказало Літо. — Квіти у тебе і справді гарні, але мої кращі.

І змахнуло Літо капелюшком, у який було вплетено сонячні промінчики, розсипало навколо свої квіти. Розквітла цариця квітів — троянда, мак, а якщо помандрувати до ставка, то можна помилуватися білими лілеями.

Аж холодом повіяло, фарби літа посутеніли.

— Мої квіти не гірші, — так сказала Осінь.

І повела жовтогарячим рукавом. Тут розквітли хризантеми, жоржини.

А зима? Запорошила снігом і ліс, і луки, поля, дороги замела, дахи побілила. Тільки не боїться ні снігу, ні морозу зимовий сад, який росте на підвіконні. Це розквітла червоним, білим, рожевим кольором герань, а в теплиці зустрілися весна й осінь. І зима не перешкода для квітів. Вони радують нас своєю красою навіть взимку.

А тут настала черга Весни. Зацвіла під високим дубом конвалія — ніжна духмяна квітка, яка пов'язана з Богинею любові, яка лікує серце.

Так і до цього часу сперечаються пори року, у кого найкращі квіти.

Квіти — вічні супутники людини з самого дитинства і до кінця життя.

Бесіда

— Як ви вважаєте, чи потрібно сперечатися порам року?

— А зараз нам час вирушати в путь.

— Що це за куц нас зустрічає край дороги? Так, це бузок.

Розгляньмо будову куца.

— Чи є у нього стовбур?

— А які гілочки?

— Що є в куца під землею?

— Давайте вдихнемо аромат квітів. Якого кольору бувають квіти в бузку?

— Які вони за розміром?

Квіти бузка використовують у парфумерній промисловості. Листя широко використовують у фармації для виготовлення лікарських засобів.

— Чому люди часто саджають кущики бузку?

— Чи можна ламати квіти бузку з гілочками?

Ось, малята, ми вже і на луках. Нас зустрічає м'яка смарагдова травичка і, звичайно, квіти.

Загадка

Я раненько прокидаюсь,
Вам про весну сповіщаю.
Від землі — низенько,
Голівка жовтенька.
Спершу листя я не маю,
Як відквітну — викидаю.
Дуже сонце полюбляю.
Коли ж сонечка немає,
Я очиці закриваю. (*Мати-й-мачуха*)

— Про яку квітку ця загадка?

Розгляньмо квітку мати-й-мачухи.

— Якого вона кольору, якою є її будова?

— Яка частина рослини в ґрунті? (*Корінь*.)

— Яке значення має корінь?

— Чи є листячко на стеблі?

Після відцвітання квіток мати-й-мачухи з'являються листочки. Одна сторона листочка покрита сіреним пушком — це, за народним повір'ям, — мати: лагідна, ніжна, добра. Вона має теплі долоні. А друга сторона листочка гладенька, на дотик холодна. За народним повір'ям, це мачуха — не рідна мати.

Квітка має лікарське призначення: листочки заварюють і п'ють у разі застуди від кашлю.

Бесіда

— Коли з'явиться листячко?

— Чим корисна рослина для людини?

— Чому рослина має таку назву?

— Чому слід оберігати мати-й-мачуху?

Ходімо далі, діти. Погляньте, що це за сині зірочки видно поміж травою?

Загадка

На просторі поля золотого
Сині зірочки тремтять.
Мов шматочки неба голубого,
Виграють, виблискують, горять. (*Волошки*)

- Про які квіти загадка?
- Якого вони кольору?
- На що схожі квіти волошки?
- Що у рослини є крім квітів?
- Де ростуть волошки?
- Чи можна їх рвати без потреби?

Волошки — квіти-обереги, а також лікарська рослина. Сухі квіти волошки запарюють окропом і п'ють відвар, коли болить шлунок. Можна і шкіру витирати, коли свербить, промивати очі, якщо закисають. Волошки ростуть скрізь. Дуже люблять вони дружити з хлібом, часто ростуть в житі, пшениці.

Бесіда

- Діти, які почуття у вас викликають квіти?
- Послухайте, що вони дуже хочуть вам сказати:

Ми б завжди були красиві,
І пахучі, і щасливі,
Якби в полі, в лісі, в лузі
Бачили нас тільки друзі.
Ті, які б нас не топтали,
Без потреби не зривали.

— Для чого потрібно берегти природу? Так, кожна квітка, травинка, деревце — це частина рідної землі. Недарма народна мудрість каже: «Нема ліпшої краси, ніж гаї та ліси».

Вихователь читає вірші про квіти.

- Звичайна собі мить. Звичайна хата з комином.
На росах і дощах настояний бузок.
Ося реальна мить вже завтра буде спомином,
А післязавтра — казкою казок.

Л. Костенко

- Цвітуть бузки, садок біліє
І тихо ронить пелюстки.
М. Рильський
- Весна прибрала землю у квіти-намистинки.
А пелюсток тендітних у цих квітів — рівно шість.
Одна з них, мов блакиті небесної частинка,
Ця мила, ніжна квітка — весни найперший гість.
Ось пролісок блакитний,

Його всі дуже люблять,
 А ще тюльпан, дзвіночок, нарцис і сон-трава.
 Цих посланців весняних радісно чекають,
 Бо з ними вся земля немов би ожива.

Творче завдання «Весняна квітка»

Діти складають описові розповіді про весняні квіти.

Дидактична гра «Буває — не буває»

Діти уважно стежать за словами вихователя. Якщо те, що він говорить, відповідає дійсності, кажуть: «Буває», якщо ні — «Не буває».

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям вспушити ґрунт під бузком.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч за сигналом вихователя.

Рухлива гра «У лісочку на горбочку»

Мета: вчити дітей ходити по колу, вміти ставати у велике та мале коло; розвивати слух, кмітливість.

Хід гри

У лісочку на горбочку
 Спить Маринка в холодочку.
 (Діти йдуть по колу.)
 Ми тихенько підійдемо,
 Сон Маринки збережемо.
 (Йдуть пліч-о-пліч всередину кола.)
 Маринко, прокидайся
 (промовляє дитина, призначена вихователем),
 У хоровод збирайся.
 (Дитина відгадує, хто покликав.)

Рухлива гра «Не замочи ніг»

Мета: розвивати уміння перестрибувати через предмети; утримувати рівновагу; розвивати спритність.

Хід гри

На майданчику нарисувати дві паралельні лінії на відстані 5–8 кроків одна від одної. Між ними болото. По болоту розкидані на відстані одного кроку камінці або кубики. Діти діляться на 3-4 групи. За умовним сигналом вихователя діти групами перескакують по камінцях. Виграє та група, в якій ніхто не замочив ніг,

тобто не оступився. Можна дати завдання перейти болото. Гра повторюється 3-4 рази.

ТЕМА. Друзі мурахи

Мета: формувати в дітей чітке знання про мурах, будову тіла, спосіб життя, живлення та пересування, пристосованість до природних умов існування, особливості поведінки, захисні функції, місце в природі; розвивати увагу, спостережливість, мислення, вміння робити висновки та підбивати підсумки, чітко висловлювати свої думки; виховувати дбайливе ставлення до природи, бажання спостерігати за всім живим у природі.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

— Малята, сьогодні ми з вами вирушимо в казку — Країну комах, де побачимо, як живуть комашки. А допоможе нам ось це чарівне скельце. Давайте скажемо слова: «Один, два, три, чотири, п'ять, в Країну комах ми будемо вирушати». Уважно придивіться навкруги: яких комах ви помічаєте?

— Чому ми не бачили їх узимку?

Загадка

Багато майстрів побудували хату без кутків. (*Мурахи.*)

— Давайте зараз розгорнемо травичку ось на цім горбочку і подивимося крізь наше чарівне скельце: що за життя тут кипить, кого ви бачите? Так, це мурашки. Давайте їх роздивимось: яку будову має тіло мурашки? Скільки ніжок? Що є на голівці у мурашки? (*Мурашки крім очей мають щелепи та вусики. Щелепами вони переносять різний вантаж, а вусиками спілкуються.*)

— Куди прямують мурашки? Що це? Так, це мурашник — дім, у якому живе надзвичайно працююча, дружна і, що там казати, велика мурашина сім'я. Свій дім мурахи будують самотужки,носять різний будівельний матеріал: палички, гілочки, шматочки листочків тощо. При цьому мурахи часто допомагають одне одному, бо їх ноша часто буває більшою за саму мурашу. Давайте трохи поспостерігаємо за роботою мурашок.

— Діти, мурахи, як і наші друзі бджілки, виконують у своїй родині певні ролі: є мурахи-«будівельники», які будують свої гнізда; є «охоронці», які охороняють гнізда, «няньки»; які доглядають і оберігають яйця. Ще в них є «королева», яка несе яйця.

— Крім того, що мурахи дуже працьовиті, вони приносять користь природі й людям — підрихлюють ґрунт і виробляють мурашину кислоту, яка є цінними ліками, використовуваними у медицині.

Там, де гнізда мурашині,
Пишні зарості шипшини
І кущі малини вищі,
Листя ягоди крупніші.
Зрозуміти це не важко —
Ґрунт поліпшують мурашки.

Дослід

— Чи знаєте ви, що мурахи дуже люблять солодкі та ароматні продукти? Я пропоную вам поставити маленьку тарілочку з малиновим варенням на невеликій відстані від мурашника і спостерігати, як мурашки будуть поводитися.

Творче завдання «Я мурашка»

Діти уявляють себе мурашками: збирають палички, гілочки, грудочки землі тощо і будують свій мурашник.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей бігати в колоні змійкою в різних напрямках, ніби мурашки.

Рухлива гра «Не залишайся на підлозі»

Мета: удосконалювати вміння дітей стрибати, лазити; розвивати увагу, швидке орієнтування у просторі, сигналах.

Хід гри

Діти стоять у різних кінцях кімнати, квач із позначкою — осторонь. По всьому майданчику розставлені різні підвищення (*лави, кубики, пеньки*). Вихователь каже: «Лови». Квач починає ловити тих дітей, які не встигли встати на будь-яке підвищення над землею.

ТЕМА. Подорож до водойми

Мета: формувати в дітей знання про рослини водойм (*біле латаття, частуха подорожникова, кушир*), навчати дітей розрізняти їх; ознайомлювати дітей з водяним павуком (*спосіб життя, користь*); виховувати у дітей бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Тихенько підійшовши до водойми, діти милуються її красою, розглядають все навкруги.

Бесіда

- Що ви бачите навколо?
- Хто живе у водоймі?
- Хто живе біля водойми?
- Яка водичка — тепла чи холодна?

Сонечко прогріває водичку, у теплій воді добре ростуть рослини, тварини. Є багато рослин, які можуть жити у воді.

Загадка

З води росте,
На воді сидить,
У воду дивиться. (*Біле латаття*)

Ось подивіться: на поверхні води плаває біле латаття. Воно має товсте повзуче кореневище. А його квітка є барометром: у хорошу погоду вона розкривається вранці о сьомій годині і закривається ввечері о 5–6 годині. Трапляється, що лілія розпускається ще близько 9 години. Це означає, що у другій половині дня можливий дощ, а якщо квітка зовсім не виходить на поверхню води — краще в дорогу не вирушати: або буде затяжний дощ, або настане похолодання.

Латаття

На блакитних заплавах широких
Жовті глечики рясно цвітуть...
Молоко із тих глечиків жовтих
Вранці окуні нахильці п'ють.

В. Лучук

- Чим особлива ця рослина?
- Чи можна рвати ці квіти?
- Чим вас зачаровує лілія?

Вихователь читає казку В. О. Сухомлинського.

Де ночує водяна лілія

Росте на ставу біла квітка — водяна лілія. Росте у воді. Радісно розкриває свої пелюсточки до сонця. Сідає на білу квітку метелик. Хочє переночувати, бо вже вечір наближається. Раптом квітка йому каже:

- Лети, метелику, бо я лягаю на ніч спати під водою.
- Чому? — здивувався метелик.
- Бо у мене під водою м'яка постіль.

Склала біла лілія пелюсточки й тихо пішла спочити під воду. А метелик полетів на берег.

Ось на березі росте частуха подорожникова. Ця рослина може жити і в воді, і на суші. Квіти дрібненькі, біло-рожеві, зібрані у пірамідальну волоть.

На які листки схожі листки частухи? *(Діти встановлюють подібність подорожника з частухою.)* А отже, і назва рослини така. Надводна частина отруйна, а кореневища їстівні.

У водоймі є рослини, що все життя проводять під водою. Це кушир. Росте кушир у ставках і річках з повільною течією, у такій воді плавають довгі вузькі стеблі, оточені вузькими листками. Коріння у куширу немає, а воду й поживні речовини він висмоктує стеблом і листками. Він добре очищує воду у водоймах. Його ніжною зеленню живляться риби й водоплавні птахи.

— Ось подивіться, діти, на павутину. Що це? *(Сітка павука.)*

— Чому вона у воді, як ви гадаєте? *(Мабуть, є і водяні павуки.)*

— А ось і сам павучок.

— Як ви думаєте, скільки очей у водяного павучка? *(Вісім очей: четверо передніх — підківкою вперед, четверо задніх — підківкою назад).*

— Якого кольору тіло у павучка? *(Тіло сіре, невеличке, циліндричне.)*

— Які ніжки? *(Короткі, а на передніх ніжках є кігтики.)*

— Як ви думаєте, чим живляться водяні павуки? *(Полюють на дрібних комах, як і земні павуки.)*

— Для чого потрібна павучкові сітка у воді? *(Для харчування, щоб зловити здобич.)* Тільки-но якась мушка заплутається в сітці — павук вже тут, кидається на неї і вприскує в її тіло отруту. Може обплутати павутиною.

Дослід

Вихователь пропонує дітям:

1) Визначити, де тепліша вода, в самій водоймі, чи в ямці, яка утворилася біля неї. Чому?

2) Набрати воду в жменьку і понюхати. Чим пахне вода? Чи схожий її запах на запах води, яку ми п'ємо? Що обумовлює такий запах?

3) Дослідити, де більш вологий ґрунт: біля самого берега, чи трішки поодаль. Чому?

Словникова робота

Мета: закріплювати назви рослин, спонукати дітей до активного мовлення, тим самим вводити нові слова в активний словник.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати навички дітей шикуватися в пари, бігати парами.

Рухлива гра «Знайди собі пару»

Мета: вчити дітей ходити парами, бігати врозтіч; розвивати увагу, пам'ять, уміння підпорядковувати рухи рухам своєї пари та інших дітей.

Хід гри

Діти стають у пари, за умовним сигналом (*удари в бубон*) діти розбігаються по всьому майданчику. За другим сигналом (*два удари в бубон*) або на слова: «Знайди собі пару!» — діти стають у пари і йдуть по майданчику.

Рухлива гра «Жаби і журавлі»

Мета: вчити дітей стрибати на обох ногах, бігати з ловінням, розвивати увагу, швидке орієнтування, спритність, кмітливність.

Хід гри

Дітей поділити на дві рівні групи — жабки і журавлі.

На слова:

Жабки-квакушки по бережку гуляють,
Різних комариків, мошок збирають.

Стрибають на обох ногах, плескають руками над головою.

А журавлі, як кораблі,
У небі синьому літають,
І сірі, і білі,
І з довгими носами —
Здобич собі на сніданок шукають.

Літають по майданчику, махають руками.

Жабки-квакушки,
Якщо хочете жити, у болото швидко ховайтесь,
Під каміння добре закривайтесь.

Журавлі доганяють жаб. Повторюючи гру міняються місцями.

ТЕМА. Чарівні метелики

Мета: поглиблювати знання дітей про метеликів, ознайомлювати дітей зі змінами у поведінці комах навесні, розвивати інтерес до особливостей життя та поведінки метеликів; розвивати допитливість, спостережливість, зв'язне

мовлення; виховувати любов та бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

На дорозі лежить квітка —
Пелюстки згортає.
Я хотів її підняти,
А вона літає. (*Метелик*)

Вихователь. Діти, давайте знайдемо метелика. Подивіться уважно довкола. А ось і він, поволі виліз з того боку, де сонце, де кора на дереві нагрілася. Яскравий день, свіже повітря задурманило йому голову, й метелик на якусь мить завмер. А тепер полетів на наш квітник. Метелик гарний. Природа щедра на барви. Це метелик білан. Розгляньмо його.

Бесіда

- Що в нього є?
- Якого розміру крила?
- Якого вони кольору?
- Що в нього є на крильцях?
- Якого кольору жилки?
- Чому метелика називають «білан жилкуватий»?
- Яку користь чи шкоду він приносить?
- Чи можна метелика на два-три дні залишити в куточку природи?
- Чим харчується метелик?

Метелик

Діти бігають, стрибають,
Далі весело гукають:
— Ах, метелик! Подивіться!
Ось він, ось він метушиться!
Та який же гарний, гожий!
Наче квітка прехороший.

Олена Пчілка

Метелик

Я біжу, біжу по гаю,
Я метелика спіймаю.
А метелик не схотів —
Геть від мене полетів.
Сів метелик на травичку,
Може, думав, не помічу?
Блиснув — крилечка ясні

Зразу видно вдалині.
 Сів метелик на листочок —
 Може, там сховатись хоче?
 Блиснуть крилечка рябі —
 Не сховатися тобі!
 Полетів він на лужок,
 Заховався між квіток.
 Я іду, іду, іду —
 І метелика не знайду.

Н. Забіла

Метелики — це мов би квіти,
 Що відірвались від рослин,
 Бо краще них нема на світі
 Таких літаючих перлин.
 Крилатою райдугою нас називають,
 Бо різнокольоровий одяг маємо.
 Метеликами всі милуються,
 Розглядають нас і дивуються.
 Метелик і красень, і трудівник,
 Бо до роботи всякої звик.
 Живить птахів і пилок переносить,
 Справу в природі корисну він робить.

Вихователь демонструє дітям фотознімки метеликів.

- **Капусниця** — крильця ніжно-білі, з жовтуватим відтінком та чотирма симетрично розташованими чорними цятками.
- **Лимонниця** — крильця яскраво-жовті, як лимон, із чотирма малопомітними червоними цяточками.
- **Кропив'янка** — крильця коричнево-шоколадні із жовто-чорними плямочками і темно-оксамитовою оторочкою.
- **Павиче око** — крильця яскраво-коричнево-червоні з чотирма синьо-блакитними плямами та жовтими обводами, нагадують павичевий хвіст.
- **Адмірал** — крильця темні, як ніч, з яскравими жовтогарячими смужками. Схожі на адміральські лампаси. По краях — невеличкі білі «погончики».

Творче завдання «Фотографія на пам'ять»

Вихователь пропонує дітям розглянути фото метелика і якнай-докладніше і найцікавіше розповісти про нього.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати на обох ногах через лінію вперед, назад.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям поливати квіти в квітнику.

Рухлива гра «Зайчата й ведмідь»

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати на обох ногах з просуванням уперед, бігати з вивертанням; вчити виконувати вправи на зміцнення м'язів спини і живота; розвивати швидку реакцію на сигнал, кмітливість.

Хід гри

«Зайчики» ховаються (*присідають*) за лавою. Вихователь з іграшковим ведмедем обходить майданчик і вдає, що шукає зайчат. Промовляє:

Не знайшов ніде зайчат,
Тож піду тепер назад.

«Зайчата» піднімаються, виглядають з-за лави і починають стрибати біля лави. На слова:

Подивлюся ще раз,
Чи не видно зайчат —

Зайці швидко присідають.

Не знайшов ніде зайчат,
Тож піду голодний спать.

Діти танцюють, стрибають.

«Ведмідь» прокинувся, діти повертаються на свої місця.

Рухлива гра «Метелики»

Мета: вчити дітей бігати врозтіч, по прямій; розвивати увагу, кмітливість, орієнтування в просторі.

Хід гри

Діти сидять на стільчиках з однієї сторони майданчика — метелики. Одна дитина із сачком у руках. На слова:

На зеленому лужку
Метелики літають,
З квітки пурхають на квітку,
Начебто стрибають!

Діти бігають, відводячи руки в сторони.

На слова:

Вийшла Таня на лужок,
В неї в рученьках сачок...
Тож, метелики, тікайте,
Геть із луку відлітайте.

Дитина із сачком ловить дітей, які бігають по всій кімнаті.

ЛІТНІ ПРОГУЛЯНКИ

Планування прогулянок

№ з / п	Тема
Червень	
1	Завітаємо до неживої природи
2	Прогулянка лісом
3	Подорож на луки
4	Красуня берізка
5	Раз краплинка, два краплинка
6	Пісок-чарівничок
Липень	
1	Подорож до неживої природи
2	Вітерець-пустунець
3	У гості до липки
4	Прогулянка до водоймища
5	Метелик — краса природи
6	В гості до тополі
7	Трава-мурава
Серпень	
1	На гостинах у серпня
2	Прикраса майданчика
3	Комашечки-букашечки
4	Проїжджа частина дороги
5	Ромашка лікарська
6	Ой ти пташечко маленька
7	Квітка сонця

ЧЕРВЕНЬ .....

ТЕМА. Завітаємо до неживої природи

Мета: формувати в дітей уявлення про перші ознаки літа в стані неживої природи; з'ясувати лексичне значення слова «червень»; розвивати спостережливість; виховувати естетичні почуття.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Як настав цей літній місяць,
Все росте у нас навколо.
Ягідки почервоніли,
Спіє в полі щедрий колос. (*Червень*)

Вірш

В золотій хустинці
Дорогі гостинці
Червень нам приніс.
Гляньте, як суниці
В лісі у травиці
Розсипає скрізь!

М. Познанська

Бесіда

- Про який літній місяць йдеться у віршику?
- Які зміни відбулися в стані неживої природи?
- Якого кольору небо?
- Чи є хмари на ньому? Які вони? На що схожі?
- Де знаходиться сонце відносно найвищого дерева?
- Де воно знаходилося місяць тому?
- Яка пора року розпочалася?
- Чим вона вам подобається?
- Якими словами можна описати червень?
- Чому в народі кажуть: «Червень — рум'янець року», «У червні жити весело: квіти цвітуть, солов'ї співають»?

Дидактична гра «Живе-неживе»

Мета: розрізнити живу і неживу природу.

Хід гри

Вихователь називає слова. Якщо вони належать до живої природи — діти стоять, а якщо до неживої — присідають.

Рухлива гра «Маленькі ведмежата»**Матеріал:** м'яч у сітці, кеглі.**Хід гри**

М'яч, який знаходиться у сітці, прикріпити до дерева або до штучної перекладини на довгій мотузці так, щоб під ним було достатньо місця для гри. На землі під м'ячем поставити кеглі. «Ведмежата» (*ditu*) відштовхують м'яч і намагаються зібрати кеглі раніше, ніж м'яч повернеться на місце.

Рухлива гра «Чия ланка швидше збереться»**Мета:** закріплювати вміння дітей ходити колоною, парою, бігати врозтіч; розвивати швидкість, пам'ять, організованість.**Хід гри**

Діти стають у дві колони проти вихователя, за умовним сигналом вони ходять колонами одне за одним або перешиковуються в пари і ходять парами. Потім розбігаються по всьому майданчику. На слово вихователя: «Стій!» — всі зупиняються і заплющують очі. Вихователь відходить на інше місце і каже: «Раз, два, три — швидко вишукайтесь у колони біля мене». Вихователь відмічає, чия ланка швидше зібралася.

Індивідуальна робота**Мета:** закріплювати уміння дітей називати перший та останній звуки в словах.**Творче завдання «Весела казочка»**

Вихователь пропонує дітям придумати казку про неживу природу (*індивідуально, підгрупами, всією групою за вибором вихователя*).

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям засипати лопатками в пісочницю розсипаний пісок.

Сюжетно-рольові гри «Сім'я» і «Дитячий садочок»**Ролі:** батьки, діти, вихователь, няня.**Мета:** вчити дітей грати дружно, за сюжетом, самостійно розподіляти ролі, вміло закінчувати гру.**ТЕМА. Прогулянка до лісу****Мета:** ознайомлювати дітей з рослинами та мешканцями лісу; формувати уявлення про життя комах; активізувати словниковий запас; виховувати любов до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірш.

Ми садили ліс у полі —
І дубочки, і тополі,
І осику, і ліщину,
І червону горобину.

М. Стельмах

Бесіда

Ми прийшли до лісу. Подивіться навколо.

— Які рослини вам відомі?

— Назвіть дерева, які нас оточують.

— Який вид лісу: хвойний, листяний чи мішаний? Чому ви так вирішили?

— Чому ліс називають багатопверховим будинком?

— Чи любите ви збирати гриби?

— Які гриби можна збирати?

— Чому не можна збирати незнайомі гриби?

— Яких комах ви побачили в лісі?

— Які правила поведінки в лісі ви знаєте?

Дидактична вправа «Розвідники»

Мета: розвивати вміння знаходити дерева, кущі, квіти, трави, комах за завданням вихователя.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям підбігти до дерева, куща, квітки чи рослини, яку він називає.

Рухлива гра «У ведмежому бору»

Мета: розвивати вміння бігати врозтіч, не штовхаючись, не падаючи.

Хід гри

Діти обирають «ведмедя», який сідає на стілець і вдає, що спить.

Діти йдуть і промовляють слова:

У ведмежому бору
Гриби, ягідки беру,
А ведмідь не спить
І на нас ричить.

На останні слова «ведмідь» прокидається, ловить дітей. Кого спіймає, той стає «ведмедем».

Рухлива гра «У лісочку, на горбочку»

Мета: розвивати вміння впізнавати дітей за голоском.

Хід гри

За допомогою лічилки діти обирають «Катрусю», вона сідає в коло, запліщує очі, начебто спить. Діти йдуть по колу і промовляють:

У лісочку, на горбочку,
Спить Катруся в холодочку.
Ми тихенько підійдемо,
Сон Катрусі збережемо.

Діти зупиняються. Вихователь непомітно вказує на дитину, яка буде будити Катрусю. Дитина змінює голос і промовляє:

Катруся, прокидайся,
У хоровод збирайся.

«Катруся» відгадує, хто її покликав.

Якщо відгадала — міняються місцями. Якщо ні — залишається «Катрусею».

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей метати шишки лівою і правою рукою вдалечінь.

Творче завдання «Лісові дарунки»

Діти викладають на землі візерунки із шишок, гілочок, листочків, соснових голок тощо і розповідають про них.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати лісові рослини для гербарію.

Сюжетно-рольова гра «Сім'я на відпочинку в лісі»

Мета: закріплювати знання дітей про правила поведінки на природі.

ТЕМА. Подорож на луки

Мета: ознайомлювати дітей з рослинами, які ростуть на луках, з комахами, показати красу цвітіння злаків і різнотрав'я; поширювати уявлення про господарське значення луків; виховувати любов до рідного краю.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь з дітьми подорожує на луки.

Літо

Розквітають в луках квіти,
Зеленіють в лісі віти.

Все зелене, молоде...
За весною літо йде.

Н. Забіла

Бесіда

- Які рослини ви знаєте?
- Які квіти впізнали?
- Яких комах побачили?
- Де живуть комахи?
- Чому не можна їх ловити, топтати?
- Які квіти виділяються на фоні зеленої трави?
- Яка трава на дотик?
- Яких правил поведінки потрібно дотримуватися на луках?
- Яке господарське значення мають трави?
- Чому в народі кажуть: «У червні жити весело: квіти цвітуть, солов'ї співають»?

Народна прикмета

Над луками вранці пелена туману — дощу не бути.

Дидактична гра «Впізнай за описом»

Мета: розвивати вміння дітей впізнавати за описом квіти, комах та називати їх.

Хід гри

Вихователь описує квітку чи комаху, діти повинні назвати і знайти її.

Дидактична гра «Хто літає, повзає?»

Мета: поширювати знання дітей про те, як пристосовані комахи до життя в природі.

Хід гри

Вихователь називає комах, а діти рухами показують їх рухи: якщо літає — махають руками, якщо повзає — присідають.

Рухлива гра «На зеленому лужку»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч, розвивати вміння орієнтуватися в природі.

Хід гри

Діти сидять на лужку з однієї сторони — це метелики. Одна дитина з сачком у руках.

Вихователь говорить:

На зеленому лужку
Метелики літають...

З квітки пурхають на квітку,
Начебто стрибають!

Діти з вихователем бігають, відводючи руки в сторони.

Це метелики літають,
Крильцями розмахують.

На слова:

Вийшла Таня на лужок,
В неї в рученьках сачок...
Тож, метелики, тікайте,
Геть із лугу відлітайте. —

Дитина із сачком у руках починає ловити дітей «метеликів».

Рухлива гра «Ведмідь і бджоли»

Мета: розвивати спритність.

Хід гри

Дітей поділити на дві нерівні групи: менша група — «ведмеді», решта — «бджоли». Бджоли знаходяться неподалік від парканчика перед натягнутим шнуром — «вуликом», частина «бджіл» вилазить на парканчик. На відстані 3–5 метрів від парканчика накреслено «ліс».

Бджоли вулик залишають,
В луг квітучий поспішають.

«Бджоли» злязять з «парканчика», інші підлазять під шнур.

Полетіли по медок,
Полетіли до квіток.

«Бджоли» летять на луки.

Вихователь далі промовляє:

А ведмеді у садок,
У вулик лізуть по медок.

Діти «ведмеді» йдуть до вулика і вилазять на парканчик.

На слова вихователя: «Бджілки» — «ведмеді» поспішають до свого барлогу. А бджілки із дзчижчанням повертаються. Одна група «бджілок», що були на парканчику, відганяє «ведмедів», а друга вилазить на парканчик. Гра закінчується тоді, коли всі діти побувають на парканчику.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей в лічбі рослин чи предметів у межах 10.

Творче завдання «Казка про квітку і бджілку»

Діти складають казку про квітку і бджілку.

Трудова діяльність

Збирання різних видів квітів та трав для гербарію.

Сюжетно-рольова гра «Родина на відпочинку»

Мета: закріплювати правила поведінки на природі.

ТЕМА. Красуня берізка

Мета: ознайомлювати дітей з особливостями берези; розвивати уміння давати порівняльну характеристику берізки з іншими деревами майданчика; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Сукня злато-зелененька,
Гнучкі, ніжні віти,
Кора біла, стан тоненький.
Як я звуся, діти? (*Береза*)

Вихователь читає вірш.

Берізка

Як прийшла до нас уквітчана
Весна,
Посадила я берізку
Край вікна.
Почала берізку
Поливати,
Пісеньку веселу
Їй співати.
— Ти рости, моя берізонько,
Рости,
Буйним листям всім на радість
Шелести.

Грицько Бойко

Спостереження за берізкою.

- Береза — це дерево чи кущ?
- Доведіть, що це дерево.
- Що є у берізки?
- Яка особливість берізки?
- Чим вона схожа на інші дерева майданчика?
- Чим відрізняється?
- Чому березу називають кучерявою?

Бесіда

- Про що шелестить листя молодій березі?
- Чи бачили ви, як плаче береза?
- Чи подобається вам березовий сік?
- Яка користь від берези?
- Як би ви вчинили, побачивши поранене деревце?

Дидактична гра «Хто більше скаже компліментів берізі»

Мета: продовжувати вчити дітей добирати прикметники.

Хід гри

Діти стають навколо берези і по черзі кажуть компліменти деревцю.

Рухлива гра «Лучники»

Матеріал: кільця різного діаметру (з проволочи або шин, або спортивні обручі).

Хід гри

Кільця кріпляться на деревах або на турніках. Діти збирають гілочки, а потім по черзі намагаються влучити ними у всі кільця. Виграє той, хто більше влучить.

Рухлива гра «Мишоловка»

Мета: продовжувати вчити дітей ходити і швидко бігати по колу; розвивати спритність.

Хід гри

Діти поділені на дві групи. Одна група утворює коло — «мишоловку», інша група зображує мишей і розміщується поза колом. Діти, які зображують мишоловку, беруться за руки і починають ходити по колу, промовляючи слова:

Як ці миші надоїли,
 Розвелось багато їх.
 Все погризли, все поїли,
 Як би виловити їх?
 Бережіться, мишенята,
 Доберемось ми до вас.
 Мишоловку ми поставим,
 Переловим усіх вас.

На останні слова діти зупиняються і піднімають зчеплені руки вгору. А «миші» починають швидко перебігати через середину кола.

На сигнал вихователя: «Хлоп» — діти опускають руки, і мишоловка закривається. Тих дітей, які не встигли вибігти з кола,

вважають спійманими мишами, вони виходять з гри. Гру починають знову, доки не переловлять всіх мишей. Потім діти міняються місцями.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у стрибках на двох ногах, просуваючись вперед.

Творче завдання «Склади візерунок з листочків»

Діти на землі викладають візерунки та розповідають про них.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити березу.

ТЕМА. Раз краплинка, два краплинка

Мета: поширювати знання дітей про значення води для рослин, тварин, людей; кругообіг води в природі; розвивати допитливість.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Накликання дощу

Небо, небонько, мерщій
Посилай до нас дощі!
Не сам, дощику, ходи,
Інших дощиків веди!
Не йди, дощику, де косять,
Іди, дощику, де просять!
Не йди, дощику, де жнуть,
Іди, дощику, де ждуть!

О. Орач

Спостереження за дощем

- Звідки береться дощик?
- Куди падають краплі?
- Хто любить дощик? Чому?
- Який дощик влітку?
- Кому дощ допомагає?
- Чи любите ви гуляти під дощем?
- Чи може одна маленька краплинка напоїти кого-небудь?
- Як ви думаєте, скільки краплинок потрібно, щоб напоїти дерево?
- Що станеться на землі, якщо дощі зникнуть?
- Що залишається на асфальті після дощу?

— Яка вода в калюжах? (*Запропонувати доторкнутися долонькою води.*)

- Чому вода в калюжі влітку тепла?
- Чому калюжі через деякий час зникнуть?
- Як відбувається кругообіг води у природі?
- Яка поведінка птахів перед дощем?
- Які квіти попереджають, що буде дощ?

Дидактична вправа «Краплиночки ми маленькі»

Мета: закріплювати знання дітей про значення води.

Хід гри

Діти стоять у колі (*краплинки*). На слова вихователя: «Дощ іде» — діти бігають по майданчику, на слова: «Краплиночки, додому» — діти стають в коло і розповідають, кого вони напоїли чи куди потрапили (*річку, озеро, водопровід тощо*).

Рухлива гра «Сонечко і дощик»

Мета: закріплення умінь дітей бігати врозтіч; розвивати увагу, вміння виконувати рухи, дії разом з іншими дітьми.

Хід гри

Вихователь стоїть з парасолькою. На слова вихователя: «Сонечко!» — діти гуляють по майданчику, танцюють, стрибають, збирають квіточки. На слова вихователя: «Дощ іде!» — діти підбігають до вихователя під парасольку.

Рухлива гра «Не замочи ніг»

Мета: розвивати умінь перестрибувати через предмети; утримувати рівновагу; розвивати спритність.

Хід гри

На майданчику рисують дві паралельні лінії на відстані 5–8 кроків одна від одної. Між ними болото. По болоту розкидані на відстані одного кроку камінці або кубики. Діти діляться на 3–4 групи. За умовним сигналом вихователя діти групами перескакують по камінцях. Виграє та група, в якій ніхто не замочив ніг, тобто не оступився. Можна дати завдання перейти болото. Гра повторюється 3–4 рази.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання дітей про назви дерев майданчика.

Творче завдання

Вихователь пропонує дітям уявити, що маленька краплинка захотіла пограти з ними. Намалювати краплинку на піску, на землі паличкою, дати їй ім'я, назвати, у яку гру пограли б з нею.

Дослід

Налити воду в каструлю, накрити кришкою і поставити на сонці. Через якийсь час показати дітям, що кришка зі споду покрилася краплинками води. Пояснити, що майже так само нагріває сонце землю і вода на землі випаровується.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати сміття на майданчику (*napir, гілки*) і винести на смітник.

ТЕМА. Пісок-чарівничок

Мета: закріплювати з дітьми властивості піску; розвивати допитливість, бажання експериментувати; виховувати задоволення від ігор з піском.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Дуже люблять діти
З нього пасочки ліпити.
Дощ пішов, і він намок —
Так, звичайно, це... (*пісок*).

Бесіда

- Який пісок за кольором?
- Візьміть в руки пісок. З чого він складається?
- Які пісочні крупинки за розміром?
- Пісок ліпиться чи ні?
- Чому не ліпиться?
- У які ігри з піском ви любите грати?
- Чому піском не можна обсипатися?
- Нагадайте правила гри з піском.

Дослід

Запропонувати дітям набрати в пасочку сухого піску. Пісок ліпиться чи сиплется? Запропонувати поприскати пісок водою. А зараз він сиплется чи ліпиться? Що сталося з крупинками? Чому пісок не сиплется? Додайте більше води в пісок. Що сталося? Чому пісок перетворився на рідку кашицю? Чому він не ліпиться? Якими руками стають після дуже мокрого піску? Який висновок ви зробили для себе?

Висновок. Не треба додавати в пісок багато води для ігор.

Дидактична гра «Живе — неживе»

Мета: вчити дітей розрізняти живу і неживу природу.

Хід гри

Вихователь називає предмети живої і неживої природи. Діти плескають в долоні, якщо це жива природа, і присідають, якщо нежива.

Рухлива гра «По рівненській доріжці»

Мета: розвивати увагу, ритмічні рухи, вміння узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей.

Хід гри

Діти стоять з одного боку майданчика. Вихователь пропонує їм погуляти. Діти стають колоною і йдуть на прогулянку, промовляючи слова:

Рівненські в нас доріжки,
Рівненські в нас доріжки,
Раз, два, раз, два.
По горбочках, по горбочках.
По горбочках, по горбочках.
(Діти стрибають на обох ногах.)
В яму бух! (Присідають.)

На слова вихователя: «Вилізли з ями!» — діти проказують: «У-ух» — і випростовуються. Повторивши текст двічі, вихователь промовляє:

Рівненські в нас доріжки,
Рівненські в нас доріжки,
Втомились наші ніжки.

Діти йдуть повільним кроком.

А на слова: «Ось там дім — живемо ми в нім» — діти біжать на свої місця і відпочивають. Гра повторюється.

Рухлива гра «Курочка і горошини»

Мета: розвивати спритність, самостійність, вольові зусилля.

Хід гри

З дітей обирають двох курочок і 3–4 горошинки. Всі діти стають у коло, взявшись за руки. В 3–4 місцях діти тримають стрічки — це ворота. На умовний сигнал вихователя горошинки розбігаються в різні боки, вбігають у коло і вільно вибігають із нього. Курочки намагаються спіймати горошинки. Гра закінчується, коли всі горошинки переловлені. Гра повторюється з новими курочками й горошинками.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати на двох ногах, просуваючись уперед.

Творче завдання

Вихователь пропонує дітям полити пісок водою. Діти перетворюють пісочницю на чарівне місто, розповідають, що збудували, хто живе в чарівному місті.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям наносити відеречками в пісочницю свіжого піску.

Сюжетно-рольова гра «Дитячий садочок»

Ролі: вихователь, діти, няня, медсестра.

Мета: вчити самостійно розподіляти ролі за сюжетом гри: «Діти на прогулянці»

ЛИПЕНЬ .....**ТЕМА. Подорож до неживої природи**

Мета: поглиблювати знання дітей про зміни в стані неживої природи; з'ясувати лексичне значення слова «липень»; розвивати спостережливість; виховувати інтерес до літніх явищ.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Їде літо на коні,
Та й несе гарячі дні,
Зацвіли пахучі липи,
Як цей місяць зветься? (*Липень*)

Липень

Поглянь, як золотіють липи!
То цвіт рясніє на гіллі.
До нас прийшов смуглявий липень
В новім солом'янім брилі.
Це жито липневе у полі
Дало соломи на бриля...
Прив'яло листя на тополі.
Від спеки аж пашить земля!

А липень сипле й сипле стріли —
 Рожево-жовті промінці.
 Уже стоять жита доспілі
 І досягають пшениці.

М. Познанська

Бесіда

- Що несе липень людям?
- Де знаходиться сонце відносно найвищого дерева?
- Чому світило так високо піднялося?
- Якою є тривалість дня?
- Які зміни відбулися в неживій природі?
- Як ви вважаєте, звідки липень одержав своє ім'я?
- Які почуття викликає у вас другий місяць літа?
- Чому в народі кажуть: «Липень — вершина літа», «Липень медовий бджілок чарує»?

Дидактична гра «Живе — неживе»

Мета: продовжувати вчити дітей розрізняти живу та неживу природу, визначати ознаки, за якими вони розрізняються.

Хід гри

Вихователь називає предмети живої та неживої природи. Якщо предмети належать до живої природи, діти піднімають руки вгору, пояснюючи свою відповідь, до неживої природи — відвертаються, пояснюючи свою відповідь.

Рухлива гра «Горобці й кіт»

Мета: вправляти дітей в умінні стрибати на обох ногах через лінію вперед, назад, не повертаючись; бігати врозтіч з ловінням; розвивати уважність, спритність.

Хід гри

«Горобці» стоять за межею великого кола (діаметром 5–6 метрів). «Кіт» посередині кола вдає, ніби спить. «Горобці» перестрибують лінію кола і стрибають навколо «кота». На слова вихователя: «Кіт прокинувся!» — кіт ловить «горобчиків». Гра триває доти, поки «кіт» не зловить двох-трьох горобчиків. Тоді обирають нового «кота».

Індивідуальна робота

Мета: продовжувати вчити дітей кидати м'яч вгору з оплеском та ловити його.

Творче завдання «Дари неживої природи»

Вихователь пропонує дітям викласти візерунок з камінців, піску, мушлей тощо і розповісти про нього.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати сміття на майданчику.

ТЕМА. Вітерець-пустунець

Мета: поширювати знання дітей про вітер: як він утворюється, як дізнатися, чи є вітер надворі; пояснити дітям, що повітря існує навколо нас; розвивати допитливість.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Летить коник, басує,
Полям-долом пустує.
Ніхто його не спіймає
І ніхто не загнуждає. (*Вітер*)

Бесіда

- Про що ця загадка?
- А що таке вітер? Так, це, звичайно, рух повітря.
- А яке повітря зараз?
- Чи бачите ви його? Відчуваєте?
- Для чого потрібне повітря живим організмам? А людям?
- Які ви знаєте властивості повітря?
- Чи є вітер зараз? Як ви дізналися?
- Який він?
- Який вітер буває взимку?
- Чи буває у вітра настрій?
- Який настрій у нього зараз?
- Визначте напрям вітру за допомогою вітрячків, стрічок.

Мов червоні квіти,
Хмари в небі синім.
Отже, завтра, діти,
Буде вітер сильний.

Ігри з вітрячками і стрічками

Вихователь роздає дітям вітрячки та стрічки і пропонує пограти з ними.

Дидактична гра «Літає — не літає»

Мета: розвивати уважність дітей, вміння розрізняти, що може літати, а що ні.

Хід гри

Діти стоять у колі, вихователь називає предмети, які можуть літати і які не можуть. Якщо предмети можуть літати, діти кружляють. Якщо предмети не можуть літати, стоять спокійно.

Рухлива гра «Біжіть до мене»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати по прямій; розвивати швидкість, уміння рухатися, не заважаючи одне одному.

Хід гри

Діти сидять на лавах або стоять на одному боці майданчика, вихователь відходить від дітей і кличе: «Біжіть, біжіть до мене» — діти біжать, а вихователь зустрічає їх із простягнутими руками і каже: «Прибігли, а тепер ідіть назад» — діти ідуть на свої місця, сідають або стають. Гра повторюється двічі-тричі.

Рухлива гра «Не спізнюйся»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч; розвивати швидкість, спритність.

Хід гри

Дітей поділити на три групи. Кожна колона шикуються біля умовного місця. На слова вихователя: «Діти по майданчику гуляють, бігають стрибають» — діти розходяться по всьому майданчику, бігають урозтіч. За умовним сигналом: «На свої місця» — поспішають в колони проти визначеного їм місця. Виграє та колона, яка раніше вишикувалася.

Індивідуальна робота

Мета: продовжувати вчити дітей кидати м'яч об землю і ловити його обома руками.

Дослід

Вихователь набирає у склянку води (*бажано для всіх дітей*). Пропонує дітям кинути у склянку з водою камінці. Що утворилося навколо камінців? Що це за бульбашки? Це повітря.

Висновок. Повітря існує скрізь.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям підмести підлогу в павільйоні майданчика.

Сюжетно-рольова гра «Пілоти»

Мета: закріплювати знання дітей про повітряний транспорт; формувати вміння творчо розвивати сюжет гри.

Ролі: пасажери, пілоти, стюардеси.

ТЕМА. У гості до липки

Мета: ознайомлювати дітей з лікарськими властивостями липи; розширювати знання про користь липи для комах та людей; виховувати любов та бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь пропонує дітям підійти до липи.

Липень

— Липа, липа, зацвіла! —
Засурмила всім бджола.
— Гей, злітайтеся, подруги,
У гайок на край села!
Там уже не видно віт,
А лише пахучий цвіт.

Т. Коломісць

Бесіда

- Це дерево чи кущ?
- Доведіть, що це дерево.
- Запропонувати дітям глибоко вдихнути повітря.
- Що ви відчуваєте?
- Звідки цей приємний аромат?
- Якого кольору квітки липи?
- Хто обліпив квіти липи?
- Що п'ють бджілки з квіток липи?
- Що бджілки виробляють з липового солодкого соку?
- Липовий мед найсмачніший та найкорисніший.
- Яку користь приносить людям липа? А комашкам?
- Що лікують липовим чаєм?
- Чому не можна ламати квіти липи з гілками?

Дидактична вправа «Підбіжи до дерева, яке я назву»

Мета: закріплювати вміння дітей знаходити дерева майданчика за назвами.

Хід гри

Діти стоять у колі. Вихователь пропонує дітям знайти і підбігти до дерева, яке він називає.

Рухлива гра «Знайди свій будиночок»

Мета: продовжувати вчити дітей бігати врозтіч, швидко орієнтуватися в просторі.

Хід гри

Дітей поділити на дві групи і посадити на стільчики на протилежних кінцях майданчика. Це будиночки. На слова вихователя: «Діти по майданчику гуляють, ходять бігають» — діти розходяться по майданчику, ходять і бігають, хто куди хоче. Вихователь: «Гей, діти, не зівайте, як почуєте гудок — тікайте!» Дає сигнал: «У-у-у». Діти поспішають до будиночка і сідають на свої місця. Гра повторюється.

Рухлива гра «Карасі та щука»

Мета: продовжувати вчити дітей бігати з ловінням, присідати.

Хід гри

На протилежних кінцях майданчика накреслюють лініями дві затоки, де живуть карасі — відстань 10–12 кроків. Обирають «щуку», яка стає посередині майданчика-річки. «Карасі» стають у шеренгу на одному боці. На слова: «Раз, два, три» — перепливають на протилежний берег, щука їх ловить.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей ходити по колоді лівим і правим боком та прямо.

Творче завдання «Чарівне дерево»

Діти малюють паличкою на землі або крейдою на асфальті казкове незвичайне дерево.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити липу.

Сюжетно-рольова гра «Доньки та мами»

Мета: вчити дітей грати за сюжетом дружно, вміло закінчувати гру.

ТЕМА. Прогулянка до водоймища

Мета: ознайомлювати дітей з рослинами, які ростуть у водоймах (*елодея, ряска*), з мешканцями водойм (*жук-плавунець, жук-водолюб*), з тваринами, які живуть на водоймі (*слимаки, качки*), розповідати про їх пристосування до умов життя; виховувати любов до рідних місць.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Через луки край села
Не дорога пролягла,

А синенька стрічка.
Вона зветься... (річка).

Бесіда

— Яке повітря біля води?

Запропонувати дітям походити по піску, воді босими ніжками.

— Який пісок на березі?

— Яка вода?

— Що відбивається у воді?

— Що плаває біля берега?

— Хто любить їсти ряску?

— Яка рослина росте під водою? (Елодея.)

— Яке в неї стебло?

— Чи тримається воно прямо?

— Хто ще живе у воді?

Є народна прикмета: якщо на березі гучно кумкають жаби — незабаром почнеться дощ, якщо тихо і спокійно сидять у воді — дощу не буде.

Дидактична гра «Що плаває?»

Мета: розвивати вміння дітей називати предмети, тварин чи інші явища, які плавають.

Хід гри

Діти стоять у колі. Вихователь по черзі кидає м'ячик дітям, просить назвати, що плаває. Якщо дитині важко назвати, діти підказують.

Рухлива гра «Жабки»

Мета: продовжувати вчити дітей стрибати по колу; розвивати увагу, вміння слухати вихователя.

Хід гри

Дітей поділити на дві рівні групи — жабки і журавлі.

На слова:

Жабки-квакушки по березку гуляють,
Різних комариків, мошок збирають, —

стрибають на обох ногах, плескають руками над головою.

А журавлі, як кораблі,
У небі синьому літають,

І сірі, і білі,
І з довгими носами

Здобич собі на сніданок шукають. —

Діти літають по майданчику, махають руками.

Жабки-квакушки,
Якщо хочете жити, у болото швидко ховайтесь,
Під каміння добре закривайтесь. —

«Журавлі» наздоганяють жаб. Повторюючи гру, міняються місцями.

Рухлива гра «Вудочка»

Мета: продовжувати вчити дітей стрибати на обох ногах на місця через мотузку чи скакалку; розвивати координацію рухів.

Хід гри

Діти стають у коло, всередині кола одна дитина, яка тримає шнур — «вудочку». Діти підстрибують на місці так, щоб шнур не торкнувся ніг.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у порядковій лічбі в межах 10.

Дослід

Набрати у відерце води. З'ясувати, які предмети плавають, які ні. Перед тим як кинути у воду предмет, діти висловлюють свою думку, цей предмет буде плавати чи потоне. Чому одні предмети тримаються на воді, а інші тонуть?

Висновок. Деякі предмети легші за воду, тому вони плавають.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати на березі черепашки молюсків.

Сюжетно-рольова гра «Моряки»

Мета: виховувати сміливість і витривалість, вчити самостійно розподіляти ролі, грати дружно.

ТЕМА. Метелик — краса природи

Мета: формувати в дітей знання про спосіб життя і розмноження білана жилкуватого; розвивати спостережливість; виховувати бережливе ставлення до природи.

Хід уроку

Загадка

На капусті я вродився
І капустою живився,
На капусті я умер,

Та і знов ожив тепер.
Тільки вже не той я став,
Що в капусті плазував:
Не плазую, а літаю,
Бо прегарні крильця маю. (*Метелик*)

Бесіда

- Які комахи літають над квітами?
- Назвіть їх.
- Розгляньте метелика.
- Якого кольору в нього крила?
- Як він літає?
- Чому не можна брати метелика за крила?
- Як розмножується метелик?
- Чи можна знищувати метеликів?
- Чому не можна?

Дидактична гра «Впізнай комашку за описом»

Мета: закріплювати знання дітей про комах; розвивати вміння впізнавати їх за описом та називати.

Хід гри

Вихователь описує комаху, а діти повинні відгадати, що це за комашка.

Рухлива гра «Метелик»

Мета: продовжувати вчити дітей бігати врозтіч; розвивати орієнтування у просторі.

Хід гри

Діти сидять на стільчиках з одного боку майданчика — метелики. Одна дитина із сачком у руках.

На зеленому лужку
Метелики літають,
З квітки пурхають на квітку,
Начебто стрибають! —
Діти бігають відводячи руки в сторони.
Вийшла Таня на лужок,
В неї в рученьках сачок...
Тож, метелики, тікайте,
Геть із луку відлітайте. —

Дитина із сачком ловить дітей, які бігають по всій кімнаті.

Рухлива гра «Ведмідь і бджоли»

Мета: удосконалювати навички бігати врозтіч; розвивати спритність.

Хід гри

Дітей поділити на дві нерівні групи: менша група — «ведмеді», решта — «бджоли». «Бджоли» стоять неподалік від парканчика, перед натягнутим шнуром — «вуликом», решта «бджіл» вилазить на парканчик. На відстані 3–5 метрів від парканчика накреслено «ліс».

Бджоли вулик залишають,
В луг квітучий поспішають.

«Бджоли» злазять з «парканчика», інші підлазять під шнур.

Полетіли по медок,
Полетіли до квіток.

«Бджоли» летять на луки.

Вихователь промовляє:

А ведмеді у садок,
У вулик лізуть по медок.

«Ведмеді» йдуть до вулика і вилазять на парканчик.

На слова вихователя: «Бджілки» — «ведмеді» поспішають до свого барлога. А бджілки із дзижчанням повертають. Одна група «бджілок», які були на парканчику, відганяє «ведмедів», а друга вилазить на парканчик. Гра закінчується тоді, коли всі діти побувають на парканчику.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей підстрибувати до гілки дерева.

Творче завдання «Чарівний метелик»

Діти складають метелика з будь-якого матеріалу (*гілки, листочки, трава, камінці тощо*), дають ім'я своєму метелику.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити квіти у квітнику.

ТЕМА. В гості до тополі

Мета: поглиблювати знання дітей про тополь; розвивати спостережливість; виховувати любов та бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Дерево родини вербових із високим прямим стовбуром, глянцеуватими круглими із загостренням листками та квітками у вигляді повислих сережок, насіння — білий пух. (*Тополя*.)

Вихователь пропонує дітям підійти до тополі.

Бесіда

- Чим тополя відрізняється від інших дерев?
- Куди спрямовані її гілки?
- Якого розміру, форми, кольору листя?
- На що схоже насіння тополі?
- Що має пушинка? (*Насінину з чубчиків сріблястих волосків.*)
- Чому насінини літають?
- Хто живиться насінням тополі?
- Чи подобається вам тополя?
- Чим саме?

Ми садили ліс у полі —
І дубочки, і тополі,
І осику, і ліщину,
І червону горобину.

М. Стельмах

Дидактична гра «Підбіжи до дерева»

Мета: закріплювати вміння дітей знаходити дерева майданчика за описом та називати їх.

Хід гри

Вихователь, не називаючи дерева, описує його, а діти відгадують, що це за дерево, і підбігають до нього.

Рухлива гра «Прокоти м'яч у ворота»

Мета: вчити котити і ловити м'яч; розвивати окомір.

Хід гри

Діти сидять півколом, вихователь стає на відстані 1 м і котить м'яч кожному по черзі. Діти ловлять м'яч і котять його у ворота вихователіві.

Рухлива гра «Зроби фігуру»

Мета: закріплювати вміння дітей ходити, бігати по колу; розвивати рівновагу, творчість.

Хід гри

Діти стають у коло, одна дитина всередині. Діти ходять по колу (*праворуч, ліворуч, біжать*). Дитина, яка стоїть всередині кола, проголошує: «Сстій! Раз, два, три, чотири, п'ять — іду вибирати!» Діти зупиняються і зображують той чи інший рух. Дитина вибирає те, що найбільше сподобалося.

Індивідуальна робота

Мета: вчити дітей кидати м'яч у парах від грудей.

Творче завдання «Пухнастий візерунок»

Діти складають з пуху тополі візерунок, розповідають про нього.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям підмести доріжки майданчика.

ТЕМА. Трава-мурава

Мета: поглиблювати знання дітей про спориш; пояснювати особливості будови, використання спориша як лікарського засобу; виховувати бережливе ставлення до живої природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Марно спорити й гадати,
Цю рослину треба знати
І дорослим, і малятам:
Це топтун-трава, гусятник,
Також трава-мурава.
То чому ж бо ти мовчиш? —
Густий килим — то... (*спориш*).

Бесіда

- Яка рослина вкриває землю біля нашого майданчика?
- Що ви знаєте про спориш?
- Що дізналися із загадки?
- Із чого складається ця рослина? (*Корінь, стебло, листочки, квіти, плоди.*)
- Яку користь приносить рослина людям?
- Що лікує?
- Хто з тварин любить цю траву?
- На що схожий спориш?
- Як необхідно рвати рослину?

Дидактична гра «Назви лікарську рослину»

Мета: продовжувати вчити дітей називати рослини з лікарськими властивостями.

Хід гри

Вихователь роздає дітям картки із зображенням лікарських рослин, діти повинні назвати рослину та її лікарські властивості. Гру можна проводити в парах.

Рухлива гра «Пташка й пташенята»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч; розвивати вміння швидко орієнтуватися в просторі.

Хід гри

Вихователь — «пташка», діти — «пташенята», одна дитина — «кіт». Кіт сидить осторонь. Пташка з пташенятами бігає по кімнаті, дзьобають зернятка (*присідають, вдають, що клюють зерно*). Пташка перебігає в інше місце — пташенята за нею. На слова: «Кіт очі відкриває і пташенят наздоганяє!» — кіт нявчить і ловить пташенят. Пташенята тікають. Вихователь говорить: «Геть, кішко, не віддам тобі пташенят».

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей кидати м'яч знизу у парах.

Творче завдання «Казочка про травичку»

Діти складають казочку про траву-мураву.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям зібрати сміття на майданчику (*гілки, папір*) та винести на смітник.

Сюжетно-рольова гра «Зелена аптека»

Мета: формувати вміння творчо розвивати сюжет гри.

Ролі: фармацевт, хворі, лікар.

СЕРПЕНЬ .....**ТЕМА. На гостинах у серпня**

Мета: формувати в дітей знання про зміни в стані неживої природи; ознайомлювати з лексичним значенням слова «серпень»; розвивати спостережливість; виховувати інтерес до явищ неживої природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

У місяці спекотнім цім
Жарко дуже нам усім.
Хочеться в садок побігти,
Смакувати спілі фрукти.
Хто з вас, діти, відгадає,
Що за місяць нас вітає? (*Серпень*)

Бесіда

- Де знаходиться сонце відносно найвищого дерева?
- Чому воно опинилося нижче порівняно з липнем?
- Які зміни відбулися в температурі повітря?
- У стані неживої природи?
- Як називається останній місяць літа?
- Чому так говорять: «Серпень чудовий булки дарує»?
- Якими є дари серпня?
- Чи куштували ви дари серпня?

Серпень

Серпень вже іде дворами,
 Наділяє всіх дарами:
 Сипле зерно і плоди
 Добрим людям на труди,
 Щедро возить у комори
 І пшениці, й жита гори.
 І несе на стіл мені
 Груші й сливи наливні.

М. Познанська

Дидактична гра «Дари літа»

Мета: закріплювати знання дітей про те, що літо дарує людям.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям взяти картки із зображенням дарів літа та розповісти про ці дари.

Рухлива гра «Миші в коморі»

Мета: вправляти в умінні підлізати під шнур, ходити по прямій, бігати у різні сторони, виховувати сміливість, спритність.

Хід гри

На одному кінці майданчика за лінією сидять «миші», збоку — «кіт», на протилежному кінці — «комора». Кіт засинає, а миші в цей час переходять в комору і тихенько стукають пальцями по сидінню стільчика або лави. На слова: «Кіт!» — кіт навчить і ловить мишей, які тікають за накреслену лінію.

Рухлива гра «Цілься краще»

Мета: вчити дітей метати в ціль; розвивати окомір.

Хід гри

До двох стояків прив'язують три зв'язані великі обручі. Діти парами кидають м'яч одне одному через обручі. Якщо м'яч не попаде в обруч, сідають на свої місця. Виходить інша пара. Виграє та пара, яка влучила м'ячем у всі три обручі.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати через мотузки, покладені паралельно.

Творче завдання «Дари літа»

Діти викладають на землі дари літа з паличок, листя, трави, камінців, шишок тощо.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити квіти в квітнику.

ТЕМА. Прикраса майданчика

Мета: поглиблювати знання дітей про квіти в квітнику; називати, чим вони відрізняються від лугових; вчити розрізняти їх за зовнішніми ознаками, насінням; виховувати естетичні почуття, бережливе ставлення до квітів.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Вихователь читає вірші.

Я вечірньою порою
Полила квітник водою,
Щоб не в'янули гвоздики,
А росли собі великі.

В. Лучук

Вранці вийдеш — пахнуть квіти,
Тихо струшують росу...
Хто ростить пшеницю, жито —
Мама ж нам ростить красу.

М. Познанська

Бесіда

- Поясніть значення слів: «Мама ж нам ростить красу».
- Що прикрашає наш садочок, майданчик?
- Які квіти ви впізнали?
- Чим садові квіти відрізняються від лугових?
- Хто піклується про садові квіти?
- Як ми піклуємося про них?
- Хто піклується про лугові квіти? Чому ніхто?
- Які почуття викликають у вас квіти? Чому?
- Уявіть, що такої краси не стало б. Як у світі жилося б?
- Чому треба берегти квіти?
- Як їх оберігати?

Дидактична гра «Впізнай квітку за описом»

Мета: закріплювати знання дітей про садові квіти; вчити впізнавати за описом та називати їх.

Рухлива гра «Бджілки»

Мета: розвивати вміння швидко орієнтуватися, підлізати, бігати врозтіч.

Хід гри

«Бджілки» сидять у двох-трьох вуликах. Перед вуликами натягнутий шнур на висоті 40–50 см. Навколо майданчика квіти.

На слова вихователя: «Бджілки в поле захотіли, знялися й полетіли» — діти літають по майданчику.

На слова: «На квіточки всі присіли» — підлітають до квіток, присідають. «Знову полетіли» — бігають літають.

На слова: «Бджілки у вулики полетіли!» — повертаються на свої місця.

Рухлива гра «Чий вінок кращий»

Мета: розвивати вміння швидко орієнтуватися за умовним сигналом.

Хід гри

Дітей поділити на рівні групи. Кожна група стає в коло. На слова:

Візьмемось за руки,
Підемо на луки,
Там сплетемо віночок,
Станемо в таночок —

діти беруться за руки, йдуть по колу ліворуч, на останні слова зупиняються і піднімають руки догори.

Чий найкращий вінок,
Той і піде в танок.

Діти швидко опускають руки на плечі сусідам. Вихователь відзначає, яке коло виконало завдання швидше. Діти з цього кола танцюють, решта плескають.

Індивідуальна робота

Мета: закріплювати знання дітей про назви дерев, які ростуть на майданчику.

Творче завдання «Казкова квітка»

Діти малюють, викладають з природного матеріалу казкові квітки та придумують їм назву.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити з лієчок квіти в квітнику.

Сюжетно-рольова гра «Матуся вирощує квіти в саду»

Мета: вчити самостійно розподіляти ролі, творчо розвивати сюжет гри.

Ролі: мама, тато, бабуся, дідусь, діти, продавець квіткового магазину.

ТЕМА. Комашечки-букашечки

Мета: поглиблювати знання дітей про спосіб життя мурашок та сонечка; ознайомлювати зі способом живлення; виховувати дбайливе ставлення до комах.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадки**

- За лісом-королісом каша кипить. (*Мурашник*)
- Прилетіло сонечко
На мою долонечку,
Крильця червонькі,
Цяточки чорненькі,
По всіх пальчиках ходило,
З мізинчика полетіло. (*Сонечко*)

Спостереження за сонечком та мурашками. Взяти лупу, через лупу розглянути мурашок.

Бесіда

- Чи бачили ви коли-небудь мурашники?
  - Де їх найбільше?
  - Подивіться на мурашок. Які вони?
  - Що у них є?
  - Що робить шкіра мурашки?
  - Як живляться мурашки?
  - Яку користь вони приносять?
  - Як оберігати мурашок та їх мурашники?
- Розгляньте сонечко.
- Яке воно на зовнішній вигляд?
  - Чому його називають сонечком?
  - Чим живиться сонечко?
  - Яка користь від нього?
  - Для чого слід оберігати комах?

— Як ви це робите?

Дидактична гра «Повзає — літає»

Мета: закріплювати знання і називати комах, які літають та повзають.

Хід гри

Вихователь пропонує вибрати картки із зображенням комах; рухами показати, комахи повзають чи літають. Потім назвати їх.

Рухлива гра «Злови комара»

Мета: закріплювати вміння дітей стрибати на місці; розвивати вміння узгоджувати свої рухи із зоровим сигналом.

Хід гри

Діти стоять у колі на відстані витягнутих рук. Вихователь посередині кола тримає прутик з прив'язаним на шнурку (*довжиною 1 м*) картонним комаром. Вихователь підіймає комара над головами дітей і обводить прутиком навколо. Коли комар крутиться, діти підстрибують, намагаючись ушіймати.

Рухлива гра «Ведмідь і бджоли»

Мета: закріплювати уміння дітей лазити по парканчику, бігати врозтіч, розвивати спритність.

Хід гри

Дітей поділити на дві нерівні групи. Менша група — «ведмеді», решта — «бджоли». «Бджоли» знаходяться неподалік від парканчика перед натягнутим шнуром — «вуликом», решт «бджіл» вилазити на парканчик. На відстані 3–5 метрів від парканчика накреслено «ліс».

Бджоли вулик залишають,
В луг квітучий поспішають.

«Бджоли» злазять з «парканчика», інші підлазять під шнур.

Полетіли по медок,
Полетіли до квіток —

«бджоли» летять на луки.

Вихователь промовляє:

А ведмеді у садок,
У вулик лізуть по медок.

«Ведмеді» йдуть до вулика і вилазять на парканчик.

На слова вихователя: «Бджілки» — «ведмеді» поспішають до свого барлогу. А бджілки із дзижчанням повертаються. Одна група «бджілок», які були на парканчику, відганяє «ведмедів», а друга

вилазить на парканчик. Гра закінчується тоді, коли всі діти побувають на парканчику.

Індивідуальна робота

Мета: удосконалювати вміння ходити по лаві, переступаючи через предмети.

Творче завдання «Цікаві подорожі»

Діти придумують казочку про подорож мурашки або сонечка.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям засипати лопатками в пісочницю розсипаний пісок.

ТЕМА. Проїжджа частина дороги

Мета: закріплювати знання дітей про правила поведінки на вулиці, види транспорту, правила дорожнього руху; продовжувати роботу щодо попередження дитячого травматизму; розвивати увагу, виховувати дисциплінованість, культуру поведінки на вулиці.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадки

- Я не їм вівса, ні сіна,
Дайте випити бензину —
Всіх я коней обжену,
Куди хочеш, побіжу. (*Автомобіль*)
- Така я велика,
Що й кінця не маю;
Лежу собі тихо,
Нікого не займаю;
Тільки добрі люди
І день, і ніч топчуть груди. (*Дорога*)

Бесіда

- Яке наше місто — велике чи мале?
- Які види транспорту ви бачите на вулиці нашого міста?
- Як називається та частина вулиці, по якій рухається транспорт?
- Який рух у нашому місті? (*Двосторонній, односторонній.*)
- Як ви розумієте, що таке двосторонній рух?
- Хто такі пішоходи?
- Де повинні ходити пішоходи?

- Де пішоходам потрібно переходити вулицю?
- Які правила для пішоходів ви знаєте?
- Які сигнали світлофора ви знаєте?
- Що вони означають?
- Як перейти дорогу, де немає світлофора і пішохідної доріжки?

Три світла в світлофорі є,
І кожне з них наказ дає.
Червоне світло каже:
— Стій!
А жовте:
— Ще не можна!
Зелене каже:
— Їдь мерщій!
І слухається кожний.

С. Маршак

Дидактична вправа «Червоний, жовтий, зелений»

Мета: розвивати уважність дітей та вміння діяти за знаками світлофора.

Хід гри

Діти — пішоходи, вихователь — світлофор. Вихователь показує дітям знаки світлофора, а діти діють за ними.

Рухлива гра «Пташки й автомобіль»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати врозтіч, не наштовхуючись одне на одного; розвивати швидкість, вміння орієнтуватися в просторі.

Хід гри

«Пташки» сідають за накресленою лінією. На слова вихователя: «Ой, пташки прилетіли!» — «пташки» літають по всьому майданчику, хто куди хоче. На слова вихователя: «Пташки в гніздечка полетіли» або на гудок автомобіля — діти поспішають і сідають на свої місця.

Гра «Трактористи»

Мета: вправляти в умінні бігати четвірками, узгоджувати свої рухи з рухами товаришів та додержуватися порядку, розвивати увагу.

Хід гри

Дітей поділити на дві групи: одна група — «колгоспники-трактористи», друга — «трактори». Трактористи розташовуються

в різних місцях майданчик, в своїх будинках. Друга сторона майданчика «колгоспний двір», там місця для тракторів. Для кожного тракториста є трактор – дві паралельно покладені палиці завтовшки 1 м, а перед ними фанерний кружок — кермо. Одна пара дітей стає з одного боку палиць, друга — з іншого. На слова вихователя: «В поле їхати нам час, приготуйте трактори!» — трактористи поспішають до тракторів. «Трактори» піднімають палиці, утворюється чотирикутник, всередину якого входить тракторист і бере в руки кермо. На слово: «Рушаймо!» — трактори один за одним виїжджають у поле. На слова «Час додому!» — трактористи ставлять трактори на місця. Ролі змінюються.

Індивідуальна робота

Мета: розвивати навички дітей стрибати на одній та на двох ногах, просуваючись вперед.

Творче завдання «Транспорт планети Марс»

Діти малюють крейдою на асфальті транспорт, який буває на іншій планеті. Потім розповідають про нього.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям підмести доріжки на майданчику.

Сюжетно-рольова гра «Шофери»

Мета: закріплювати знання дітей про працю шофера; розвивати пізнавальний інтерес; формувати позитивні взаємини між дітьми.

Ролі: шофери, батьки, діти, кондуктор.

ТЕМА. Ромашка лікарська

Мета: поглиблювати знання дітей про ромашку лікарську; виховувати естетичні почуття, бережливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Росте ця лікувальна квітка
Опріч лісів, і ще в полях.
Малі й дорослі знають шлях,
Аби її здобути в літку.
Шовкові коси пломеніють,
Коли настоем їх помиють.

А що, скажіть, за квітка, дітки? (*Ромашка*)

Бесіда

- Про яку квітку ця загадка?
- Яке в ромашки стебло?
- Якої форми та кольору листя?
- Яка квітка?
- Якого кольору пелюстки?
- На що схожа серединка квітки?
- Чим зачаровує людей ромашка?
- Із чим її можна порівняти?
- Яку користь приносить людям ромашка лікарська?
- Як правильно збирати ромашку лікарську?

Де Оля, де ромашки
 В легенькі білій льолі
 Біжить до гаю Оля.
 — Куди ти? — кличе татко.
 Поснідай-но спочатку! —
 Та Олі не до кашки,
 Бо зацвіли ромашки,
 Пірнула Оля в квіти —
 І вже не розрізнити,
 І вже збагнути важко,
 Де Оля, де ромашки.

Г. Паламарчук

Дидактична гра «Опиши квітку»

Мета: розвивати вміння дітей описувати свою улюблену квітку.

Хід гри

Діти діляться на дві команди. Одна команда — квітки, друга — «комашки». За сигналом вихователя «комашки» підлітають до «квіток». Дитина-«квітка» описує себе, а дитина-«комашка» повинна відгадати, яке це квітка. Потім команди міняються місцями.

Рухлива гра «Передай м'яч»

Мета: розвивати вміння передавати і брати м'яч.

Хід гри

Діти стоять у колі, вихователь з ними. У вихователя великий м'яч, він підіймає його вгору, називає своє ім'я, передає м'яч дитині, називаючи її ім'я. Дитина, яка одержує м'яч, підіймає його догори, промовляючи своє ім'я та ім'я сусіда, якому передає м'яч.

Рухлива гра «Хто швидше»

Мета: закріплювати вміння дітей бігати по колу; розвивати швидкість бігу.

Хід гри

На одному боці майданчика чи кімнати на стільчиках сидять діти перед накресленою лінією. На лінію виходять трое-четверо дітей і стають проти стільців з прапорцями, що на протилежному боці майданчика. На шляху до прапорців стоять дуги. За сигналом: «Біжи!» — діти біжать до дуг, підлазять, продовжують бігти до прапорців, піднімають їх догори.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у називанні видів транспорту рідного міста.

Творче завдання «Раз ромашка, два ромашка»

Діти викладають з природного матеріалу або малюють на землі ромашку.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити квіти в квітнику.

Сюжетно-рольова гра «Магазин квітів»

Мета: закріплювати знання дітей про функціонування магазину квітів, вчити реалізовувати і розвивати сюжет гри; формувати навички культурної поведінки в суспільних місцях.

Ролі: продавці, покупці.

ТЕМА. Ой ти пташечко маленька

Мета: поглиблювати знання дітей про життя птахів та їх діточок влітку; розвивати спостережливість; виховувати дбайливе ставлення до природи.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ**Загадка**

Це пернаті гості сіли на помості,
Без сокири, без лопати
Поробили собі хати.
Весело співають, діточок чекають.
(Птахи, їх гнізда і пташенята.)

Бесіда

- Про кого загадка?
  - Як називаються пташенята горобців, шпаків, ластівок?
  - Які у них гнізда?
  - Де вони їх мостять?
  - Хто дбає про пташенят?
  - Хто вчить пташенят літати?
  - Чи можна пташенят брати з гнізда до рук?
  - Чому ні?
  - Що їдять птахи?
- Послухайте спів пташок.
- Чому радіють птахи?
  - Чому їх спів так заворожує людей?

Народна прикмета

Горобці купаються в піску — на вітер.

Дидактична гра «Упізнай пташку за співом»

Мета: вчити звуконаслідувати птахів та називати їх за співом.

Хід гри

Діти працюють у парах. Одна дитина — пташка. Вона звуконаслідує пташку, а інша дитина повинна відгадати, що це за пташка. Потім діти міняються місцями.

Рухлива гра «Пташка й пташенята»

Мета: закріплювати вміння учнів бігати врозтіч; розвивати швидкість, вміння орієнтуватись у просторі.

Хід гри

Вихователь — «пташка», діти — «пташенята», одна дитина — «кіт». Кіт сидить осторонь. Пташка з пташенятами бігає по кімнаті, дзьобають зернятка (*присідають, удають, що клюють зерно*). Пташка перебігає в інше місце — пташенята за нею. На слова: «Кіт очі відкриває і пташенят наздоганяє!» — кіт нявчить і ловить пташенят. Пташенята тікають. Вихователь говорить «Геть, кішко, не віддам тобі пташенят».

Гра «Переліт птахів»

Мета: розвивати швидкість орієнтування в просторі, спритність.

Хід гри

Вихователь домовляється з дітьми, що майданчик — це «море», парканчик — «пароплав», діти — «пташки». Перелітають через море, бігають у різних напрямках. На звук: «У-у-у», що означає

завивання бурі, пташки швидко рятуються від бурі (*вилазять на гімнастичну стінку*). Коли буря вщухне, пташки вилітають і знову бігають по майданчику.

Індивідуальна робота

Мета: вправляти дітей у лічбі предметів у межах 10.

Творче завдання «Нагодуємо пташок»

Діти придумують та викладають з природного матеріалу корм для птахів. Називають свою страву.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити дерева, які ростуть на майданчику.

ТЕМА. Квітка сонця

Мета: поглиблювати знання дітей про соняшник; з'ясувати особливості життя рослин, пов'язані з погодними умовами; розвивати допитливість, спостережливість; виховувати любов до природи, вміння милуватися нею.

ХІД ПРОГУЛЯНКИ

Загадка

Росте хлопчик гарнесенький
На городі в мене:
Чорні очі, жовті вії,
Капелюх зелений. (*Соняшник*)

Скоромовка

Бесіда

— Які ви знаєте рослини-барометри? (*Кропива, кульбаба, фіалка*.)

— Про яку рослину загадка?

Соняшник теж рослина-барометр.

Назвіть будову рослини.

— Чим вона приваблює?

— На що схожа голова соняшника?

— В який бік вона повернута?

— Звідки рослина одержала своє ім'я?

— Чим корисний соняшник?

— Хто любить смакувати соняшниковим насінням?

— Що виготовляють з насіння соняшника?

- Як поводиться квітка соняшника ввечері?
- А похмурої днини?
- Чому соняшник називають квіткою сонця?

Дидактична гра «Квіти й комахи»

Мета: закріплювати вміння дітей розповідати та описувати квіти.

Хід гри

Діти діляться на пари: одна пара — квіти, інші — комахи. «Квітка» розповідає комашці про себе. Потім «комашка» розповідає, чому саме її вибрала комашка.

Рухлива гра «Влуч у коло»

Мета: закріплювати вміння дітей кидати м'яч у горизонтальну ціль однією рукою; розвивати окомір.

Хід гри

Діти підходять до визначеної межі, накресленої на відстані 1–2 кроків від воріт (*дуг*). Дитина нахилиється, бере м'яч і котить його у ворота. Прокотивши м'яч 3–4 рази, повертається на своє місце. І так всі діти.

Індивідуальна робота

Мета: удосконалювати вміння дітей підлазити під дугу правим, лівим боком та прямо.

Творче завдання «Казка про Сонце та Соняшник»

Діти колективно придумують казку.

Трудова діяльність

Вихователь пропонує дітям полити квіти в квітнику та соняшник.

ХУДОЖНЄ СЛОВО

ВІРШІ

Вересень

Летять у теплий вирій
Останні журавлі,
Та навесні повернуться
До рідної землі
У наш озерний, сонячний,
У наш пшеничний край...
І я сказав журавлику:
— Мене ж не забувай!

М. Сингаївський

Осінь

Небеса прозорі,
Мов глибинь ріки.
Падають, як зорі,
З явора листки.
А над полем нитка
Дзвонить, як струна,
Зажурилась квітка —
Чує сніг вона.

Д. Павличко

Де стояло літо

Облітає листя,
Висохла трава.
Дивиться з ялиці
Заспана сова.
Лис послухав тишу,
Обійшов яроч,
Кинувся на мишу,
А спіймав листок.
Стежечка розмита
Повертає вбік.
Де стояло літо —
Виріс боровик.

Л. Талалай

Шла собі Осінь тиха...

Матінка Осінь полями іде,
 Тройко хлоп'яток з собою веде:
 Вересень, Жовтень старшенькі,
 А Листопад ще маленький.
 Вересень каже:
 — На полі, в гаю
 Я подарунки усім роздаю:
 Повні грибів мої жмені,
 Яблука маю в кишені.
 Жовтень говорить:
 — А я, погляди,
 В жовту одежу вдягаю сади,
 З мряки заслону розстелю,
 Сонце вкладу у постелю.
 А Листопад:
 — А я з тихим плачем
 Землю поллю безконечним дощем,
 Листя стрясу з деревини,
 Вистелю гори й долини.
 Матінка Осінь полями іде,
 Тройко синочків за руку веде.
 Дивляться діти з кімнати:
 — Час нам зиму зустрічати!

Р. Звадович

Листя

З листя золотого ми вінки сплітали,
 Листок до листочка гарно добирали:
 Липовеє — жовтеньке, з клена — червоненьке,
 З білої берези листячко кругленьке...

Н. Бурик

Білочка восени

На гіллячках, на тоненьких,
 Поки день ще не погас,
 Сироїжки та опеньки
 Білка сушить про запас.
 Так нашпилює охайно,
 Так їх тулить на сосні
 І міркує:
 — А нехай-но
 Ще побудуть тут мені!
 Поки дні іще хороші,
 Поки є іще тепло,
 А як випадуть пороші,
 Заберу їх у дупло.

Буде холодно надворі,
Сніг посиплеться з дубів,
Буде в мене у коморі
Ціла в'язочка грибів!
Але білочці не спиться.
Дятел тукає: тук-тук!
Щоб не вкрала їх лисиця
Або хитрий бурундук.

Л. Костенко

В ліс ходили

Вчора з школи дівтора
В ліс ходила пішки.
Хто опеньок назбирав,
Хто нарвав горішків.
Я ж усіх перехитрив, —
Хоч ходив потиху,
В кошик я зібрав грибів,
В пазуху — горіхів.
А в кишені я приніс
Двох жуків рогатих,
Хоч пошкрябав добре ніс,
Щоб їх упіймати!

К. Перелісна

Жовтень

Подивись: на видноколі
Мої змінилися ліси.
Хто це їх у жовтий колір
Так барвисто покрасив?
Ось край річки жовті клени
І берези золоті.
Ялинки лише зелені
Залишились в самоті.
І пишаються дерева
Золотим своїм вбранням:
— Це якийсь маляр, напевно,
догодити хоче нам.
А маляр цей — місяць жовтень,
У відерцях чарівних
Жовту фарбу розмішає
І розбризкає по них.

Н. Забіла

Жовтень

В жовтні сонце жовте гріє
Так, що все навкруг жовтіє.

Жовті квіти і листочки,
 Жовті діти й огірочки,
 Що достигли на насіння,
 Бо прийшла пора осіння.

Г. Черінь

Осіння казочка

Є на світі мама —
 Осінь золота.
 Трьох синочків має
 Славна мама та.
 Тих синочків знає
 Кожен, діти, з вас.
 Кожен їх згадає,
 Як приходить час.
 Наш Івась маленький
 Знає всіх підряд:
 Вересень і Жовтень,
 Та ще й Листопад.
 Вересень, мов мама,
 Всіх дітей збере,
 Вдягне їх і взує,
 В школу поведе.
 Жовтень візьме пензель
 І барвисті фарби,
 Всі дерева в лісі
 Розмалює гарно.
 Листопад холодний
 Всіх вітрів скликає
 І чудове листя
 З дерева зриває.
 Падають листочки,
 Падають всі вряд.
 Осінь вже надворі...
 Місяць листопад.

М. Стратієнко

Про що шумів старий клен

Зашумів старий наш клен,
 Листя опадає,
 Кольористим пір'ячком
 В повітрі кружляє.
 М'яким килимом пахучим
 Стеляться листочки.
 Плачуть:
 — Як ти житимеш
 Без твоїх синочків?

Клен на те їм повідає:
— Не плачте, кохані!
Виростуть нові, зелені
У пору весняну!
А тепер ви будете
Землю укривати,
Щоб під снігом в зимі лютій
Не замерзла мати.
Бо земля в собі ховає
Всі живі тваринки —
Хробачка, жучка, комашку
І різні рослинки.

Н. Наркевич

Хлопчик і ластівка

Хлопчик

— Ластівко мила,
Де хочеш летіти?
Чи тобі не шкода
Гніздечко лишити?

Ластівка

— Шкода, милий хлопче,
Але що чинити?
Як зима настане —
Тяжко буде жити.

Хлопчик

— Путь тобі щаслива,
Хоч і далеченька!
Прилітай здорова
Навесні, рідненька!

Ластівка

— Прилечу, мій хлопче,
Із чужого краю,
Під твоїм віконцем
Пісню заспіваю...

Марійка Підгірянка

Вітерець

Вітер, вітер, вітерець
Залетів під комірець,
Комірець Миколи,
Як ішов до школи.
Вітер, вітер, вітерець,
Жартівливий пустунець.
Шапку збив на вуха
І сміється — дмуха.
То летить десь навмання,

То у спину підганя
 Вітер неспокійний,
 Вічно непостійний.
 Вітер, вітер, вітерець
 Вгору кинув папірець
 І полинув далі,
 Причепивсь до Галі.
 Віє прямо їй в лице,
 Не пита, чи любо це;
 Смикає за стрічки
 Кісок невеличких.
 Хустку зняв із голови,
 Крикнув Галі:
 — Гей, лови!
 І побіг до лісу
 Вітерець-гульвіса.

Не відлітай, лелеко!

Лелеченьку, лелеченьку,
 Не відлітай, лелеко,
 Бо холодно, лелеченьку,
 На тій землі далекій.
 Туманом землю стеле,
 А шлях не близький, леле.
 — Я з літеплом прилину
 На землю тополину!

І. Складаний

Журавлик

Осіннього ранку
 Журавлик летів
 За море, далеко,
 До теплих країв.
 І чулося з неба
 Тужливе «курли».
 — Журавлику любий,
 Повернеш коли?
 — Курли... Курли...
 Сказав журавель,
 Як здіймався увись:
 — В Карпатах над річкою
 Я народивсь.
 І тут наймиліше
 Живеться мені.
 Додому прилину
 Я знов навесні.
 — Курли... Курли...

С. Жупанин

Листопад

Плаче жовтий ліс листками,
Плаче хмаронька дощем,
Зайчєня малє без мами
Змокло, бідне, під кущем.
В полі вихри тужно грають,
Пісня їх, мов ніч, сумна, —
Тільки діти не скучають,
Про весну казки читають,
В них у серці все весна.

Р. Завадович

Їжаки

Два веселі їжаки
Накололи на голки
Всі листки
І сказали:
— Ми — куці,
Золоті у нас плащі
На дощі.
Два веселі їжаки
Накололи на голки
Всі грибки
І сказали:
— Ми — пеньки,
Наросли у нас грибки,
Як горбки.
Два веселі їжаки
Позгортались у клубки
Під голки
І сказали:
— Ми — грудки...
Ну, а може, будяки...
Ну, а може, їжаки
Все-таки?

Т. Коломієць

Снігурі

У снігу стоїть калина
На горі,
Під калину налетіли
Снігурі.
Ой, снігурики померзли,
Аж тремтять,
Та стрибають, щоб калину
Як дістать.
Ягідки всі перемерзли,
Наче лід!

Та снігурикам бідненьким
 Все — як мід!
 Вже-бо й зернятка немає
 На полях...
 Лиш калина червоніє
 У снігах.

К. Перелісна

Зимовий сад

У саду, у саду
 Грає вітер на дуду,
 Ще й у свищик свище
 Лютий морозище!
 У холодному саду
 Я сьогодні не знайду
 Ані комахинки,
 Ані комаринки.
 Всі комахи — у землі,
 Під корою на гіллі
 Полягали спати,
 Зиму переждати.
 Хай собі у саду,
 Хай у свищик свище
 Лютий морозище!

Л. Полтава

На санчатах

Я лечу, лечу, лечу —
 Накатаюсь досхочу.
 Все униз, униз, униз —
 Мимо сосен і беріз.
 Мимо сосен і беріз —
 На галяві зупинивсь.
 Я веду, веду, веду
 Саночки на поводу,
 Бо з гори санчата мчать,
 А на гору — не хочуть...

Грицько Бойко

Грудень

Всі річки тепер в обнови —
 Біле скло над бережком.
 Ходить Грудень по діброві,
 Застеляє світ сніжком.
 Вишні в інеї розквітли,
 В білих шубах всі дубки.

Позирають ночі світлі
В розмальовані шибки.
Є вже саночки новенькі,
Є хороші ковзани.
А мороз веселий дзенька,
Налітає з далини!
І така привітна й люба
Тиша білої зими,
І в кімнаті тепла груба,
Й нові книги на столі.

Т. Масенко

Перший сніг

Сипле з неба перший сніг
Зіроньками білими,
Тихо стелить по землі
Ніжно-пишні килими.
В білі шати одяга
Дерева безлисті,
Проти сонечка горить
Іскрами барвистими.
Вся природа стала вмить
Зовсім-зовсім новою —
І здається все мені
Казкою чудовою.

І. Наріжна

Пташки взимку

Зажурились пташки на морозі,
Не щебечуть. Бо серце в тривозі:
Вже давно проминулося літо,
Все навколо снігами покрито —
Наступила сувора зима,
Свище буря, а їжі нема...
Раптом рипнули двері у хаті!
Стрепенулись страждальці крилаті:
Вийшла з хати маленька Маринка,
В рученятах повнісінька ринка
Зерен, хліба, насіння, пшона —
Всіх пташок нагодує вона!
Їли, їли, все чисто поїли,
З того зразу набралися сили
І Маринці в подяку пісень
Щебетали пташки цілий день.

Г. Черінь

Гороб'ята

Ми бідненькі гороб'ятка,
Зимна взимку наша хатка.
Киньте нам хоч по кришині,
А допоможете пташині!
Добрі діти це почули,
Зі стола крихти згорнули,
Вибігли на сніг із хати
Пташенят нагодувати.

Я. Божемський

Якого кольору сніг

Білий-білий первосніг
На поля й на луки ліг.
А в садку глибокий,
Красунь синьоокий.
На березі, ще й сосні —
Бірюзовий.
Так чи ні?
Жовто-золотавим
Припушило трави.
А під вечір
На шибках
Сніг рожевий,
Наче птах...
Мов казкова птиця,
Та, що тільки сниться.

В. Конопелець

Ковзани

У сестри є ковзани —
Ціле горечко мені!
Як іде тепер гуляти,
То мене не хоче брати:
— Я на ковзанку іду —
Упадеш там на льоду.
Нащо б я таке казав? —
Я ще й разу не упав!

К. Перелісна

Зима

Одяглися люди в шуби,
Натопили добре груби.
Білки гріються в дуплі,
Миші — в норках у землі.
Сплять ведмеді
В теплих лігвах,

Сосни в інею застигли,
І під кригою на дні
Сплять у річці окуні.

Н. Забіла

Хатинки

Хуртовина. Лютий вітер
Колихає змерзлі віти...
Де подітись? Де зігрітись?
Поспішає мишка в нору.
Заховався жук під кору.
У затишному дуслі
Вивірка живе в теплі.
Зайчик — як уже там міг —
Під пеньком приліг у сніг.
Жабки у ставку давно
Десь зарилися на дно...
Навіть киця-воркотуха
У кімнаті щулить вуха
І взяла собі у звичку
Грітись... у черевичку.
Як то добре у цю днину,
Кожний має вже хатину.

М. Щербак

Хто мерзне?

Змерзли вуха в собачати,
Почало воно скавчати,
А Сірко його навчати:
— Не скавчи, мале, вухате,
Утікай скоріш до хати!
Ми спитали цю синицю:
— Що тобі узимку сниться —
Хробачок, а чи суніця?
Нам синиця відказала:
— Киньте зерняток і сала.
Ходить киця по дорозі,
Мерзне киця на морозі:
Всі чотири ніжки босі.
Дайте киці теплі капці,
Хай не мерзнуть ноги-лапці.
Ми йдемо гуртом до школи,
Білий сніг лежить довкола,
Але нас мороз не вколе.
Ми узуті — ми ж не киці!
Ні, не киці ми. Не киці —
На руках в нас рукавиці.

Г. Чорнобицька

Пригода

Зайчєня на пєньку
У сирєнькїм кожущку.
Впав снїжок на пєньок,
Побїлив кожущок.
Кожущок побїлив,
Зайчєня звєселєв.
Закружляло в танку
Зайчєня в кожущку.
Ми у лїсї були,
По ялинку їшли,
Зайчєнятї в кожущанї
Подарунок дали.
Вїн морквинку узєв,
У торбїнку сховав
І побїг — скїк та скїк —
Зустрїчати Новий рїк!

Л. Полтава

Ялинка

Ялинко кучєрява,
Дє досї ти жила?
Про тебе ходить слава,
Що в лїсї ти росла,
Що бачила ти вовка,
І зайчика, і кїз,
І що до тебе в гостї
Приходив хитрий лис,
Що бїлочка любила
Зелєний твїй вершок,
Що пїд тобою рився
Колючий їжачок.
І ось у нашу хату
На свєто ти прїйшла —
Трудилєсь ми багато,
Щоб гарна ти була:
Розвїшали прикраси,
Цукєрки, лїхтарї
І зїрку почєпили
На гїлцї угорї.
І ти, як королївна,
Сїєєш мїж дїтьми,
Тобї колядки хором
Спїваєм дзвїнко ми.

А. Коссовська

Він ходить

Він ходить від хати до хати,
Питається мами і тата,
Чи є у вас чемна дитина,
Дівчатко мале чи хлопчина?
Для кожного має в торбинці
Найкращі у світі гостинці.
А хто без кінця бешкетує,
Тим чортик лиш різки дарує.
Синочку, лише пригадай,
Це добрий Святий Миколай.

С. Майданська

Лист до чудотворця

Святий отче Миколай,
Мою хату не минай!
Подаруй мені потіху,
І торбину, повну сміху,
І здоров'я для родини,
Красну долю для України.

В. Багірова

Святий Миколай

Святий Миколаю,
Прийди до нас з раю,
Принеси нам дари
Кожному до пари.
Цукерки смачненькі,
Булочки пухкенькі,
Книжечок багато
Читати у свято.

Марійка Підгірянка

Народні колядки

Колядую, колядую!
Я колядочку нову
На порозі ізнайшла,
В вашу хату занесла.
Тож стрічайте-привітайте,
Чим багаті пригощайте
Колядниченьку скоренько,
Буду всьому я раденька.
Щедрий вечір, а я йду,
Сидить зайчик на льоду,
А я його став питати:
— Куди йти щедрувати?
А він мені показав,

Ще й вушками помахав:
 — Іди, іди туди,
 Де добрії люди,
 Де хороша господиня,
 Де хороший господар,
 Дають дітям щедрий дар!
 Добрий вечір!

Зайчик

На морозі в зайчика
 Дуже змерзли пальчики.
 Хатку снігову робив,
 Рукавички загубив.
 А тепер він скік та скік:
 — Ой-ой, пальчики попик!
 — І не знав я, — зайчик плаче, —
 Що сніжок такий гарячий!

Л. Цілик

Сніг іде

Юрчик вибіг на поріг.
 На порозі — перший сніг.
 Хлопчик дуже здивувався:
 — Звідкіля цей сніг узявся?
 Тато каже:
 — Звісна річ,
 Сніг ішов усеньку ніч.
 Сніг рипить під чобітками,
 Юрчик бігає стежками,
 Залиша сліди в саду:
 — Сніг іде, і я їду!

С. Цушко

Хто малює?

— Ви скажіть мені, будь ласка,
 Вікна хто розмалював?
 Звідки родом Біла Казка?
 Хто її до нас прислав?
 І коли таке буває,
 Що дерева всі цвітуть,
 Все довкола сріблом сяє,
 Тільки квіти не ростуть?
 — Так буває не весною
 І не в пору літніх гроз.
 Біла Казка — то зимою,
 А малює — дід Мороз!

Г. Складаний

Починається весна!

Знов починається весна!
Знов починаються дива...
То серед двору
Із-під снігу
Раптово визирне трава,
То раptom лагідні веснянки
Засіють щоки та носи,
Чи розщобечуться — ще зранку! —
Птахи на різні голоси!
А вчора... вчора... що й казати!
Всі веселилися до сліз:
Славко — дражнило й задирака —
Наталці проліски приніс!..
І зовсім це не дивина:
Так починається весна!

А. Костецький

Ластівка

— Де ти, ластівко, літала?
Де ти зиму зимувала?
— За лісами, за морями.
Я носила телеграми,
В них весела новина:
«Повертається весна!»

В. Марсюк

Скриплять небесні брами

Розкрила перша квітка
Очиці при землі:
Леліточка-лелітка,
Леліточка-лелі...
Скриплять небесні брами —
Впускають журавлів
Над квіткою, над нами,
Над хвилями полів!

Л. Повх

Зозуля

У зеленому гайку
Роздає вона «ку-ку»:
Дошкільнятам, школярам,
Мамам, татам, вам і нам,
Щоб на довгому віку
Мали всі своє «ку-ку».

В. Підпалій

Вербові сережки

Біля яру, біля стежки
 Одягла верба сережки.
 Головою хилитала,
 Потихесеньку питала:
 — Де ота біленька хатка,
 Що гарнесенькі дівчатка?
 Хай би вибігли до стежки.
 Подарую їм сережки.

Л. Костенко

Перші крапельки весни

Ще навколо біло-біло,
 Та вже сонечко пригріло.
 І з-під стріхи: капу-капу! —
 Прямо цуцику на лапу.
 Цуцик носа підставляє,
 Цуцик хвостиком виляє:
 Він радіє довгожданим
 Першим крапелькам весняним.

Грицько Бойко

Веснянка

Ішла весна-красна
 У синій хустинці.
 Несла весна-красна
 У скриньці гостинці:
 Ягням — травицю.
 Гусятам — водицю,
 Каченят — ряску,
 А малятам — ласку.

Т. Коломієць

Найрідніша

Хто розкаже мені казку,
 Хто щедріший всіх на ласку?
 Ти, матусю, наймиліша,
 В цілм світі — найрідніша!
 Хто нас ніжить і голубить,
 Пестить, гладить ніжно й любо,
 Пригортає до серденька?
 Ти, моя найкраща ньєчко!

Л. Голота

Спинилось літо на порозі

Спинилось літо на порозі
 І дише полум'ям на все,

І грому гордого погрози
Повітря стомлене несе.

М. Рильський

Літо

Теплий дощ уміє конюшину,
Закружля кульбабин парашут.
Літо з повним кошиком ожини
Йде до нас у крапельках дощу.

Л. Голота

Волошки

Погуляти
Вийшли трошки
В синіх платтячках
Волошки.
Їх чекає
На долині
Мак в червоній
Сорочині.

М. Заєць

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

ОСІНЬ .....

Народні прикмети

- Вишня має зелене листя — буде сувора зима.
- Якщо сухо і тепло — зима буде пізньою.
- Листя швидко осипається — на ранню і люту зиму.
- Яка погода на Покрову, такою буде зима.
- Якщо бузьки не відлетіли до Покрови — на теплу зиму.

Народні загадки

- Пустують поля, мокне земля, дощ поливає — коли це буває?
- Лежить на землі, а її не можна ні підняти, ні зрубати, ні зафарбувати, ні стерти.
- Довгов'яз у землі зав'яз.
- Сидить бабуся в жовтому кожусі, хто її роздягає — той сльози проливає.

Народні прислів'я та приказки

- Своя земля і в жмені мила.
- Не жени коня батогом, а жени вівсом.
- Літо зі снопами — осінь з пирогами.
- Заець — боягуз, а й то на капусту полює.
- Курочка по зернятку дзьобає — і то сита буває.
- Лякана ворона і куца боїться.
- Холодний вересень, але ситий.
- В осінню негоду сім погод надворі: сіє, віє, крутить, мутить, реве, лле і знизу мете.

ЗИМА .....

Народні прикмети

- Дим стовпом — буде мороз.
- Якщо вночі був іній — сніг вдень не випаде.
- Кіт у піч — мороз надворі.

Народні загадки

- Я, як піщинка, малий, а землю покриваю.

- Скатертина біла усю землю накрила.
- В ліс іде — полотно стелить, а з лісу — перестеляє.
- Не звір, а виє.
- Влітку гуляє, а взимку відпочиває.
- Хто місток на річці будує без молотка, без цвяхів, без дощок?

Прислів'я та приказки

- Мороз не великий, а стояти не дає.
- Спасибі, морозе, що снігу приніс.
- Бережи ніс у великий мороз.
- Сонце — на літо, на зиму — мороз.

ВЕСНА .....

Народні прикмети

- Вода з гір потекла — весну принесла.
- В березні курка нап'ється з калюжі.
- Квітень з водою — травень з травою.
- Ой то місяць травень: і теплий, і холодний.

Народні загадки

- Що вниз вершиною росте?
- Без рук, без сокири побудована хатинка.
- Не звір, не птах, ніс як спиця.
- Синенька шуба накрила цілий світ.
- Рано-вранці котиться м'яч величезний, нікому його не обійти, не об'їхати.

Прислів'я та приказки

- Орати — та не дрімати.
- На поле запізнитись — то замість борщу води пити.
- Весна красна квітами, а осінь — пирогами.
- Горобець малий, та вмілий.
- Де горобцю не літати, а все ж дома ночувати.

ЛІТО .....

Народні прикмети

- Павук посилено плете павутиння — до сухої погоди.
- Павук сховався в кут — на вітер.

- Ластівки літають низько — перед дощем.
- Жаби розквакалися — буде непогода.
- На кущах акації багато бджіл — перед дощем.
- Вечорами сильно стрекочуть коники — до хорошої погоди.

Народні загадки

- Фарбоване коромисло через річку повисло.
- Багато майстрів побудували хату без кутів.
- Без вікон, без дверей, повна хата людей.
- Хто над нами вверх ногами?
- Малюк у сиру землю ввійшов — червону шапочку знайшов.

Прислів'я та приказки

- Літо збирає — зима поїдає.
- Що влітку родиться — взимку згодиться.
- Зерно до зерна — буде мішок.
- Готуй влітку сани — взимку віз.
- Одна бджола багато меду не наносить.

ЗАГАДКИ

ЯВИЩА ПРИРОДИ

- Без рук, без олівця
Малює без кінця. (*Мороз*)
- Сам не біжить, а стоять не дозволяє. (*Мороз*)
- Зроду рук своїх не має, а узори вишиває. (*Мороз*)
- Золотий бубон на воді плаває. (*Місяць*)
- Один пастух багато овець пасе. (*Місяць*)
- В синім небі світлячки,
Не дістать до них рукою,
А найбільший світлячок
Зігнувся, як черв'ячок. (*Зорі і місяць*)
- В синьому мішечку золотих гудзиків багато. (*Зоряне небо*)
- За горами, за лісами золота діжа встає. (*Сонце*)
- Гріє, гріє, припікає,
Всіх у воду заганяє. (*Сонце*)
- Всі його люблять, всі його чекають,
А хто подивиться — кожен скривиться. (*Сонце*)
- Високо стоїть, одне око має, всюди заглядає. (*Сонце*)
- Що то за очі: одне світить удень, а друге опівночі? (*Сонце і місяць*)
- Скатертину біла увесь світ накрила. (*Сніг*)
- Я падаю на ваші хати,
Я білий, білий, волохатий,
Я прилипаю вам до ніг
І називаюсь просто... (*сніг*).
- Взимку вкрили ми навкруг
Ліс, дорогу, поле й луг.
А як сонце припече —
Ми струмочком потечем. (*Сніжинки*)
Грицько Бойко
- Між берегів
Текла, текла.
Мороз зміцнів —
Під скло лягла. (*Річка*)
Грицько Бойко
- Зимомо спить, а влітку шумить. (*Річка*)

- Голі поля, мокне земля,
Дощ поливає — коли це буває? (*Восени*)
- Неведимка ходить в гаї,
Всі дерева роздягає. (*Осінь*)
В. Кириленко
- Сніг на полях, лід на річках,
Хуга гуляє — коли це буває? (*Взимку*)
- Тане сніжок, квітне лужок,
День прибуває — коли це буває? (*Весною*)
- Зійшли сніги, шумить вода,
Земля вже квіти викида,
Бує травка молода,
Все мертве оживає,
Коли, діти, це буває? (*Весною*)
П. Грабовський
- Сонце пече, липа цвіте,
Вишня поспіває — коли це буває? (*Влітку*)
- Без рук, без ніг на гору побіг,
Рукавом махнув, дерево зігнув. (*Вітер*)
- Від хати до хати йде, а в хату не заходить. (*Стежка*)
- Без крил, без ніг, без рук, а вгору підіймається. (*Дим*)
- Ревнув віл на сто гір, на тисячу городів. (*Грім*)
- Шило-покотило попід небесами ходило,
З полями говорило. (*Грім*)
В. Кириленко
- Два брати рідні: одного всі бачать, але не чують,
другого всякий чує, але не бачить. (*Грім і блискавка*)
- Летить орлиця по синьому небу,
Крила розкрила, сонце закрила. (*Хмара*)
- Червоне коромисло через річку повисло. (*Веселка*)
- Він скрізь: і в полі, і в саду, а в дім не попадає,
І я тоді лиш з дому йду, коли вже він не йде. (*Дощ*)
- Іду — іде, стану — стоїть. (*Тінь*)
- Неживе, а за людиною ходить. (*Тінь*)
В. Кириленко
- Хоч поряд іде, а сліду не лишає. (*Тінь*)
- Не дід, а сивий, не спить, а стелиться,
Вкриває землю й океан, а зовуть його... (*туман*).
- Бажаний гість, замість цукерок дрова їсть. (*Вогонь*)

- Не скляний він, не з металу,
А прислухайтесь — дзвенить,
Ріє землю він розталу. (*Струмок*)
В. Кириленко
- Стоїть корито, повне води наливо. (*Ставок*)
- Зоря-зоряниця, молода дівиця,
Гуляти ходила, сльозу зронила,
Місяць бачив — не підняв,
Сонце побачило — підняло. (*Роса*)
Л. Глібов
- Куди ступиш — всюди маєш,
Хоч не бачиш, а вживаєш. (*Повітря*)
- Ниток багато, а клубок не змотати. (*Павутина*)
- На стелі в куточку висить сито, не руками звито. (*Павутина*)
- Видно край, а до нього не дійдеш. (*Обрій*)
- Не звір, а виє. (*Буря*)
- Коло носа в'ється, а в руки не дається. (*Запах*).

ОВОЧІ, ФРУКТИ, ЯГОДИ .....

- Сидить дівчина в коморі, а коса її надворі. (*Морква*)
- Сидить марушка
В семи кожущках,
Хто на неї гляне,
Той і заплаче. (*Цибуля*)
- Білі зуби маю, та усі ковтаю,
Довгі коси маю, та не заплітаю. (*Кукурудза*)
- На городі вона пишні коси розпліта,
У зелену хустинку
Золоті хова зернинки. (*Кукурудза*)
- Сидить на городі, вся в латках. (*Капуста*)
- Була дитиною — не знала пелюшок,
А старою стала — сто пелюшок мала. (*Капуста*)
- Довгий, зелений, добрий солоний.
Добрий і сирий. Хто він такий? (*Огірок*)
- Без вікон, без дверей, повна хата людей. (*Огірок*)
- Без рук, без ніг, а по тичині в'ється. (*Горіх*)
- Я кругленька, червоненька, з хвостиком тоненьким.
На городі мене рвуть і до столу подають. (*Редиска*)

- Кругла, а не місяць, біла, а не борошно,
з хвостиком, а не мишка. (*Редька*)
- Червоненький і сладенький,
але в борщику смаченький. (*Буряк*)
- Сам червоний, а чуб зелений. (*Буряк*)
- Шкір має сім, а сльози випускає всім. (*Цибуля*)
- Круглий, як куля, зелений, як трава,
Червоний, як кров, солодкий, як мед. (*Кавун*)
- У лісі на пралісі висить сукня червона. (*Калина*)
- У вінку зеленолистім, у червоному намисті,
Видивляється у воду на свою хорошу вроду. (*Калина*)
- Червоний колір, кисло-солодкий смак,
Кам'яне серце, чому то так? (*Вишня*)
- Росте вона в лісочку, має червону сорочку,
Хто йде, той поклониться. (*Суніця*)
- Червоний Макар по полю скакав, а в борщ плигнув. (*Перець*)
- Що то за голова, що лиш зуби і борода? (*Часник*)
- Повна хата горобців, та нікуди вилетіти. (*Гарбуз*)
- Хто ховає під кущі наші супи та борщі? (*Картопля*)
- Я росла в темній темниці,
Як зросла — взяли в світлиці.
З мене шкуру всі деруть,
Мене варять, мене тнуть.
Пироги з мене печуть.
Відгадайте, хто ж я є,
Чи ви знаєте мене? (*Картопля*)

РОСЛИНИ .....

- У лісі буває і капелюх має,
На одній нозі стоїть і чекає,
Поки не візьмуть на обід. (*Гриб*)
- Хто це в лісі під листком за ніч виріс швидко?
У кого одна нога, шапку з трави видко? (*Гриб*)
- В мене ніжка одна, — чобітка не маю,
І хоч я без голови, шапку одягаю. (*Гриб*)
- Біла кора, тоненькі віти,
Що то є? — Відгадайте, діти. (*Береза*)
- Хто на зиму роздягається, а на літо одягається? (*Дерево*)
- Білий кошик, золоте донце.

- В ньому лежить росинка і блищить, як сонце. (*Ромашка*)
- Літом виростає, а восени опадає. (*Листя*)
  - В чистім полі він росте:
На високих ніжках,
В зелених панчішках.
Квіточки блакитні,
Оченьки привітні. (*Льон*)
  - Цвіте синьо, лист зелений квітник прикрашає.
Хоч мороз усе побив — його не займає. (*Барвінок*)
  - Стоїть півень на току у червонім ковпаку. (*Мак*)
  - Я найперша зацвітаю
Синім цвітом серед гаю.
Відгадайте, що за квітка,
Бо мене не стане влітку. (*Пролісок*)
  - Навесні веселить, влітку холодить,
Восени годує, взимку гріє. (*Дерево*)
  - Сини в шапках, а батько ні. (*Дуб і жолуді*)
  - На дереві гойдається, жупан колючий має,
На літо одягається, а восени скидає. (*Каштан*)
  - Стоїть, коливається, гарною головою величається. (*Будяк*)
  - Є рослина в нас така, що від неї кінь скака. (*Овес*)
  - Без рук, без ніг, а на дерево дереться. (*Хміль*)
  - Без очей, без рук, а лізе на дрюк. (*Квасоля*)
  - І в саду, і на лузі
Я його піду знайду.
Листочок гостренький,
Листочок довгенький.
Хоч він і спілий —
Зелений, кисленький. (*Щавель*)
  - Виріс в полі злий, колючий,
У всі сторони гілки. (*Будяк*)

СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ І ПТАХИ .....

- Хто з хвостиком і вушками?
У кого лапки з подушками?
Як ступа — ніхто не чує.
Тихо, крадучись, полює.
І маленькі сірі мишки
Утікають геть від... (*кішки*).

- Гавкає, кусає, а в дім не пускає. (*Собака*)
- Собою не птиця, співати не співа,
А хто до хазяїна йде, знати дає. (*Собака*)
- Голодна — мукає, сита — жує,
Всім дітям молоко дає. (*Корова*)
- Серед двору стоїть копа.
Спереду вила, а ззаду мітла. (*Корова*)
- Хто співає на паркані
У червоному жупані й чобітку:
Ку-ку-рі-ку? (*Півень*)
- Жовтенькі клубочки
Ходять біля мами-квочки. (*Курчата*)
- З рогами, а не бик,
Доять, а не корова,
Кору здирає,
А кошиків не плете. (*Коза*)
- Мале, забавненьке воно:
У дворі гуляє;
Або підійде під вікно,
Хлібця дожидає.
Буває, з двору як чкурне,
Шукать його — робота!
Або дивується воно,
Що перед ним ворота. (*Теля*)
- Хвіст крючком, ніс п'ятачком. (*Свиня*)
- По землі ходить і неба не бачить. (*Свиня*)
- Кругом бочки бігають клубочки. (*Квочка з курчатами*)
- Один усю роботу робить,
другий хазяїна молоком поїть,
третій хату стереже. (*Кінь, корова, собака*)
- За горами, за лісами ходить свита і кожух. (*Вівця*)
- Біле, як сніг,
Надуते, як ніг,
Лопатами ходить,
А рогом їсть. (*Гуска*)

ДИКІ ТВАРИНИ .....

- Влітку сіренький,
А взимку біленький,

- Довгі вуха має,
Швидко в лісі стрибає. (*Заєць*)
- Біжить він по долині
У сіренькій кожушині. (*Заєць*)
  - Не ходжу я, а скакаю,
Бо нерівні ноги маю.
Через поле навмання
Перегнав би я коня.
Я страшений боягуз,
Всіх на світі я боюсь. (*Заєць*)
  - Дивний звірок,
Круглий, мов клубок,
Голки стирчать,
Спробуй узять. (*Їжак*)
  - В мене шубка з колючок,
В мене сіра спинка.
Ніс — як чорний п'ятачок,
Очі — намистинки. (*Їжак*)
  - Я веселенький звірок:
Плиг з ялинки на дубок. (*Білка*)
  - Хоч мала сама на зріст,
Та великий має хвіст.
Як намисто, оченята...
Хто це? Спробуй відгадати. (*Білка*)
  - Влітку наїдається,
Взимку висипляється. (*Ведмідь*)
  - Хоч у нього й шуба є.
Та як холодно стає,
Він не їсть тоді, не п'є
І не ходить, не гуляє,
А у лігво спать лягає. (*Ведмідь*)
  - Прийшла вона із довгим віником
На бесіду з нашим півником,
Схопила півня на обід,
Та й замела мітлою слід. (*Лисиця*)
  - В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має.
Їй на місті не сидиться.
Як зовуть її? (*Лисиця*)
  - Сіреньке, маленьке,
Хоч якого kota з місця стягне. (*Миша*)

- По полю та лісу гасає, овечок хапає та всіх лякає. (*Вовк*)
- Маленький, горбатенький, все поле перерив. (*Кріт*)
- Хто хвіст залишає,
Як від ворога втікає? (*Ящірка*)
- У зеленому жакеті
Галасує в очереті,
Хоч і плавати мастак,
А не риба і не рак. (*Жаба*)

ПТАХИ, КОМАХИ .....

- Маленький хлопчик у сірій свитині
По дворах стрибає, крихти збирає. (*Горобець*)
- Патлатий хазяїн в стріху полетів. (*Горобець*)
- Бідовий хлопчина в теплій сорочині
По дворах стрибає, крихти збирає. (*Горобець*)
- Невеличка сніжно-біла,
Що її в небесну шир
Люди радісно пускають
Сповістити всіх про мир.
Кожний з нас цю пташку знає,
Її назву відгадає. (*Голуб*)
- Відгадайте, діти, хто
Має носик-долото?
Ним комах з кори виймає,
Про здоров'я лісу дбає. (*Дятел*)
- Хоч я не молоток —
По дереву вдаряю,
Кожнісінький куток
Обслідувать бажаю. (*Дятел*)
- Всі в блакитнім піджачку,
В рожевій сорочці.
В нас зимою по садку
Гуляють, як гості. (*Снігурі*)
- Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мушок поїдає,
А вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує. (*Ластівка*)
- Не людина, а живе в хатці. (*Шпак*)

- Довгі ноги, довгий ніс. Прилетів — обід приніс:
Смачних жабеняток для своїх маляток. (*Журавель*)
- Хто гнізда свого не має,
Яйця іншим підкидає
Та у лісі, в холодку,
Все кує:
— Ку-ку, ку-ку. (*Зозуля*)
- Біла латка, чорна латка,
По дереву скаче. (*Сорока*)
- Летить — виє, сяде — землю рие.
Чорне тіло, чорний вус,
Ніби справжній сажотрус. (*Жук*)
- Що літає дуже гарно,
Робить діло всім погане?
Як раніше нас устане,
То в саду чогось не стане. (*Метелик*)
- Не мотор, а гуде,
Не пілот, а летить,
Не гадюка, а жалить. (*Бджола*)
- Велика є в мене сімейка.
Як весна прийде,
Вся в поле піде. (*Бджоли*)
- Ніс довгий, а голос дзвінкий. (*Комар*)
- Ось дивись — цей хитрунець
Сплів химерний ятірець,
Ятірець легкий, як пух,
Не для рибок, а для мух. (*Павук*)
- Хто над нами догори ногами? (*Муха*)
- Чия хатка з голочок біля старих ялиночок? (*Мурашник*)

РУХЛИВІ ІГРИ

Кошик

Матеріал: кошик середнього розміру і мотузка завдовжки 1 м.

Хід гри

На мотузці до гілки дерева вихователь прив'язує кошик, який розхитується. Пропонує дітям в розхитаний кошик кидати різні предмети, зібрані на прогулянці (*жолуді, каштани, горіхи, гілочки тощо*).

Прапорці

Матеріал: різнокольорові прапорці.

Хід гри

Вихователь ховає на ділянці декілька різнокольорових прапорців і пропонує дітям впродовж певного часу знайти їх усі й полічити.

Швидкий м'яч

Матеріал: металеве кільце або спортивний обруч, м'яч.

Хід гри

Вихователь чіпляє до дерева кільце на висоті трохи вище за зріст дітей. Пропонує дітям по черзі підбігати до кільця і кидати через нього м'яч. Виграє той, хто більше разів влучив м'ячем у кільце.

Снігові кульки

Хід гри

Дітям пропонується скатати дві невеликі снігові кульки. Діти діляться на дві команди, які змагаються між собою у катанні снігових кульок від позначеного місця (*старту*) до фінішу і назад. Виграє та команда, в якій всі діти закінчать катати кульку першими.

Снігова скульптура

Хід гри

Дітям пропонується зліпити зі снігу щось дуже цікаве і чарівне, щоб воно було незвичайним. А потім влаштовується конкурс-виставка найкращої снігової скульптури, де діти розповідають про свої творіння і називають їх.

Прапорці

Матеріал: двоє санчат, довга і міцна мотузка.

Хід гри

У грі змагаються між собою дві команди по двоє дітей по черзі. На майданчику розчистити місце, де накреслити на снігу коло діаметром 2 м. Двоє санчат розмістити одні напроти інших за межами кола (*зовні*). Санчата зв'язати мотузкою, яка проходить через діаметр кола. Діти сідають на санки і за командою вихователя намагаються перетягти одне одного в коло, але при цьому самі впираються ногами, щоб туди не потрапити. Потім пара дітей змінюється іншою тощо.

Виграє та команда, в якій більше дітей перетягли інших у коло на санчатах.

Пограємо у м'яч

Матеріал: м'яч.

Хід гри

Діти стають у коло і кидають одне одному м'яч, але обов'язково при цьому називають спочатку дні тижня, а потім місяці і пори року у відповідній послідовності.

Пори року

Матеріал: по 4 картинки із зображенням різних пір року на кожну дитину.

Хід гри

Вихователь нагадує дітям про те, що рік містить в собі 12 місяців і 4 пори року — весну, літо, осінь, зиму. 12 місяців розділяють відповідно за порами року: три зимових, три весняних, три літніх і три осінніх.

Кожній дитині пропонується по 4 картинки із зображенням зими, весни, літа, осені. Вихователь називає місяці не за порядком, а діти на кожний з них піднімають відповідні картинки.

Зайчик

Матеріал: 4 картинки із зображенням зайчика зимою на снігу, зайчика на кризі під час весняного таяння снігу, зайця-русака на літній галявині, зайця в осінньому лісі під час ліньки.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям відповісти на запитання: що зображено на картинках? як і чому змінюється колір зайчика у різні пори року? Далі діти складають невеличку розповідь про зайчика за наданими картинками.

Потрібні речі

Матеріал: 4 картинки із зображенням усіх пір року і предметні картинки (для кожної дитини), які стосуються кожної з них (*лижі, санчата, парасолька, плащ, панама, рукавички, сонячні окуляри, купальник, калосі, кошик, вудочка тощо*).

Хід гри

Вихователь звертається до дітей із запитанням: «Що нам потрібно в таку пору року?» (*показує картинку із зображенням однієї з пір року*). Діти піднімають відповідні предметні картинки і пояснюють свої відповіді.

Наша розповідь

Хід гри

Діти діляться на чотири підгрупи. Кожна підгрупа за допомогою дорослого складає власне оповідання про одну з пір року. Пори року діти вибирають за жеребом.

Оповідання складається з відповідей на такі запитання:

- Скільки пір року?
- В якій послідовності вони знаходяться?
- Як ми дізнаємося, що настала саме ця пора року?
- Як змінюється в цей час довкілля?
- Що в цей час відбувається з тваринами, рослинами, людьми?
- Як одягаються люди, що вони роблять на вулиці?
- Які свята святкують?

Дітям можна також запропонувати створити рисунки до своїх розповідей, коли вони повернуться до групи з прогулянки.

Температура

Матеріал: термометр.

Хід гри

Вихователь розповідає дітям про те, що в природі існує таке поняття як температура. Її можна виміряти за допомогою термометра в повітрі, у воді, у людини і тварини (*температура тіла*). Далі вихователь разом з дітьми вимірює температуру повітря на вулиці.

Температура води

Матеріал: водяний термометр, відерце з водою.

Хід гри

Вихователь показує дітям водяний термометр і пояснює, як ним користуються. Ним можна виміряти температуру води у ванні, річці, відерці. Вихователь показує дітям, як виміряти температуру води у відерці, і розповідає про те, якою повинна бути температура води для купання в річці.

Сніжинка

Матеріал: лупа.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям розглянути сніжинки під лупою. Якої вони форми? Чи однакові вони? Чим відрізняються? Під час повернення до групи з прогулянки діти малюють побачені сніжинки.

Сніг

Дітям пропонується пограти в сніжки або побудувати певну споруду зі снігу. При цьому діти пояснюють властивості снігу (*холодний, білий, тане в теплу погоду*). Коли сніг буває липким? Коли ні?

Лід

Хід гри

Діти разом з вихователем спостерігають за таянням льоду. Якої форми він на катках, у замерзлих калюжах, сосульках, льодяних візерунках на вікнах. На що він перетворюється під час таяння? Від чого тане лід, у якій воді він танутиме швидше (*теплій, холодній, гарячій*)?

Льодяна пляшка

Матеріал: пластикова пляшка з водою.

Хід гри

Діти разом з вихователем залишають на вулиці під час морозної погоди пляшку з водою. Пізніше діти спостерігають за тим, що коли вода в пляшці замерзла, лід розірвав пляшку. Тоді вихователь пояснює дітям, що вода, коли замерзає, розширюється, збільшується в об'ємі.

Мильні бульбашки

Матеріал: чашка з водою, трохи шампуню, трубочки для коктейлю.

Хід гри

Вихователь разом з дітьми згадує про те, що таке мильні бульбашки і з чого вони робляться. Які вони — легкі чи важкі? Чи вміють вони літати? Далі вони розчиняють шампунь у воді і за допомогою трубочок надувають мильні бульбашки. Спостерігають за ними і обговорюють їх властивості.

Світ птахів

Діти разом з вихователем спостерігають за птахами. Потім діти згадують, які птахи належать до свійських, а які до диких, чим вони харчуються, як поведуться, де проводять зиму, де літо. Діти годують птахів хлібом або насінням.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»* / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. — 2-ге вид., випр. — К. : Світич, 2008. — 430 с.
2. *Бачурин В.* Новые развивающие игры для дошколят. — М. : ООО «Ид Рипол классик», ООО Издательство «ДОМ. XXI век», 2007. — 176 с.
3. *Бібліотечка вихователя дитячого садка.* — № 9. — Травень, 2001.
4. *Провозюк Г. Г.* Барвистий світ навколо нас. Методичний посібник з питань екологічного виховання дітей дошкільних навчальних закладів. — Тернопіль : Мальва — ОСО, 2007. — 184 с.
5. *Дитячий садок.* — № 5. — 2001.
6. *Лантева Г. В.* Развивающие прогулки для детей 5–6 лет. Программа для детского сада и не только. — СПб. : Речь; М. : Сфера, 2010. — 128 с.
7. *Левченко Т. Г.* Рідна природа. Матеріали до занять. — Х. : Вид. група «Основа», 2009. — 224 с.
8. *Пори року: оповідання, вірші, казки, загадки* / упорядник Г. М. Кирпа. — Х. : Белкар-книга, 2010. — 64 с. : іл. — (Веселка).
9. *Українське довкілля: Збірка для читання і розповідання дітям старшого дошкільного і молодшого шкільного віку* / упоряд. Н. і О. Зінкевичі; Передм. А. Погрібного. — К. : Смолоскип, 2003. — 550 с.
10. *Шейко М. К.* Рухливі ігри дошкільників. — К. : Радянська школа, 1972.
11. *Яришева Н. Ф.* Ознайомлення дітей з природою. — К. : Радянська школа, 1980.